

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Türkiye'de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet
Uygulamalarında Belediye-Sivil Toplum İlişkisi:
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği

Bekir KÖKSAL
2502080089

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Adem ESEN

İSTANBUL – 2021

ÖZ

TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA BELEDİYE-SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ: KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ BEKİR KÖKSAL

Bu araştırmanın amacı, Kocaeli ilinde yaşayan engellilere yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarını engelliler özelinde değerlendirmektir. Bu araştırmanın uygulama kısmı Aralık-2018 ile Mayıs-2019 tarihleri arasında Kocaeli ili Başiskele, Darıca, Derince, Dilovası, Gebze, Çayirova, Körfez, İzmit, Kandıra, Kartepe, Gölcük, Karamürsel ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama sırasında kişilerin tam bilgilendirilmiş onamlarına başvurulmuştur. Uygulama Kocaeli ilinde ikamet eden 63095 sayıda engelli ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın modeli taramadır. Uygulama ile toplanan veriler İBM SPSS 22 programı ile analiz edilmiştir. Yapılan bu analizler sonucunda edinilen bulgular, engellilerin sosyal hizmet açısından aldıkları hizmetlerden duydukları memnuniyet seviyelerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Sosyal Politika, Sosyal Hizmet, Engellilik, Sivil Toplum

ABSTRACT

**PRACTICE-CİVİL SOCIETY RELATIONS İN MUNICIPAL
SOCIAL SERVICES FOR THE DISABLED İN TURKEY:
KOCAELİ METROPOLİTAN MUNICIPALİTY EXAMPLE**

BEKİR KÖKSAL

The aim of this study is to evaluate the social work practices for disabled people living in Kocaeli in the context of disabled people. The application part of this research was carried out between December-2018 and May-2019 in Başiskele, Darıca, Derince, Dilovası, Gebze, Çayırova, Körfez, İzmit, Kandıra, Kartepe, Gölcük and Karamürsel districts of. During this application, informed consent was obtained from the persons. The application was carried out with 63095 disabled people living in Kocaeli province. The model of this research is screening. The data obtained with the application were analyzed with İBM SPSS 22 program. Findings obtained as a result of these analyzes show the level of satisfaction of the disabled with the services they receive in terms of social work.

Keywords: Municipality, Social Policy, Social Work, Disability, Civil Society

ÖNSÖZ

Sosyal Politika; insan hakları ve sivil toplumun gelişimiyle birlikte, Sanayi Devrimi sonrası emekçi kesimden başlayarak toplumdaki dezavantajlı kesimlerin haklarını korumak amacıyla gündeme gelmiştir. Günümüz dünyasında sosyal politikanın çalışma konusu olan engellilerle ilgili haklar bağlamında çok önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de 1960 sonrası yapılan düzenlemeler ve özellikle 2005 yılında çıkartılan Engelliler Kanunu ile devrim sayılabilecek bir aşama gerçekleştirilmiştir. Belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunları ile yerel yönetimlere engellilere hizmet konusunda önemli görevler verilmiştir.

Belediyelerin engellilere hizmet verirken sivil toplum kuruluşlarının desteğini alması hem hizmetin yerindeliğini sağlamada önemli olacak ve hem de meşruluğun artı değer katacaktır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engellilere hizmet konusunda Sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmada öne çıkmaktadır.

2000 yılından beri önce İstanbul Darülaceze’de yaşlılara hizmet etmekle başlayan ve 2004 yılı sonrası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Koordinasyon Biriminde çalışan ve daha sonra kurucu müdür olarak devam eden görevim ve en son Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı’mla devam etmiştir. Engellilerle ilgili böyle bir çalışma yapma amacı engellilere karşı bir insani bir borç olduğu düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın nihayete erdirilmesinde şahsıma her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Adem ESEN, Prof. Dr. Abdulkadir ŞENKAL ve Doç. Dr. Sevim BUDAK hocalarıma çok teşekkür ederim. Bu çalışmayı engelliler konusunda bize her zaman yol gösteren, hayatını engellilere adanmış Mimar Şükrü SÜRMEN’e ithaf ediyorum.

İSTANBUL, 2021

Bekir KÖKSAL

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENGELLİ VE ENGELLİLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Engelli Ve Engellilik: Teorik Çerçeve	4
1.2. Engelliliğin Nedenleri	5
1.3. Engelliliğin Türleri	6
1.3.1. Görme Engelliler	6
1.3.2. İşitme Engelliler	7
1.3.3. Zihinsel Engelliler	7
1.3.4. Ortopedik Engelliler	8
1.3.5. Süreğen Engelliler:	8
1.4. Kavramlar Üzerine Bir Tartışma: Engelli Mi Özürlü Mü?	8
1.5. Engelliler Perspektifinden Ayrımcılık	11
1.6. İstismar Ve Lütuf Meselesi	11
1.7. Engellilere Yönelik Politikaların Uluslararası Çerçevesi	13
1.7.1. BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS)	13
1.7.2. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (BMSKH)	15
1.7.3. Avrupa Birliği Üyelik Süreci	17
1.8. Engelli Hakları Açısında Anayasal Çerçeve	24
1.9. Türkiye’de Engelli Bireylere Verilen Hizmetlerin Gelişim Seyri	26
1.10. Türkiye’de Engellilere Yönelik Olarak Verilen Hizmetler	27
1.10.1. Sağlık Hizmetleri	27
1.10.2. Eğitim Hizmetleri	27
1.10.3. Kamuda Memur Ve İşçi Olarak İstihdam	28
1.10.4. Evde Bakım Hizmeti	30
1.10.5. Engelli Bakım Hizmeti	33

1.10.6	Korumalı İşyerleri.....	36
1.10.7	Erişilebilirlik.....	37
1.10.8	Otopark Hakkı	38
1.10.9	Vergi İndirimi	39
1.10.10	Engellilere Sağlanan Diğer İndirim ve Muafiyetler	39
1.10.11	Engelli Aylığı	39
1.10.12	Alo 183 Sosyal Destek Hattı.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLERİN SAĞLANMASINDA, SİVİL TOPLUM VE YEREL YÖNETİM İLİŞKİSİ

2.1.	Sosyal Politika	42
2.1.1.	Dar ve Geniş Anlamda Sosyal Politika Tanım Tartışmaları	42
2.1.2.	Sosyal Politikanın Gelişimi ve Sosyal Refah Devleti	45
2.2.	Sosyal Hizmet Olgusu	47
2.3.	Sosyal Hizmetin Konusu, Amacı Ve Önemi	49
2.4.	Sosyal Hizmetin Türleri Ve Özellikleri	49
2.5.	Sosyal Hizmetlerin Gelişimi	49
2.6.	Türkiye’de Sosyal Politikanın Gelişimi	50
2.7.	Türkiye’de Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Genel Yapılanması.....	53
2.8.	Yerel Yönetimler Ve Sosyal Hizmet	53
2.9.	Sosyal Belediyecilik Kavramı	55
2.10.	Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Tarihçesi	56
2.11.	Belediyelerin Sosyal Hizmet Yaklaşımı	56
2.12.	Belediyelerin Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Sorumluluğu.....	57
2.13.	Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmet Çalışmaları	59
2.13.1.	Yoksullara Dönük Sosyal Hizmetler	59
2.13.2.	Çocuklara Dönük Sosyal Hizmetler	59
2.13.3.	Engellilere Dönük Sosyal Hizmetler	60
2.13.4.	Yaşlılara Dönük Sosyal Hizmetler	60
2.13.5.	Kadınlara Dönük Sosyal Hizmetler.....	60
2.13.6.	Evde Bakım Hizmetleri.....	60
2.13.7.	Annelere Süt Yardımı.....	60
2.13.8.	Aile Danışma Merkezleri	61
2.13.9.	Toplum Merkezleri	61

2.13.10.	Kadın Konuk Evleri	61
2.13.11.	Rehabilitasyon Merkezleri	61
2.13.12.	Gençlik Merkezleri	62
2.13.13.	Meslek Edindirme Kursları	62
2.13.14.	Sosyal Danışmanlık Merkezleri	62
2.13.15.	Sosyal Yardım Mağazaları	62
2.13.16.	Barınma Evleri	63
2.14.	Engellilere Hizmet Görevi Merkezde Mi Yerelde Mi Olmalı, Çifte Hizmet Problemi Var Mı?	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM, SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE SOSYAL HİZMETLER

3.1.	Sivil Toplum Tanımı, Tarihi	67
3.2.	Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Engellilere Yönelik Faaliyetleri	69
3.3.	Türkiye Sivil Toplumunda İş Birliği Kültürü	71
3.4.	Sivil Toplum Ve Yerel Kalkınma.....	72
3.5.	Sivil Toplumla İşbirliğini Teşvik Eden Hukuki Düzenlemeler.....	73
3.5.1.	5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda Sivil Toplum İş Birliği ..	74
3.5.2.	5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda İş Birliği;.....	75
3.6.	Engelli Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları İşbirliğinin Avantajları	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA BELEDİYE-SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ: KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ ARAŞTIRMASI

4.1.	Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin Kuruluşu	78
4.2.	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetlerinin Başlaması.....	78
4.3.	Kocaeli Engelli İstatistikleri.....	80
4.4.	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri.....	82
4.4.1.	Engelsiz Taksi Hizmeti.....	82
4.4.2.	Engelsiz Ulaşım Asistanı	83
4.4.3.	Danışmanlık, Bilgilendirme ve Yönlendirme Hizmetleri	83
4.4.4.	Engelli Profil Tarama Çalışması (ENGELSİS).....	84
4.4.5.	Cemil Meriç Engelsiz Yaşam Merkezi.....	85
4.4.6.	Atla Terapi	86
4.4.7.	İş’te Bizde Varız.....	86

4.4.8.	Aşmak İçin Hareket	87
4.4.9.	Engelli Farkındalığı Eğitimi ve Farkına Var (Bilgilendirme ve Farkındalık Kartları)	88
4.4.10.	Sosyo-Kültürel Etkinlikler	89
4.4.11.	Evde Bakım	90
4.4.12.	Erişilebilirlik Çalışmaları	90
4.4.13.	Sivil Toplum İş Birliği İle Yürütülen Çalışmalar	92
4.5.	Kocaeli Örnekleme Araştırması	93
4.5.1.	Araştırma Modeli	94
4.5.2.	Araştırmanın Sınırlılıkları	94
4.5.3.	Evren ve Örneklem	94
4.5.4.	Örnekleme Formülü	95
4.5.5.	Veriler ve Toplanması	95
4.5.6.	Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	95
4.5.7.	Veri Toplama Araçları	96
4.5.8.	Bulgular	97
4.5.9.	Tartışma Ve Öneriler	112
SONUÇ		124
KAYNAKÇA		127
EKLER		136
ÖZGEÇMİŞ		142

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1.1 Evde bakım yardımından yararlanan engelli sayısı ve ayrılan kaynak miktarının yıllara göre dağılımı.....	32
Tablo 1.2 Resmi bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde bakım hizmetinden yararlanan engelli sayısının yıllara göre dağılımı:	33
Tablo 1.3 Özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti alan engelliler ve ayrılan kaynak miktarının yıllara göre dağılımı:.....	35
Tablo 4.1 Kocaeli İlçelere göre Engelli Dağılımı	81
Tablo 4.2 Kocaeli İli Engel Grupları Açısından Engelli Dağılımı	81
Tablo 4.3 Kocaeli İlinde İkamet Eden Engellilerin Sosyal Durum Dağılımları	82
Tablo 4.4 Engelsiz Taksi Hizmetinden Yıllara göre hizmetten yararlanma oranları .	83
Tablo 4.5 Danışmanlık Hizmetinden Yaralanan Engellilerin Yıllara göre Dağılımı ...	84
Tablo 4.6 Danışmanlık Alan Engellilerin Dağılımları.....	84
Tablo 4.7 İş'te Bizde Varız İstihdam Destek Projesi 2019 Yılı Aylara Göre Hizmet Dağılımı	87
Tablo 4.8 Engelli Sporcuların Eğitim Dağılımları	88
Tablo 4.9 Engelli Bireylerin Milli Sporcu olma Durumları ve Branş Dağılımları 2019	88
Tablo 4.10 Kocaeli'de yaşayan engelliler hangi hizmetin hangi kurum veya kuruluş tarafından sunulduğunu bilmektedir. (Madde 1)	97
Tablo 4.11 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetlerinden memnuniyet (Madde 2)	97
Tablo 4.12 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yeterince ulaşılabilir olduğu kanaatindeyim (Madde 3).....	98
Tablo 4.13 Kocaeli sınırları içerisinde kamu binalarının engellilerin kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum (Madde 4).....	98
Tablo 4.14 Kocaeli sınırları içerisindeki kaldırım, asansör, ve yaya geçitleri ile sosyal alanların engellilere kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum (Madde 5)	99
Tablo 4.15 Şehir içi toplu taşıma araçlarının engelli kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum (Madde 6).....	99
Tablo 4.16 Şehir içerisinde ulaşım hizmetlerinden faydalanan refakatçi ihtiyacı hissetmiyorum (Madde 7)	100

Tablo 4.17 Engelli STK ve derneklerin varoluş amaçlarına uygun olarak engellilere hizmet ettikleri ve onlara destek oldukları kanaatindeyim (Madde 8).....	100
Tablo 4.18 Engelli STK ve derneklerin engellilerin sorunlarına çözüm bulma noktasında kamuoyu oluşturduklarını görmekteyim. (Madde 9)	101
Tablo 4.19 Engelli STK ve derneklerin çözümünü istediği konuların bireysel başvurulara göre daha hızlı çözüme ulaştığını görmekteyim. (Madde 10).....	101
Tablo 4.20 Engelli STK ve derneklerin bulunmadığı bir sistemde engellilere yönelik hizmetlerin daha rasyonel ve amaca uygun bir şekilde sunulamayacağı düşüncesindeyim. (Madde 11).....	102
Tablo 4.21 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tarafından Sağlanan sosyal hizmetlerden genel olarak memnunum. (Madde 12)	102
Tablo 4.22 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli, yaşlı, düşükün ve dar gelirlilerin durumlarına uygun hizmet sunum yöntemleri uygulamaktadır. (Madde 13) ...	103
Tablo 4.23 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi her yıl bütçesinde sosyal hizmetler için gerekli mali kaynağı ayırarak bu hizmetleri ihtiyacı giderecek şekilde sunmaktadır (Madde 14).....	103
Tablo 4.24 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Çalışanlarının engelliler ile ilgili gerekli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyorum (Madde 15)	104
Tablo 4.25 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli bireylerin engel gruplarına göre ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yapmaktadır (Madde 16)	104
Tablo 4.26 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yaşayan engellilere yönelik hizmetler il mülki sınırı kapsamında eşit kaliteli ve dengeli bir şekilde sunulmaktadır. (Madde 17).....	105
Tablo 4.27 Kocaeli Büyükşehir Belediyesince, engelli STK ve dernekleri ile hizmetten yararlananların geri bildirimleri dikkate alınmakta ve gerekli çalışmalar gecikmeksizin yapılarak hizmetler iyileştirilmektedir. (Madde 18) ..	106
Tablo 4.28 Kocaeli’nde yaşayan insanların engelli haklarına saygılı olduklarını ve bu noktada belediye hizmetlerinin sunulmasına yardımcı oldukları kanaatindeyim. (Madde 19)	106
Tablo 4.29 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin e-belediye hizmetlerinin engelliler için uygun bir şekilde tasarlandığını düşünüyorum. (Madde 20)	107
Tablo 4.30 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin çağrı merkezi hizmetlerinin engellilere uygun bir şekilde hazırlandığı kanaatindeyim. (Madde 21).....	107

Tablo 4.31 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından engellilere yönelik olarak sunulan engelsiz taksi hizmetinden memnunum. (Madde 22)	107
Tablo 4.32 Engellilere yönelik Danışmanlık, Bilgilendirme ve Yönlendirme hizmetlerinden memnunum. (Madde 23).....	108
Tablo 4.33 Engellilere yönelik gezi, piknik, tatil organizasyonu gibi sosyal ve kültürel faaliyetlerden memnunum. (Madde 24).....	108
Tablo 4.34 Engelsiz yaşam merkezleri ile burada gerçekleştirilen mesleki beceri kazandırma gibi eğitimlerde ve engellileri iş hayatına dâhil etme çalışmalarından memnunum. (Madde 25).....	109
Tablo 4.35 Engellilere yönelik atölye eğitimi ve faaliyetlerinden memnunum. (Madde 26)	109
Tablo 4.36 Engellilere yönelik spor faaliyetlerinden memnunum. (Madde 27)	110
Tablo 4.37 Engellilere yönelik atla tedavi gibi alternatif tedavi yöntemi hizmetlerinden memnunum. (Madde 28).....	110
Tablo 4.38 Engellilere sunulan rehabilitasyon hizmetleri ile bakım, tedavi ve gerekli engelli araçları ile engellilerin desteklenmesi hizmetlerinden memnunum. (Madde 29)	111
Tablo 4.39 Engellilerin günlük hayatta yaşam alanları dışında karşılaştıkları sorunları en aza indirgeyecek şekilde farkındalık yaratan bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları engellilerin günlük hayatını kolaylaştırmaktadır. (Madde 30).....	111

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASF	: Avrupa Sosyal Fonunu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMEHS	: Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi
BMSKH	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
BŞB	: Büyükşehir Belediyesi
CRPD	: Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi
EHİDK	: Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu
EİDK	: Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu
ENGELSİS	: Engelli Profil Tarama Çalışması
EYHGM	: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPA	: Katılım Öncesi Yardım Aracı
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KBB	: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
STİGM	: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

WHO : World Health Organization

YADES : Yaşlı Destek Programı

GİRİŞ

Engellilik insanlığın tarihiyle başlar. Michel Foucault, “Deliliğin Tarihi” adlı kitabında; antik zamanlarda ve orta çağda bir engelli türü olan zihinsel engellilerin toplumdan dışlanma, tımarhanelere kapatılma, kısırlaştırma, ötenazi, hatta gemilere doldurularak meçhule-ölüme yollanma gibi muamelelere maruz kaldıkları görülmektedir. Yine bedensel veya zihinsel eksikliği olan insanların hastalıklı, cüzzamlı, içine şeytan girmiş gibi iddialarla yakılmalarına dahi tarih sahnesinde tanık olunmuştur(Faucault, 2013). Daha sonraki dönemde ise Hitler’in ari ırk yaratma sevdasıyla zayıf, hastalıklı, engelli insanları yok ettiği görülmektedir (Şenel, 2018).

Sanayi devrimiyle Batıda çıkan sosyal sorunlardan sonra sistemin yürüyebilmesi için bütün dezavantajlı grupları kapsayan sosyal politika alanında çalışmalar başlamıştır. Özellikle Almanya ve İngiltere sanayi devrimini yaşama şiddetine paralel olarak bu durumun öncülüğünü yapar (Hill ve Irving, 1997).

Küreselleşme olgusuyla birlikte dönüşüm içine giren sosyal politika, sosyal devletin ekonomik ve toplumsal yaşama müdahale etme, sosyal adalet, toplumsal eşitlik kavramlarını yerine getirme aracı haline gelmiştir. (Glennerster ve Lowe, 1995). Artan küreselleşme eğilimleri ile birlikte sosyal politikanın yerel aktörleri olan belediyelere sosyal politika alanında yeni anlamlı görevler yüklenilip, yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu noktada, küresel yarışın olumlu yöne çevrilmesi yerel bazda direkt muhatap olan belediyelerin misyonundadır (McLaughlin, 1994). Bu yüzden sosyal politika alanında çağın gereklerine uyulup, devlet–yerel yönetimler ve sivil toplum kurumları iş birliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu araştırmanın çalışma konusu olan engelliler, sosyal politikanın hedef kitlelerinden biridir (Jencks, 1992). DSÖ’ne göre toplam Dünya insan nüfusunun 10/1’i engelli bireylerden oluşmaktadır. Bu istatistiki oran gelişmiş olan ülkelerde azalmakta, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ise giderek artmaktadır. 2002 yılında TÜİK araştırmasına göre %12, 2011 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Konut’a Dayalı Nüfus Araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de engelli kişilerin genel nüfusa oranının % 6,9 olduğu tespit edilmiştir (Köten ve Erdoğan, 2014).

Nüfusun büyük bir yekününü teşkil eden engelliler için dünyada ve Türkiye’deki siyasi ve ekonomik gelişmişlere paralel olarak engelli haklarında pozitif gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye’de engelli politikaları 1961 anayasasından sonra gündeme gelmeye başlamış; 1997 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuş, 2005 yılına 5278 Sayılı Engelli Hakları Kanunun çıkarılmasıyla Engelli hakları

konusunda devrim niteliğinde çalışmalar başlamıştır. Türkiye'nin 2009 yılında taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi(BMEHS) ile güvence altına alınan engelli haklarının devletler tarafından tatbik edilmesini, akabinde de bu kazanımların denetimi/izlenmesini içermekte, ayrıca anılan sürece engellilerle birlikte kendilerini temsil eden engelli örgütlerinin de katılımını öngörmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından TÜİK'e "Özürlülerin Sorun Ve Beklentileri Araştırması" adı altında, engellilerin günlük hayatta yaşadıkları sorunların tespiti ile toplumdan ve kamudan beklentilerinin tespitini amaçlayan bir araştırma yaptırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü veri tabanına kayıtlı engelliler üzerinde yapılan bu araştırmaya göre (ailevecalisma.gov.tr, 2010: 47-49.):

Engelli bireylerin cinsiyete göre ayrımcılığa uğrama konusundaki düşünceleri; engelli bireylerin % 22,3'ü ayrımcılığa uğradığını, % 64,5'i ayrımcılığa uğramadığını, % 13,2'si ise bu konuda bir fikir beyan etmemiştir. Engelli bireylerin yaşadıkları mekânlara göre bakıldığında, kırsal alanda yaşayan engelli bireyler içerisinde ayrımcılığa uğramadığını düşünenlerin oranı % 67,9, ötekileştirilmeye "ayrımcılığa" uğradığını düşünenlerin oranı ise % 18'dir. Öte yandan kentsel alanda yaşamını devam ettirenlerin ise ötekileştirme "ayrımcılığa" uğramadığını düşünenlerin oranı % 62,5, ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin oranı ise % 24'tür.

Engelli bireylerin kamu kuruluşlarından beklentileri; % 85,7'si sosyal yardım ve desteklerin artırılması, % 77'si sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, % 40,4'ü bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması, % 28,7'si iş bulma olanaklarının artırılması, % 25,6'sı eğitim olanaklarının artırılması yönünde kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri olduğunu vurgulamıştır. Buradaki çarpıcı nokta engellilerin çok büyük bir kısmı (%85,7) sosyal yardımların artırılmasını istemektedir. Oysaki özellikle 2005 yılında Özürlüler Kanunu'nun çıkarılmasından sonra engellilere sosyal yardım ve destek olarak çok sayıda düzenlemeler getirilmiştir. Engelli maaşlarının artırılması, evde bakım desteği, vergi indirimleri, ücretsiz veya indirimli ulaşım, eğitim desteği, su indirimleri vd..

Burada bir sorun olduğunu söylenebilir; Çünkü sosyal desteklerin çokça artırılması istismara yol açabilir ve engellilerin istihdam sorununa ve toplum hayatından uzaklaşmasına yol açabilir. Sosyal destek ve istihdam konusunun dengeli bir politikayla düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi; Araştırma

sonuçlarının iyi analiz edilerek engellilerin önündeki her türlü ayrımcılığın ve engellerin kaldırılarak topluma eşit vatandaş olarak entegre edilmeye çalışılmalıdır.

Tüm bu sorunların çözümünde; sivil toplum kuruluşları, merkezi yönetim ve yerel yönetimler iş birliği önemlidir. 2004 yılında oluşturulan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye ve 5393 sayılı Belediye Kanunlarıyla engellilere yönelik bazı görev ve sorumluluklar yerel yönetimlere verilmiş, sivil toplum örgütleriyle konuyla ilgili çalışmalar yapabilmesinin önü açılmıştır.

Bu çalışmanın 1. Bölümünde engellilik kavramı, nedenleri, çeşitleri üzerinde durulmuş, engelli politikaların gelişim seyri incelenmiştir.

2. bölümde sosyal hizmetlerin sağlanmasında sivil toplum ve yerel yönetim ilişkisi irdelenmiştir. Alt başlıklarda sosyal hizmet olgusu, türleri, amacı, gelişimi detaylandırılmıştır. Belediye ve sosyal hizmet ilişkisi hakkında bilgiler verilmiştir.

3. Bölümde; özellikle engelli hizmetlerinin yürütülmesinde sivil toplum belediye iş birliğinin önemi vurgulanmış, ortak yaptıkları-yapabilecekleri faaliyetler ayrıntılandırılmıştır.

Son bölümde ise çalışmanın asıl amacı olan Türkiye'de engellilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarında belediye-sivil toplum ilişkisi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi örneği araştırması yer almaktadır. Amaç: belediyelerin engellilere hizmet sunarken sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğinin etkinliği incelemektir. Yapılan bir alan araştırmasıyla bir yargıya varılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENGELLİ VE ENGELLİLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Engelli Ve Engellilik: Teorik Çerçeve

Engelli; “doğumun öncesinde sonrasında veya sırasında çeşitli sebeplerle fiziksel, zihinsel veya ruhsal alanlarda yaşanan olumsuz durumların sonucunda yetilerini çeşitli oranlarda kaybeden kişiler” olarak tanımlanmaktadır (Oliver ve Sapey, 1999). DSÖ engellilik olgusunu “kişiden veya vücuttan beklenen davranışları yerine getirememesi ve bu durumda görülen kısıtlılık” hali şeklinde açıklamaktadır (Öztabak, 2017;357).

Diğer taraftan kişilerde psikolojik, fiziksel veya ruhsal alanlarda görülebilen birtakım eksiklikler “engellilik” olarak tanımlanmaktadır (Beresford, 1996). Türk Hukukunda ise 5378 sayılı Engelliler Kanun’a göre “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerde çeşitli düzeyde kayıpların meydana gelmesine bağlı olarak çevre koşullarına tam ve etkin katılımı kısıtlanan birey” şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu “engelli” kavramını, eksiklik veya noksan duruma sahip birey olarak belirtmektedir.

“Engellilik” kavramı hem literatürde hem de gündelik dilde kabul çokça kullanılmaktadır. Bununla birlikte “özürlü” ve “özel gereksinimli birey” gibi kavramlarında kullanıldığı bir olgudur. Birbirlerinin yerine sıkça kullanılan bu kavramları birbirinden ayıran önemli farklılıklar vardır (Kösterelioğlu, 2013). Avrupa Birliği ve Türkiye’de gelinen durum itibarıyla engellilik tanımlanırken kişinin hayata-topluma katılırken karşılaştığı kısıtlara göre bir tanım geliştirilmiştir. 20.02.2019 tarih ve 30692 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelikte; engellilikle ilgili temel terimler şu şekilde tanımlanmıştır:

“Engelli birey: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi,

Engellilik durumu: Bireyin doku, organ ve/veya fonksiyon ve psikiyatri tanısı ve buna bağlı muhakeme yeteneği kaybından kaynaklı engelliliğini uluslararası yöntemleri temel alarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamaları,

Engellilik durum değerlendirmesi: *Engelliliğin tespiti amacı ile hastalık şiddeti, organ veya fonksiyon kaybını içeren değerlendirmeyi” ifade etmektedir.*

Türkiye’deki engelli görünümü incelendiğinde, engelli bireylerin toplumla bir bütün olmadıkları ve dolayısıyla da toplumdan sosyal izole olarak yaşamaları beklendi bir durumdur. Bu durumun sonucunda ise engelli kişilerin, toplumsal bütünleşmesi genellikle güçleşmektedir. Engelli olmayan bireyler için gündelik ve sıradan olan görev ve sorumluluklar engelli bireyleri, mutsuz, tedirgin ve karamsar bir bakış açısına mahkûm edebilmektedir. Bu durum da engelli bireyleri sosyal soyutlanmanın eşiğine getirmekte, hatta bu durumu çoğunlukla kaçınılmaz kılmaktadır. (Öztürk, 2011; 22-23).

1.2. Engelliliğin Nedenleri

Engelliliğe yol açan birçok farklı neden ve engelli sınıflandırması vardır. Fakat literatürde ve sağlık bilimlerinde genellikle kullanılan doğum referanslı sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmada kategoriler doğum öncesinde, sırasında ve sonrasında şeklindedir (Adamson, Beswick ve Ebrahim, 2004).

Engelliliğin durumunun gelişmesinin nedenleri arasında;

- Genetik hastalıklar,
- Süreğen hastalıkları,
- Hamilelik sürecinde geçirilen bulaşıcı hastalıklar,
- Annenin doğum yaşı, gösterilebilmektedir.

Ayrıca gereksiz ve fazla ilaç kullanımı, hayati tehlike yaratabilecek kimyasal zehirlenmeler (Acar, 2013:267), kötü veya yetersiz beslenme, kaygı ve stres gibi etmenler, annenin gebelik döneminde karşılaşabileceği sorunlar arasında yer almaktadır (DeFries ve Gillis, 1993).

Engelliliğe neden olan faktörler ayrıntılı olarak sınıflandırılacak olunursa:

Doğum öncesi nedenleri;

- Kalıtsal faktörler,
- Yakın akraba evliliği,
- Anne-baba arasında kan uyumsuzluğu,
- Çocuk yaşta gebelik sonucu doğum yapılması,
- Hamilelikte gereksiz, fazla ve zararlı ilaç kullanımı,

- Hamilelik sürecinde annenin ve bebeğin sağığına yönelik zararlı madde kullanımı,

- Hamilelikte yetersiz beslenme,
- Hamilelikte bulaşıcı hastalıklardır.

Doğum Esnasında Oluşan Nedenler;

- Doğumun sağık kuruluşunda gerçekleştirilmemesi ve bu nedenle oluşabilecek komplikasyonlara müdahale edilememesi,

- Erken ve zor doğum,
- Doğum sırasında travma yaşanması,
- Bebeğin doğum anında anne rahminden geçerken fazla oksijensiz kalmasıdır.

Doğum Sonrası Nedenler;

- Yenidoğanın ateşli hastalıklar geçirmesi,
- Yenidoğanın düzensiz sağık kontrolü altında olması,
- Aşıların ihmal edilmesi,
- Yenidoğan sarılığının uzun sürmesi,
- Yenidoğanın yetersiz beslenmesi,
- Yenidoğanın kaza geçirmesi,
- Yenidoğan gelişiminde ebeveyn ve çevre eğitimsizliği,
- Doğal afetlerdir (MEB 2011).
- Savaşlar, trafik kazaları, yangın, deprem gibi afetler de çok sayıda insanın sakat kalmasına yol açmaktadır.

1.3. Engelliliğin Türleri

Engellinin birçok türü vardır. Engellilik türü kişinin yeti eksikliğine göre tanımlanmaktadır. Bu türler; konuşma, görme, duyma, bilişsel ve zihinsel ile ortopedik engelliler şeklinde engellilik türleri sınıflandırılmaktadır (Goodley ve Lawthom, 2005).

1.3.1. Görme Engelliler

Görme engelliliğin; literatürde gözün içinde ve sisteminde bulunan sinir, doku ve kasların herhangi birinde bir sorunun meydana gelmesi ile ortaya çıkabildiği varsayılmaktadır. Görme engelliler; görememe durumları açısından sınıflandırılmaktadır. Örneğin, “görme kaybı yüksek” olan kişiler çok kısıtlı bir görüşe

sahip iken, “hiç göremeyen” kişilerde ise görüş sıfır veya sıfıra çok yakındır (Livingston, Manela ve Katona, 1996). Herhangi bir araç-gerece bağlı olmadan gündelik hayatındaki görevlerini devam ettiremeyen kişiler görme açısından “az gören” sınıfında olan bireyler olarak nitelendirilmektedir. Ancak işitme ve dokunma duyularından yararlanarak topladıkları veriler sayesinde yaşamını devam ettiren, bütün tedavilere rağmen iki gözüyle görmesi 1/10’dan ve görüş açısı 20 dereceden düşük olan, günlük yaşamında görme yetisinden yararlanma imkânı bulunmayan bireyler ise “hiç göremeyen” olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan 2013 akt. Öztürk ve ark., 2017:51-51).

Görme engeli olan kişiler; gözlerinin bir tanesinde veya ikisinde birden görme kaybı olması veya tamamen görememe durumudur. (Kızıldaş 2014:25). Görme engeline sahip kişiler diğer duyu organlarını kullanarak gündelik hayatlarına devam etmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle görme engeline sahip kişiler genellikle beyaz baston veya kılavuz köpek kullanmaktadırlar. (Karaarslan, 2016:11 akt. Altın, 2018:7).

1.3.2. İşitme Engelliler

İşitme veya duyma engelli kişiler; bir veya iki kulağında da kısmen veya tamamen duyma yetisinin kaybı olarak tanımlanmaktadır (Kızıldaş, 2014:24).

İşitme (Duyma) engeli; işitme engeli durumunun en büyük zararı iletişimdeki başat görevlerini yerine getirememesi nedeni ile olması gerektiği şekilde kişinin gelişimine katkı sağlayamaması durumudur. İşitme engeli birçok sebeple ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenler doğuştan olan veya sonradan olan şeklinde nitelendirilmektedir. Bu engele sahip olan kişiler “arız, sağır, işitme özürlü” şeklinde tanımlanabilmektedir. Kişinin ana dilini edinmeden böyle bir yeti kaybına maruz kalması durumunda, hayatının kalan kısmında dil ve konuşma becerisini elde etmesinin çok zorlaşması beklenmektedir (Priestley, Corker ve Watson, 1999). Bu maruziyet ve sonunda oluşan engellilik kişinin bir iletişim aracı olarak dili ve konuşmayı kullanamamasına neden olacaktır (MEB, 2011:13).

1.3.3. Zihinsel Engelliler

Bilişsel veya zihinsel engellilik olarak tanımlanan bu engelli türü; bu engele sahip olduğu varsayılan kişilerin akranları açısından bazı parametreler (akademik, öz bakım, dil kullanımı vs.) açısından belirli bir şekilde geriden gelmesi durumudur. Bu engellilik türü farklı şekillerde isimlendirilebilmiştir. İlk olarak zekâ geriliği kavramı ile

literatürde tanımlanmış ve sonra 2000'li yılların ilk başında ise bugün kabul gören hali ile zihinsel engellilik şeklini almıştır (Çankaya, 2013 akt. Öztürk, 2017:52).

Zihinsel engellilik temelde zihinsel bir yetersizliğe işaret etmektedir (Cillo 2009). Mental retardasyon olarak da tanımlanan bu olgu, birçok doğuştan edinilen zihinsel hastalıklarda eş tanı olarak görülebilmektedir (Kalaycı Kırlioğlu 2015:7).

1.3.4. Ortopedik Engelliler

Ortopedik engel durumu; genellikle kas veya iskelet sisteminde oluşan travmalar ile doğuştan getirilen morfolojik bozukluklar nedeni ile görülmektedir. Bu bozukluklar kişinin hareket potansiyelinde genellikle kayıplara yol açmaktadır. Ortopedik engelli olma durumu diğer engelli türlerinde olduğu gibi doğuştan veya sonradan travma ile oluşabilmektedir

Ortopedik engelin sonradan ortaya çıkması, bireyin yaşamını kökten sarsabilmektedir ve bu duruma alışmasını daha da güçleştirebilmektedir. Bu dönemde kişiye destek hizmetleri verilmesi oldukça önemlidir. Destek sürecinde bireye durumunun bir an önce kabullendirilmesi, sosyal ve eğitimsel yaşamına devam etmesi yönünde teşviklerde bulunulması önemlidir (Kızıлтаş, 2014:25-26).

1.3.5. Süreğen Engelliler:

Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan sürekli bakım ve tedavi gerektiren kronik hastalık sahibi olan kişilerdir (Kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, şeker hastalığı, HIV. gibi). (TÜRKİYE ÖZÜRLÜLER ARAŞTIRMASI 2002)

1.4. Kavramlar Üzerine Bir Tartışma: Engelli Mi Özürlü Mü?

Engellilik konusunda yaşanan karmaşa “engellilik” kavramı üzerinde de devam etmektedir. Bu niteliğe sahip olan insan grubuna nasıl hitap edilmesi gerektiği hususunda literatürde fikir birliği yoktur. Engelli, özürlü, sakat, özel gereksinimli birey, yetersiz, yetiyitilmiş vs. gibi tanımlamalar yapılmış veya yapılmaktadır.

Toplumun paylaştığı genel yargılardan engellilik durumu ve engelli bireylerde nasibini almıştır. Örneğin “*Hepimiz engelli adayız*” sloganı empatiden yoksun ve empatiyi anlamamış bir söylem olarak ortaya çıksa da toplumun büyük bir kesimi tarafından paylaşılmaktadır. Bu fikrin temelindeki yanlış; olumsuz bir durumu

içselleştirmeden ya da diğer insanlara yönelik bir tehdit olarak algılanmadığı durumlarda ilgisiz olunacağı varsayımını içerisinde barındırmaktadır. Örneğin; “bir erkeğin kadın haklarını savunuyor” olması onun kadın olması ihtimalini doğurmayacağı gibi engelli haklarını savunması da engelli olması korkusundan gelmez.

Engellilerle ilgili bir programda “o kelimeyi(engelli) kullanmak istemiyorum” diyen bir sunucuya dahi rastlanabilir. O kadar ki engelliye engelli demek aşağılama olarak görülebilmektedir.

Özellikle engellilerin toplumun gündemine yoğun olarak gelmesiyle birlikte tanımlama tartışmaları da başlamıştır. Türkiye Sakatlar Derneği Başkanı Şükrü Boyraz, 1960’lı yıllarda Cumhuriyet gazetesinin “Arızalılar Taksim’e yürüdü” şeklinde başlıkların atabildiğini vurgulamaktadır. Kendisi de bir görme engelli olan Halis Kuralay; “Rusça’da engellilere “invalid” dendiğini, bunu duyunca İngilizce ’deki “invalid” yani geçersiz anlamına gelen kelimeyi hatırlayıp şoke olduğunu” söylüyor. Bu durumlar göstermektedir ki tanımlama sorunu aslında eskiden beri yaşanan önemli bir sorundur. Türkiye’de kavramların genel olarak kullanılışı-gelişimi; sakat, özürlü, engelli, özel ihtiyacı olan insanlar (People with Special Needs) şeklinde olmuştur.

Bu konuda ki tartışmalara en doğru tanımlar getiren ve bu çalışmanın yazarının da desteklediği görüş Mimar Şükrü Sürmen’in kidir (Sürmen 7-8). Kendisi mimarlık eğitimi de almış bir akademisyen ve engelliler üzerine birçok çalışması, makalesi olan, özellikle erişilebilirlik konusunda belediyelere danışmanlık yapan biridir. 19 yaşında geçirdiği bir trafik kazası sonrası tekerlekli sandalyede yaşamını sürdürür hale gelmiştir.

SÜRMEN; sakatlık ve özürlülüğün bünyede kalıcı olan bir olgu olduğu, engelliliğin ise yapılacak düzenlemelerle ortadan kalkabileceğini ifade ediyor. Hatta gelişmiş, ideal şehirselle ve mimari düzenlemeler yapılmış bir yerde engelli-engellenmiş kimse kalmayacaktır ama özürlüler orada bulunacaktır. Sakat veya özürlülük ise vücuttaki eksiklik, hasar veya işlev bozukluğunu ifade etmektedir. Engelin vücudun dışında olan bir durum olduğu, insanın bedensel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yönüne ilişkin bir anlam taşımadığını söyler. Örneğin görme engelli dendiğinde alan dışından birisi; kişi neden görmez, acaba gözü mü bağlı veya başına bir çuval mı geçirilmiş şeklinde anlayabilir. Ama tanımı “kör” diye yaparsak bundan başka bir anlam çıkmaz. “400 m engelli koşusu” dendiğinde gene kişiye farklı anlamlar çağrıştırabilir. Mesela

vücutlarında sakatlıklar, özürler bulunan bazı kişiler; kamburlar, cüceler hiç engelli olmadan yaşayabilmektedir. Özürlü, sakatlık türleri: “körlük, sağırılık, topallık, vs. Engel türleri: “tepe, uçurum, duvar gibi”. Hatta “engelli” kelimesi daha negatiftir. Dünyaya kısıtlı bir erişimi, dışlanmışlığı, zayıflamış yeteneklere indirgenmiş bir hayatı çağrıştırmaktadır. Bu haliyle de kadere isyan niteliği taşıdığından küçültücü sayılabilir.

Örnekler genişletilebilir. Ancak Türkçede yer alan engeli ve engelliliği tanımlayan çok sayıda kelimeyi kullanmamak dilin zenginliğini azaltır. Sakat, sakatlık, sakatlanmak, kötürüm, âmâ, sağır, ahraz, kambur, dilsiz, çolak, topal, özürlü, felç gibi onlarca kelime çöpe atılamaz. Hatta çok uzun boylu, fiziksel ve zihinsel yeteneklerini çok yaşlandığı için kaybeden insanlar, çok kısa (cüce), şişman (obez) insanlar da engelli olarak tanımlanabilir. Örneğin çok uzun boylu bir insanın uçak seyahatinde; koltuk arası boşlukların darlığından çektiği sıkıntı, uzun olmanın da dezavantaj olduğunu gösterir.

Şükrü Boyraz (Türkiye Sakatlar Derneği başkanı), Turhan İçli (Engelliler Konfederasyonu Başkanı) gibi Engelli STK yöneticileri ile yapılan mülakatlarda, isim tercihleri hakkında herkesin istediği tanımları kullanabileceklerini ifade etmektedirler. (<https://m.bianet.org/bianet/ayrimcilik/142630-sakat-ozuclu-engelli>) Erişim Tarihi: 22.04.2019)

Buradan hareketle engelli STK adlarına birkaç örnek vermek gerekirse: Türkiye Körler Federasyonu, Türkiye Engelliler Konfederasyonu, Türkiye Sakatlar Derneği, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu, Türkiye Sağırılar Milli Federasyonu, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Spastik Çocuklar Ve Erişkinler Dernekleri-Cerebral Palsy Federasyonu, Özel Sporcular Federasyonu, Türkiye Beyazay Derneği, Altınokta Körler Derneği (Braille Alfabesinin 6 noktadan oluşmasından hareketle bu ismi alan dernek), Omurilik Felçliler Derneği gibi.

Aslında bütün bu tartışmalardan şu sonuç çıkartılabilir. Engellilerin nasıl tanımlandıkları ile ilgili pek te bir sorunları yoktur. Bunu tartışan daha çok engelliler dışındaki kesimdir. Engellilerin toplumdan ve devletten beklentisi kendilerine yaşamlarını sürdürebilmek için eşit fırsatlar verilmesi, dezavantajların kaldırılması, ayrımcılık yapılmamasıdır.

Bu çalışmada hâlihazırda resmi literatürde kullanılan engelli tanımını kullanılacak olsa da, diğer kelimelerinde yerine göre kullanılmasında bir sakınca görülmemektedir.

1.5. Engelliler Perspektifinden Ayrımcılık

Ayrımcılık, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamın herhangi bir alanında bir grup insanın dil, din, cinsiyet ya da bedensel farklılıklarından dolayı diğer insanlarla eşit ölçüde temel hak ve hürriyetlerini kullanmasını veya bunlardan istifade etmesini engelleyen her türlü ayırım, kısıtlama veya dışlama olarak tanımlanmaktadır (Şişman, 2014: 63). “Engellilere özel” yerler uygulaması yanlıştır. Engelliler için okullar olmaz, bunun yerine “kaynaştırmalı eğitimler” olmalıdır. Sadece onların kullanımına tahsis edilen ve birçok belediyenin hayata geçirdiği “engelsiz taksi” projeleri geçiş dönemleri için olumlu bir adımdır ancak, olması gereken bütün toplu taşıma araçlarının, dolmuşların, şehir-içi taksilerin engelsiz hale getirilmesi daha doğru bir uygulamadır. Aynı durum “korumalı işyerleri” içinde söz konusudur. Korumalı işyeri fiziksel olarak sadece engelliler için düzenlenmiş yerler olarak tanımlanabilir. Almanya gibi sosyal politika yönünden en gelişmiş ülkeler dahi bu hatayı fark etmiş, engellilerin çoğunlukta olduğu karma modele geçmiştir.

Engelliler sadece kendilerine ayrılan alanlara hapsedilmemelidir. Sadece kendileri için yapılan evlerde yaşayıp, kendileri için yapılan okullarda eğitim alacaklarsa bunun anlamı ayrımcılıktır, gettolaşmaktır. Yapılacak bütün düzenlemeler “herkes için erişilebilir” mantığında olmalıdır. Hayatın her alanında birlikte yaşama mantığıyla düzenlemeler yapılmalıdır. Okullarda, spor alanlarında, alışverişte, tatilde, işyerlerinde yani hayatın her alanında birlikte yaşama mantığıyla düzenlemeler yapılmalıdır.

2010 yılında yapılan düzenlemeyle Anayasanın 10. Maddesine “engelliler pozitif ayrımcılık” yapılabileceğine dair bir hüküm eklenmiştir. Bu madde engellilikle ilgili düzenlemelerde ve haklarda geç kalmış ülkemiz için doğru bir uygulamadır. Engellilerin hayatlarını kolaylaştırmak ve topluma entegre etmek için; kamu ve özel kurumların dikkatini çekmek, çalışmalarını hızlandırmak, farkındalıklarını artırmak ve onları teşvik etmek gereklidir. Uygulamalar yapılırken özellikle sosyal desteklerde de bir denge gözetilmelidir.

1.6. İstismar Ve Lütuf Meselesi

Engellilere hizmet verilirken kurumlar buna hak temelli yaklaşmalı, onların toplum hayatına katılmalarının önündeki engellerin kaldırılmasına odaklanılmalıdır. Yapılacak maliyetler engelli sayısı az, zaten kullanılmıyor diyerek kısılmamalıdır. Örneğin bir okulda bin tane öğrenciden sadece bir tanesi engelli olsa bile, bir kişi için

bu okula asansöre gerek yok diyemezsiniz. Bu engellinin hakkıdır. Böyle bir yatırım yapıldığında da kurum engelliye yapılan bir lütuf olarak görmemelidir. Kaldı ki erişilebilirlik konusunda geniş olarak ele alındığında, erişilebilirlik düzenlemeleri sadece engellinin değil; yaşlılar, hamileler, bebek arabası taşıyanlar, obezler, geçici sakatlar gibi toplumun büyük bir kesimini kapsamaktadır.

Diğer önemli bir konu da istismar meselesidir. Maalesef toplumda engelliler istismar edildiği gibi, engelliler de kendini istismar edebilmektedir.

Hatta toplumda engelliler hep ihtiyaç sahibi, hep birilerinin desteğine ihtiyacı olan ve hatta bu yüzden dilenci gibi algılamalara rastlanabilmektedir. Bu çok yanlıştır. Birçok engelli iş adamı, başarılı sporcu, sanatçı, siyasetçi, bilim adamı vardır. Olması gereken bu tür başarılı engelli kişilerin öne çıkarılarak bu algının kırılmasıdır. Maalesef engelli hep yardıma muhtaç algısının önemli bir sebebi de engellilerin kendileri ve engelli Sivil Toplum Kuruluşlarıdır. Engelli yararına yardım topluyoruz, dergi, tiyatro bileti satıyoruz gibi çok sayıda vakıyyla karşılaşılabilir. Ya da son yıllarda çok meşhur olan “mavi kapak toplayıp tekerlekli sandalye dağıtıyoruz” gibi kampanyalar görülebilmektedir. Bunlar çok yanlıştır. Zaten devlet ihtiyaç sahibi bütün engellilerin medikal malzeme desteklerini karşılamakta ve karşılamak zorundadır. Engelliye yardımcı olmak güzel bir şey tabi ki ama bunu bağış, sadaka mantığıyla değil hakkı olduğu için yapılmalıdır.

Bu çalışmanın yazarının başından geçen bir olayı da konuyla bağlantılı olması hasebiyle burada ifade etmek gerekir. Bir koluna kör ve diğer koluna bastonla yürüyen iki engelli arkadaşıyla yolda yürürken bir dilenci kız çocuğu karşılarına çıktı ve onlardan yardım istedi. Sonra yanındakileri fark etti, baktı ve geçip gitti. Muhtemelen kızın kafasında zaten bunlar hep engelli, kendileri ihtiyaç sahibi garibanlar diye düşündü. Gene İstanbul Üniversitesine aracıyla geldiği bir gün güvenlik kapıda durdurdu. Normalde Üniversite çalışanları dışında araç girişi yasaktır. Onu içeri almak istemedi. O da belediyenin engelliler müdürü olduğunu söyleyince, olayı tam anlamayan görevli, diğer güvenliğe talimat verdi. “Şefim arkadaş engelliymiş kapıyı aç” dedi. Engelliler toplumdaki algısı yönünden bu tür örnekler çok fazladır.

Bu algının değişmesi en çok engellilerin kendisine, engelli STK’larına ve kamu kurumlarına düşmektedir. Engelli STK’ları sosyal yardım derneği modundan çıkıp hak arama derneklerine dönüşmelidir.

1.7. Engellilere Yönelik Politikaların Uluslararası

Çerçevesi

Engellilik politikaları, temelde her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal yaklaşımlarına göre farklılık gösterse de, 21. Yüzyılda küreselleşme, iletişim ve teknolojik gelişmelerle dünya ülkeleri birbirlerini etkilemektedir. Bunun dışında güçlenen hükümetler üstü kuruluşların öncü olması ve gerektiğinde zorlaması sonucu özellikle engelli haklarının korunması noktasında Uluslar üstü hukuki düzenlemeler ve standartlar ülkelerin politika yapım süreçlerine tesir etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün engellilik derecelendirmeleri ve çeşitlerine dair koyduğu sınıflandırmalar; Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) engellilere uygun istihdam koşulları ve mesleki eğitim konularındaki tavsiye kararları, bunlara örnek verilebilir. Gene Avrupa Birliği'nin engellilere yönelik stratejileri gibi, taraf devletleri engelli vatandaşlarına karşı yükümlülüklerini yerine getirmeye teşvik edici belgeler de, ulusal politika ve mevzuat çalışmalar için teşvik etmektedir. Örn., Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 168 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı ve Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu Hakkında 99 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı sayılabilir (ilo.org, 1983).

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (BMSKH) önemli bir çerçevedir. Bunların dışın en önemli olarak sayılabilecek; Türkiye açısından AB ilerleme süreci ve mevzuatına göre Türkiye için düzenlenen İlerleme Raporları ve uyum çalışmalarıdır.

1.7.1. BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS)

Engellilerin, temel hak ve hürriyetlerinden tam, doğru ve eşit bir şekilde istifade etmesini sağlamak ve bu durumu insan onuruna saygıyı teşvik etmek hedefi için; uluslararası bir çerçeve denilebilecek, Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme(EHİS) Birleşmiş Milletlerde (2006) kabul edilmiştir. 30 Mart 2007 tarihinde imzalaya açılan EHİS'i Türkiye aynı tarihte imzalamış ve onay sürecini tamamlayarak 2009 yılında Sözleşme'nin tarafı olmuştur. Sözleşme Ek ihtiyari protokolü ise aynı tarihte imzalanarak 26 Mart 2015'te onay süreci tamamlanmıştır. Sözleşmedeki temel düşüncelere aşağıda aynen yer verilmiştir:

- Herkesin seçimlerini yapmakta özgür olduğu ve ayrımcılık yapılamayacağı,

- Engellilerin toplum hayatına katılmakta herkes gibi aynı haklara sahip olduğu,
- Engellilerin çocukluğundan itibaren herkes gibi saygı görmesi ve eşit imkânlarla sahip olması gerektiği imza altına alınmıştır.
- Bütün insanlara eşit ulaşım ve erişim imkânı verilmesi gerekmektedir.

Bu temel düşünceler esas alınarak ülkelerin anılan amaçları gerçekleştirmek için bahsi geçen sözleşmede yer alan ve aşağıda aynen yer verilen düzenlemeleri yapması önem taşımaktadır.

Eşitlik: Devletler, insanların engellilere eşit davranması için gerekli hukuki düzenlemeleri yapmalıdır. Ayrımcılığı önleme, eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda mevzuatını dönüştürmeli ve sözleşmeye aykırı düzenlemeleri gözden geçirmelidir. Politikalarını bu çerçevede oluşturmaktadır. Engellilerin hayata katılımı için ihtiyaç duyulan teknolojileri geliştirmelidir.

İnsanları engellilik hakkında bilgilendirme: En büyük sorun bazen engellilerin haklarını bilmemesinden kaynaklanabilmektedir. Devletle bu amaçla bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır.

Kanunların herkese eşit uygulanması: Herkes gibi engellilerde kanunlar karşısında haklarını arayabilmeli ve adaletten yararlanmalıdırlar. Devletler adaletle erişimdeki engelleri ortadan kaldırmalıdır.

Güvende ve özgür olma: Engelliler herkes gibi özgür ve güvende olmalıdır. Engelliler diğer uluslararası sözleşmelerde yazan haklara da herkesle aynı şekilde sahiptir. Kendi hakları hakkında anlayabileceği şekilde bilgi alma hakkı sahiptir.

Diğer düzenlemeler:

Engelliler öncelikle insan olarak değerlendirilmeli ve saygı gösterilmelidir.

Engelliler özgürce seyahat edebilmeli, istediği yerde yaşayabilmeli, hareket edebilmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Engelliler bağımsız olarak yaşama ve sosyal hayatın bir üyesi olarak düşüncelerini söyleme ve ihtiyaç duyduğu bilgilere ulaşma özgürlüğüne sahip olmalıdır.

Engellilerin aile ve özel hayatına müdahale edilmemeli, kişisel bilgileri gizli tutulmalı ve gereken saygı gösterilmelidir.

Eğitim ve sağlık konusunda engellilere uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Herkes gibi uygun mekan ve eğitim materyallerine sahip olmalıdır. Sağlık konusunda ihtiyaçları karşılanmalı, hayata katılımı için bütün medikal destekler sağlanmalıdır.

İstihdama katılım konusunda eşit fırsatlara sahip olmalıdır. Gerek kendi işini yaparken ve gerekse ücretli çalışabilme konusunda bütün engeller kaldırılmalıdır. Gerekli mesleki eğitimler, sendikal ve izin hakları gibi verilmelidir.

Yaşam standartlarının yükseltilmesi, siyasete katılım konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Spor ve eğlenceden faydalanabilmesi için gerekli destekler ve düzenlemeler yapılmalıdır.

Sözleşmenin Uygulanması:

Ülkeler bu sözleşmeyi gerçekleştirmek için engellileri de katarak ortaklaşa çalışmalıdır. Bu sözleşmenin uygulanması için çalışan bir birim kurmalı ve gerekli kontrol mekanizması oluşturmalıdır. Raporlama sistemi kurmalı ve bu raporları hem ilgilileriyle hem de BM nezdindeki komiteyle paylaşmalıdır. BM sözleşmenin uygulanması ile belli periyotlarla toplantı yapacak, ülkelere gerekli uyarı ve desteği yapacaktır.

Sözleşmenin uygulamasının takibi için yapılan **BM Engelli Hakları Komitesi (CRPD)** 11 Mart – 5 Nisan 2019 oturumunda kabul edilen Türkiye'nin ilk raporuna ilişkin nihai gözlemlere aşağıda yer verilmiştir.

Söz konusu hususta “Engelliliğe dayalı ayrımcılık ve makul düzenlemeleri tanımlayan 2014 tarihinde Engelliler Hakkında Kanunda yapılan değişiklikle, 87 Kanun ve 9 KHK’da yer alan “özürlü” yerine “engelli” tanımının getirilmesinden memnuniyet duyulmuştur ve önemli bir gelişme olarak görülmüştür. Komite tarafından, engelliler için pozitif düzenlemeler yapılmasını öngören 2010 tarihli Anayasa değişikliği takdir edilmiştir. Diğer yandan Türkiye'nin BMEHS'inde yer alan konularla ilgili madde madde gösterdiği ilerlemeler ve hâlihazırdaki eksiklikleri, engelli hakları açısından duyulan endişeler ve yerine getirmesi gereken düzenlemeler hakkında tavsiyelerde bulunulmuştur.

1.7.2. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (BMSKH)

Ekim 2016'da, 190'dan fazla ülkenin hükümetlerinin başkanları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nde yeni küresel

kalkınma gündemini onaylamış ve daha sonra yeni bir hedefler grubu olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne (SDG'ler) karar vermişlerdir (Huck-iu Kwon,2017;206).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiş olan 2030 Yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 17 başlığa ayrılmış, küresel çapta politikalara ve fonlara rehberlik edecek 17 hedefi bulunmaktadır. Bu çalışma konusu itibarıyla bu başlığın önemli görüldüğünden, bu hedeflerin sadece engellileri ilgilendiren maddelerine değinilecektir.

Amaç 1. Yoksulluğun her yönüyle bütün ülkelerde tamamen yok edilmesi:

- 2030 yılına kadar temel mal ve hizmetleri de kapsayacak şekilde herkes için ulusal yönden uygun olan sosyal koruma sistemlerinin ve tedbirlerinin uygulamaya geçirilmesi ve yoksul ve zayıf durumda olan insanlar için önemli oranda korunma sağlamak. Bunu yaparken; engelliler, çocuklar, işsizler, hamileler, yaşlılar, kadınlar gibi dezavantajlı kesimlerin uygun biçimde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bütün bu grupların ekonomik kaynaklara ve temel hizmetlere erişebilme, mülk sahibi olabilme, doğal kaynaklar, yeni teknolojiler ve mikro finansman gibi konularda herkes gibi eşit haklara sahip olabilmelidir. Bu zayıf durumdaki kişilerin afetlere, sosyal ve ekonomik şoklara karşı dirençlerinin artırılmasının sağlanmasıdır.

Hedef 4. Engelli çocukları da içeren ve herkese eşit şekilde her düzeyde kaliteli eğitim sağlamak ve yaşamı sürecinde herkese mesleki eğitim imkânı sağlamak:

Hedef 8. Sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak:

- Engelliler ve Gençleri de dâhil ederek erkek ve kadınların üretken ve tam istihdamı ve insan onuruna yakışır şekilde işe erişim imkânının sağlanması ve eşit işe eşit ücret ilkesinin kabul edilmesidir.

Hedef 10. Ülkelerin kendi içinde ve diğer ülkeler arasındaki eşitsizlikleri düşürmek:

- Etnik köken, cinsiyet, ırk, yaş, ekonomik, din, engellilik veya farklı bir durum göz önüne alınmadan herkesin kuvvetlendirilmesi ve ekonomik, sosyal ve siyasi yönden içerilmesine destek olunması. 2030 Yılına kadar bütün ayrımcılığa yol

açan mevzuat düzenlemelerinin ortadan kaldırılması, eşitlikçi kanuni düzenlemelerin yapılmasıdır.

Hedef 11. Kentleri ve insan yerleşim mekanlarını herkesi içeren, sürdürülebilir, güvenli ve güçlü yapmak:

- 2030 yılına kadar herkes için güvenli, erişilebilir, bütün kesimlerin ihtiyaçlarına uygun, makul ücretli ulaşım sistemlerinin hayata geçirilmesidir.

1.7.3. Avrupa Birliği Üyelik Süreci

1961 Anayasası ile Türkiye “sosyal devlet” niteliğine ulaşmıştır. Anayasa madde 46 ile işçi sınıfı ve işverenler için sendika kurma özgürlüğü olduğu belirtilmiştir. Böylece özgür sendikacılığın önü açılmıştır (Colak ve Özer, 2015). Anayasa’nın 47. maddesi işçi sendikası üyelerine toplu iş sözleşmesi ve greve hakkı tanımıştır. Bu şekilde uzun bir dönem devam eden grev ve lokavt yasağı da kaldırılmıştır. 1963’te 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile 1965’te 624 sayılı Devlet Personeli Sendikalar Kanunu hükümleri, toplu iş ilişkilerinde geçmişe nazaran daha yeni ve oldukça farklı bir dönemin başlamasına sebebiyet vermiştir (Özdemir, 2004).

24 Ocak 1980 kararları ile neo-liberal politikalar kamunun etkinliğini artırmış 12 Eylül 1980 darbesi sonrası sosyal politikada yeni bir dönem başlamıştır. 1982 Anayasası; engellileri, sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gereken kişiler arasında kabul etmiş; Devleti engellilerin korunması ve toplumsal yaşama intibakını sağlayıcı tedbirler almakla yükümlü kılmıştır (1981 Anayasası, Madde 61). Engellilik konusu, Anayasa ve Ulusal Kalkınma Planlarına girmeye başlarken, aynı dönemlerde Sakatları Koruma Millî Koordinasyon Kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde kurularak 1985 yılında sürekli kurul niteliğiyle çalışmalarına başlamıştır (Erten, 2017: 168; Özgökçeler ve Alper, 2010: 42).

Türkiye’ye 1999’da AB’ye aday ülke statüsü verilmiştir. Müzakerelerin başlamasıyla birlikte, sosyal politika alanında uyum politikaları süreci başlamış ve önemli gelişmeler olmaya başlamıştır. İlk önemli gelişme, sosyal güvenlik alanında geçmişe nazaran daha kapsayıcı ve işleyen bir sistem oluşturulmuştur. 2011’de yapılan düzenleme ile devlet bakanlıkları kaldırılmış yerlerine icracı bakanlıklar kurulmuştur. Bu çerçevede Başbakanlığa bağlı faaliyet gösteren Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Özürlü(daha sonra Engelli adını almıştır) ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlanmıştır (Güleç, 2015).

AB Anayasasının oluşturulması ve Lizbon Antlaşması'na kadar AB'de sosyal politikanın kanuni dayanakları değişmiş ve sosyal politikanın gelişimi ekonomik bütünleşmeye endekslenmiştir (Çelik, 2006). Nice Antlaşması ile kabul edilen Sosyal Politika Ajandası ile sosyal politikanın ekonomik politikalarla eş zamanlı olarak yürütülmesi yaklaşımı kabul edilmiş, sosyal politikanın ekonomik politikalara bağımlılığına da son verilmiştir. Böylece sosyal politikalar bağımsız olarak belirlenmeye başlamıştır. Buna paralel olarak AB'de engelli politikalarında 2000'li yıllarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu düzenlemeler şunlardır (Güleç, 2015).

- Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Sonuç Tebliği,
- Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı Sonuç Tebliği,
- Ayrımcılığa Karşı Topluluk Eylem Planı Oluşturulması (2001-2006) Konsey Kararı,
- İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Konusunda Genel Çerçeve Hakkında Konsey Direktifi,
- Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi,
- Engelli Bireylerin İstihdamının ve Toplumsal Bütünleşmelerinin Teşvik Edilmesi Konsey İlke Kararı,
- Engelli Bireylere Yönelik Kültürel Etkinlikler ve Bu Etkinliklere Ulaşılabilirlik Konsey İlke Kararı,
- Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlanması Konsey İlke Kararı
- Engelli Kişilere İstihdamda Fırsat Eşitliği Sağlanması Konsey İlke Kararı,
- Engelliler İçin Park Kartı Verilmesi Konsey Tavsiye Kararı,
- Engelliler Bireylere Tanınacak Fırsat Eşitliği Konsey İlke Kararı,
- Engelliler Çocuklar ve Gençlerin Genel Öğretim Sistemine Katılımı Konsey İlke Kararı,
- Avrupa Engelliler Yılı Değerlendirme Raporu,
- Engelli Bireylerin Bilgi Temelli Topluma Erişiminin Arttırılması Konsey İlke Kararı,
- Engellilerin İstihdamı Hakkında İyi Uygulama Kodu Parlamento Kararı,
- Avrupa Engelliler Stratejisi 2010-2020 ve Eylem Planı.

15.11.2010 tarihli "Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik Ve Sosyal Komitesi Ve Bölgeler Komitesine Yönelik Komisyon Tebliği, Avrupa Engellilik Stratejisi

2010-2020: Engelsiz Avrupa İçin Yenilenmiş Bir Taahhüt” adlı belgede Avrupa Birliği’nde yaşamakta olan her altı kişiden biri hafif ya da ağır derecede engelle sahiptir. Ve bu 6/1 oran yaklaşık 80 milyon kişiye tekâmül etmektedir. Bu engelli kişiler sıklıkla toplumsal ekonomi ve gündelik yaşam içerisinde yer alamamaktadırlar. Avrupalı engelliler içerisinde yoksulluk düzeyi %70’in üstündedir.

Avrupa Engelliler stratejisinin amacı; engellilerin haklarını eşit ve eksiksiz bir şekilde kullanabilmeleri, toplum ve Avrupa ekonomisinde yer almaktan faydalanabilmeleri için engellilerin güçlendirilmesi ekseninde temellenmiştir. Anılan amacın gerçekleştirilmesi ve BM Sözleşmesi’nin AB ülkelerinde etkin olarak uygulanması için şüphesiz tutarlılık gerekmektedir. Stratejinin amacı; ulusal düzeyde alınan aksiyonlara destek olması için, AB’de yapılacak çalışmaları ve BM Sözleşmesinin AB düzeyinde uygulaması için gerekli mekanizmaları, AB kurumlarının da dâhil edilerek kurulmasıdır. Strateji, ayrıca araştırma, farkındalık yaratma, finansman, istatistik ve veri toplamak için gereken desteği de kapsamaktadır.

Diğer taraftan strateji, engellilerin önündeki engellerin kaldırılmasını hedeflemektedir. Komisyonca faaliyete geçirilmesi gereken başlıca sekiz alan tespit edilmiştir: Erişilebilirlik, İstihdam, Eğitim ve öğretim, Sağlık ve Dış Eylem, Katılım, Eşitlik, Sosyal koruma. Her konu için temel çalışmalar belirlenmiş ve AB düzeyindeki genel hedef içerisinde ifade edilmiştir.

1.7.3.1. AB Türkiye İlerleme Raporları Çerçevesi

Avrupa Birliği engelli sorununa büyük önem vermekte ve bu konuda gereken teşvik ve zorlamaları yapmaktadır. Bu konuda sayısız sözleşme, rapor ve anlaşma hazırlamıştır. Özellikle Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmeler, AB’nin engelli politikalarına farklı bir boyut kazandırdığından ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler. Bu sözleşmeler, AB’nin müzakere edip imzaladığı ilk uluslararası insan hakları sözleşmesi olması bakımından büyük önem taşımaktadır (Erten, Aktel, 2016;1280). Bu çalışmada; AB Türkiye İlerleme Raporları 2015,2016,2018(2017’de rapor yayınlanmamış, 2018 iki yılı kapsamaktadır), 2019 Engellilik ve Sivil Toplumla ilgili kısımları incelenmiştir.

Raporlarda eleştiri ve ilerleme kaydedilen konular başlıklar halinde özetle şu şekildedir:

Sivil Tolum:

- Demokrasilerin vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmiştir. 2015 yılında; Sivil toplumun sayıca artmaya devam ettiği, seçimlerin izlenmesi dâhil olmak üzere kamusal yaşama katıldığı, hükümetle iş birliği devam ettirdiği,
- Türkiye'de kamusal alana dâhil olarak etkinliğini devam ettirdiği ve hükümetle birçok konuda iş birliği noktasında ilerlemeler kaydedildiği,
- Sivil toplumun, mali yönden zayıf olduğu ve kamu projelerinden gelen hibelere bağımlı olmaya devam ettiği. 2016 sonrası raporlarda; 15 Temmuz 2016 darbesi sonrası OHAL ilan edildiği, demokratik açıdan gerilemeler kaydedildiği, milletvekillerinin tutuklandığı, bazı belediyelere kayyum atandığı, Sivil toplum kuruluşlarına baskının yoğunlaştığı, kapatıldığı gibi büyük eleştiriler getirilmiştir. Bu konuda büyük bir gerilemenin olduğu,
- İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Dernekler Dairesi Başkanlığı lağvedilmiş ve Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü(STİGM) şeklinde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Ancak sivil toplum açısından kapsayıcı bir strateji oluşturulması ve yasal çerçevenin iyileştirilmesi başta olmak üzere, bu kurumun yetki ve önceliklerinin belirsiz olduğu ve derneklere üye olan kişilerin bu kuruma bildirilmesi eleştirilmiştir. Ancak istatistik açısından doğru yönleri olduğu göz ardı edilmiştir.
- Hükümet-Sivil toplum iş birliği konusunda kapsamlı bir devlet stratejisinin bulunmadığı,
- Sivil toplum kuruluşlarının özellikle kadınların çalışması, eğitim, etnik ve sosyal diyalog için farkındalık oluşturma ve mültecilere yardım gibi Türkiye'nin mücadele ettiği zorluklar yönünden önemli destekler sağlamaya devam ettiği fakat insan hakları konusunda çalışan STK'ların yetersiz sayıda olduğu,
- Hak arama amaçlı bağımsız sivil toplum kuruluşlarının, genel olarak kanun ve politika oluşturma süreçlerinin ve izlemelerinin dışında tutulmakta olduğu, bunun çözümü için yasal, mali ve idari yönden imkânlar sağlanması gerektiği not edilmiştir.

Demokratikleşme ve Sivil Toplumla ilgili eleştirilerin birçoğunda Türkiye'nin darbe yaşamış bir ülke olduğu ve PKK gibi bir terör örgütü ile mücadele ettiği görmezden gelinmiştir. Raporların geneline bakıldığında bu durum görülmektedir. Özellikle Güney Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki son durum, Yunanistan kıta sahanlığı konularında AB'nin taraflı bir politika takip ettiği ve bu minvalde raporlar ürettiği anlaşılmaktadır.

Engelliler:

- **Avrupa Sosyal Fonu** programlama ve yönetilmesine dönük çalışmaların devam ettiği, 2014-2020 dönemi için istihdam, eğitim ve sosyal politikalar alanlarına yönelik IPA sektörel programının Aralık'ta onaylandığı, istihdam, eğitim ve sosyal içerme alanlarındaki çalışmaların yapıldığı,

- Türkiye'nin, 2019 itibariyle; **Avrupa Sosyal Fonu** kullanımına yönelik olarak iyi düzeyde hazırlıklı olduğu, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın; istihdam, eğitim, yaşam boyu öğrenme ve sosyal içerme alanlarında IPA ve IPA II programları altında benzeri sektörel fonları yönetmekte olduğu,

- TBMM'de, **engelli kişilerin entegrasyonu** konusunda, bir bireysel şikâyet mekanizması oluşturan BM Engelli Hakları Sözleşmesi İhtiyari Protokolünü kabul edildiği,

- Türkiye'nin **istihdam ve sosyal politikada ayrımcılıkla mücadeleye** ilişkin olarak herhangi bir strateji ya da eylem planının bulunmadığı,

- Özellikle ayrımcılıkla mücadelede mevzuatın sınırlı uygulanması, işyerlerindeki fiziki altyapı eksiklikleri ve maliyeti düşük iş terapisi hizmetlerinin eksikliği nedeniyle engelli kişilerin ekonomi ve topluma hayatına katılımının sorun olmaya devam etmekte olduğu ifade edilmiştir. Nüfus ve Konut Araştırması'na göre en az bir engeli olanların nüfusun işgücüne katılma oranı erkeklerde %35,4, kadınlarda %12,5, toplam olarak %22,1'dir. Bu eleştiriye rağmen Türkiye'de; Çalışma Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre 2002 yılsonu itibariyle 5.777 olan memur olarak istihdam edilen engelli sayısı 2020 Eylül itibariyle 57.408'e çıkmıştır. Engelli memur sayısı 2002 yılına göre yaklaşık 10 kat artmıştır (Çalışma Genel Müdürlüğü). İşyerlerinde işçi kadrosunda çalışan engelli sayısı 2002 yılında kamuda 16.668, özel sektörde 28.953 iken 2020 yılı Ağustos sonu itibariyle bu sayı kamuda 15.584'e, özel sektörde ise 96.545'e yükselmiştir. (Kaynak: <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal/istatistikler/> Erişim Tarihi 9.12.2020).

- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (BMEHS) hakkında toplumun yeterince bilgi sahibi olmadığı,

- Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulunun(EHİDK) aktifleştirilmesi gerektiği,

- Türk Ceza Kanunu eleştirisi: Bir engellinin kamu hizmetinden yoksun bırakılmasının nefret suçu olması halinde suç teşkil edebildiği,

- Engelliler Hakkında Kanun'da eğitim ve istihdam konusunda ayrımcılığa karşı yaptırımların tanımlanmadığı,

- İller bazında kurulan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonlarının, erişilebilirliği teşvik etmek amacıyla yetersiz kaldığı,
- Sağlığa erişimde eşitsizlik olduğu, engelli ve HIV'li insanlara yönelik sağlık hizmetlerinin ne düzeyde olduğu konusunda veri bulunmadığı,
- Engelli kişilerin işe dâhil olmada zorluklar yaşamakta olduğu,
- TİHEK(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu)'nun engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele konusundaki çalışmalarını hızlandırması gerektiği. TİHEK 2016 yılında kurulmuştur. Bugüne kadar özellikle sınırlı sayıda bakımevleri ve geçici barınma merkezlerinin ziyaret edildiği ve raporlar düzenlendiği,
- 2015'te 25,2 milyon olan kayıtlı kullanıcı sayısının büyük bir artışla 2018'de 40 milyona yükselerek E-devlet hizmetlerinin artmaya devam ettiği. Şüphesiz bu durum ulaşım açısından zorluklar yaşayan engelliler açısından da çok olumlu avantajlar sağladığı,
- Türkiye'nin Sosyal içerme ve koruma alanında, Büyük bir kısmı geçici koruma altına alınan Suriyelilerin oluşturduğu 3,9 milyon kayıtlı sığınmacıya geniş kapsamlı kamu hizmeti ve sosyal hizmetler sunmakta olduğu. Savaştan kaçan bu mülteciler arasında çok sayıda engelliye de devlet tarafından bakılmakta olduğu,
- Ruh sağlığı çalışmaları kapsamında, toplum temelli ruh sağlığı merkezlerinin sayısının 163'ten 167'ye yükseldiği,
- Sosyal istatistikler alanında, Türkiye'nin sosyal koruma istatistiklerinin AB müktesebatı ile büyük ölçüde uyumlu olduğu gibi tespitler yapılmıştır.

Raporların ilgili bölümlerinde yapılan eleştiriler ve endişe duyulan konularla ilgili hükümete gerekli tavsiyeler yapılmıştır.

1.7.3.2. AB Mali Yardımları Kapsamında Sosyal Politikalarla İlgili Sağlanan Destekler

Mali destekler katılım öncesi mali yardım aracı (IPA) ve birlik programları olarak iki başlıkta toplanabilir:

1.7.3.2.1. IPA

Katılım öncesi mali yardım aracı (IPA): Aday ülkelerin AB'ye üye olma yolunda ihtiyaç ve önceliklerine ulaşma amacıyla projelerin desteklemesi amaçlanmıştır.

- Demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü değerlerinin desteklenerek güçlendirilmesi,
- Eğitim, istihdam ve sosyal politikanın desteklenmesini,

- Tarım ve kırsal kalkınmanın teşviki,
- Bölgesel rekabet edilebilirliğin sağlanması,
- Çevre, ulaştırma ve enerji altyapısının geliştirilmesi konularını kapsamaktadır.

IPA kapsamında projeler merkez düzeyde kamu kurumları tarafından ve hibe niteliğinde olup belediyeler, STK'lar, üniversiteler, odalar, eğitim kurumları tarafından yürütülen projeler olarak ikiye ayrılır. Engelli bireylere yönelik geliştirilecek mali yardımlardan "Hibe Programı" adı verilen programlar aracılığıyla faydalanılır. Sağlanan mali destek:

2002-2006 için 1,3 milyar Euro, 2014-2020 için 4,7 milyar Euro'dur.

2014-2020 için kapsamında ilk olarak toplam 4,4 milyar Euro tahsis edilmiştir. Ancak yapılan son kesintilerle beraber bu miktar (siyasi durum ve tıkanma sebepleriyle) 3,4 milyar Euro'ya düşürülmüştür.

1.7.3.2.2. Birlik Programları:

Engelli bireylere yönelik projeler temelde iki şekilde Birlik Programı altında gerçekleştirilmektedir. Bunlar Erasmus+ ile EaSI (İstihdam ve Sosyal Yenilik Programı)'dır.

1.7.3.2.2.1. Erasmus +:

Erasmus+ Avrupa'da Eğitim, Öğretim, Gençlik ve Spor güçlendirmek için yedi yıl süresince 14,7 milyar € tutarında destek sağlanılacaktır. Proje; 2020 Stratejisi amaçlarına uygun olarak farklı sektörler arasında iş birliği teşvik etmektedir ve 2014-2020 yıllarını kapsayan dönemde uygulanmaktadır.

Bu kapsamda Erasmus+ programı bireylere, kurum ve kuruluşlara farklı sektörlerde proje imkânı sunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları da Erasmus+ programının hedef kitlesinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

STK'lar özellikle Erasmus+ Gençlik desteklerinin temel yararlanıcısı konumundadır.

Yetişkin eğitimi konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları da Erasmus+ Yetişkin Eğitimi desteklerinden aktif olarak yararlanabilmektedirler.

Erasmus + programın tüm öncelikleri altında engellilerle ilgili projeler geliştirilebilmektedir.

1.7.3.2.2.2.EaSI:

İstihdam ve Sosyal Yenilik Programı, 1 Ocak 2014 – 31 Aralık 2020 dönemini kapsayan “*nitelikli ve sürdürülebilir istihdam, yeterli sosyal korumanın temini, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele ile çalışma şartlarının iyileştirilmesi*” alanlarında alınacak aksiyonlara destek verilmesi hedefiyle uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak EURES programının aday ülkelerin katılımına açık olmaması sebebiyle Türkiye bu programa katılım sağlayamamaktadır. Mezkûr programın hedeflerine aşağıda yer verilmiştir (mfa.gov.tr, 2019).

- AB hedeflerinin sahiplenilmesinin desteklenmesi ve istihdam, sosyal koruma ve içişler alanlarındaki faaliyetler için AB ve ulusal düzeyde iş birliğinin artırılması;
- İşgücü piyasası politikaları ve yeterli sosyal koruma sistemlerinin güçlendirilmesinin finanse edilmesi;
- AB mevzuatının modernleştirilmesi ve etkili uygulanmasının sağlanması;
- Ülkeler arası hareketliliğin teşvik edilmesi ve istihdam fırsatlarının artırılması;
- Mikro finansın özel dikkat gösterilmesi gereken kesimler ve mikro girişimler için erişilebilirliğinin güçlendirilmesi;
- Sosyal girişimlerin finansman imkânına ulaşımının artırılmasıdır.

1.8. Engelli Hakları Açısında Anayasal Çerçeve

Engellilerin sosyal, ekonomik ve siyasal hayata etkin ve eşit vatandaşlar olarak katılmalarını sağlamak amacıyla Anayasa olmak üzere çok sayıda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Konu hakkında Anayasada yer alan ilkeler şöyle sıralanabilir:

1. Sosyal Devlet İlkesi

Anayasası madde 2’de; Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bir hukuk devleti olduğu ve engelli insanları topluma kazandırmanın sosyal devletin olmanın bir gereği olduğu ifade edilmiştir.

2. Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık

Türkiye’de engelli haklarına ilişkin düzenlemelerde geç kalınmış olması ve kanun karşısında eşitlik kuralının ülkedeki dezavantajlı kesimlerin sorunlarını çözmede yavaş kaldığı, dolayısıyla bu gruptaki kişileri diğer insanlarla eşit hale getiremediği hususu ortaya çıkmıştır. Anılan sorunu çözmek için 1982 Anayasasında gerekli bir değişiklik yapılması zaruri hale gelmiştir. Nitekim 2010 yılında gerçekleştirilen bir referandum kapsamında Anayasa’nın eşitlik konulu 10’uncu maddesi pozitif ayrımcılığa göre yeniden düzenlenmiş, böylece dezavantajlı grupların bireylerini başka bireylerle denk kılacak değişiklik uygulamaya konulmuştur.

Bu maddeyle:

Devletin vatandaşları arasında eşitliği gerçekleştirmede yükümlü olduğu; ancak “...*çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin, dul ve yetimler ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olamaz*” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Böylece kurumların daha rahat çalışabilmesi için ve engellilerin haklarına daha hızlı kavuşabilmesi için anayasal destek sağlanmıştır.

3. Eğitim ve Öğretim Hakkı

Eğitim ve öğretim hukukunu düzenleyen Anayasanın 42. maddesinin 8. fıkrasında Devlete; “*durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri*” alma yükümlülüğü verilmiştir.

4. Çalışma Hakkı

Anayasanın 49’ncü maddesinde, “Çalışmanın, “*herkesin hakkı ve ödevi olduğu*” belirtilmiştir. Bu hükümde geçen “herkes” kelimesi engelli bireylerin haklarının korunması açısından önem taşımaktadır. 50’nci maddenin 2’nci fıkrasında da, bedenî veya ruhî yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacakları hükmüne yer verilmiştir. Kamu hizmetine girme bakımından 70’inci maddede ise, “*Her Türkün kamu hizmetlerine girme hakkına*” sahip olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca mezkur maddenin 2’nci fıkrasında bir ayırım yapılmıştır. Buna göre, “*Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım*” gözetilemeyeceği vurgulanmıştır. Yani kamu hizmetinde engelliler de herkes gibi kendi niteliklerine uygun işlerde çalıştırılacaklardır. Tabii ki bu kural özel sektör için de geçerlidir.

Anayasada yer alan bu ilkeler çerçevesinde yapılan yasal düzenlemelerle engelli hakları gerçek yaşamda karşılığını bulabilecek hukuki güvenceye sahip hale getirilmiştir.

1.9. Türkiye’de Engelli Bireylere Verilen Hizmetlerin Gelişim Seyri

1951 yılının Türkiye’de engellilere dönük sosyal politikaların yapımında vizyon değişikliği anlamında bir dönüm noktası olduğu hususu yaygın bir şekilde ileri sürülmektedir. 1950’li yıllara kadar engellilere ilişkin sürdürülen hizmetler, yalnızca tıbbî bakım odaklı olması nedeniyle, eğitim ve rehabilitasyon kısmı bu zaman zarfınca sürekli olarak göz ardı edildiği görülmektedir. 1951’de temel politika değişikliğine gidilerek çıkarılan bir kanun marifetiyle daha önce Sağlık Bakanlığı’na bağlı olan özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir. Böylece engelli bireylerin sağlık gereksiniminin yanı sıra eğitimle rehabilite edilmesine ve topluma kazandırılmasına yönelik çalışmaların da önünü açılmıştır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 41). Bu gelişme nazara alındığında Türkiye, engellileri koruma eksenindeki sosyal politikalarını batı dünyasına göre takriben yirmi-otuz sene gecikmeli olarak başlatabilmiştir. Diğer taraftan 1976’da uygulamaya konulan 2022 sayılı Kanun, gereksinimleri tam olarak karşılayamasa da işsiz engellileri ve 65 yaş üzerindeki yaşlıları, belirli bir gelire kavuşturmuştur. Batılı ülkeler, sosyal model ekseninde düzenlenen kurumsal yapılarıyla engellilerin sorunlarına uzun zaman önce çözüm üretmişken Türkiye’de, millî engelliler politikalarını belirlemek üzere Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Özürlüler İdaresi Başkanlığı 1997 yılında kurulabilmiştir (Seyyar, 2008).

Türkiye’de engelli bireylere yönelik gerekli olduğu düşünülen sosyal politikaların belirlenerek hayata geçirilmesi amacıyla, 1999’da “I. Özürlüler Şurası” gerçekleştirilmiş ve Engelliler Kanununun çıkarılmasına karar verilmiştir. İlk kanun taslağının mahiyeti itibarıyla medikal modele daha yakın olduğu görülmüştür. Engellilere yönelik kanuni hakların belirlenmesi ile ilgili taleplerin gün ışığına çıkması ile bu alanda sosyal politikaların şekillenmesi de mümkün olmuştur. 2005 yılında gerçekleştirilen II. Özürlüler Şurası ise, “Özürlüler ve Yerel Yönetimler” ana temasıyla Özürlüler Kanunu’nun çıkmasını hızlandırdığı gibi, merkezi ve yerel yönetimlerin engelli dostu sosyal politikaları belirlenmesine de yardımcı olmuştur (Seyyar, 2008).

2005 tarihinde yürürlüğe konulan 5378 sayılı Engelliler Hakkındaki Kanun, Türkiye’de engellilerin temel hak ve hürriyetlerden istifade etmesini sağlayarak, doğuştan sahip oldukları onur ve saygıyı güçlendirerek, diğer bireylerle eşit koşullarda gündelik hayata tam ve etkin katılımlarının sağlanmasını ve özellikle engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için lüzumlu bulunan düzenlemelerin yapılmasını

sağlamak amacı ile uygulamaya konulmuş bir yasadır. Bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye, son yıllarda engellilerin toplum ile bütünleşmesi ve insan onuruna yakışan şartlarda yaşamlarını devam ettirmeleri adına kapsamlı ve önemli düzenlemeler ile eylem planları yapmış, bu planları imkân dâhilinde ülke genelinde uygulanır kılmaya çalışmıştır (Küçükali, 2015:105-106).

1.10. Türkiye’de Engellilere Yönelik Olarak Verilen Hizmetler

Engellilerin, mevzuatla hüküm altına alınan temel hak ve hürriyetlerinden faydalanabilmeleri için öncelikle engellilik durumunu belirten bir rapor almaları gerekmektedir. Söz konusu rapor; Sağlık Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş heyetler tarafından düzenlenen, kişilerin engellilik durumlarını, gruplarını, engellilik tür ve derecelerini değerlendiren bir belge olup engelli haklarından yararlanmak için şart koşulan temel bir belge niteliğindedir. Engellilere yönelik olarak verilen hizmetler Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2019 yılında yayınladığı “Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi” esas alınarak aşağıda açıklanmıştır (ailecalisma.gov.tr, 2019).

1.10.1. Sağlık Hizmetleri

Engelliler sağlık hizmeti alırken öncelik hakkına sahiptir. Sağlık Bakanlığı kayıtlarında “öncelikli” kaydedilmiş bulunan engelliler kendilerine ayrılmış olan kontenjandan faydalanmak suretiyle randevu alabilmektedir. Engelli bireyler, durumuna göre devlet hastanelerinde fizik tedavi hizmeti de alabilmektedir.

Engelliler, Sağlık Bakanlığı tarafından verilen Evde sağlık ve Ağız Ve Diş Sağlığı hizmetinden faydalanabilmektedir. İşitme engelliler için acil durumlar için Sağlık Bakanlığı tarafından Engelsiz Sağlık İletişim Merkezi (ESİM) oluşturulmuştur.

Ayrıca 5510 sayılı Kanun ve Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği hükümlerine dayanılarak yürürlüğe konulan Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde (SUT) yer verilen yardımcı araç-gereçler, tıbbi malzeme, sarf malzemeleri, ortez-protez gibi malzemelerin ödemeleri de SGK tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de her geçen süreçte medikal malzeme desteği genişletilmektedir.

1.10.2. Eğitim Hizmetleri

Engelli bireyler, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi veya özel eğitim kurumlarında/okullarında eğitim-öğretim haklarından yararlanabilmektedirler. Türkiye’de özel eğitim hizmetleri tüm illerde MEB bünyesindeki Rehberlik Araştırma

Merkezlerince (RAM) yürütülmektedir. Rehberlik Araştırma Merkezlerinde özel engelli bireyler, bütün yönleriyle değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme akabinde bireyin eğitim hayatına hangi seviyede, hangi sınıfta ya da hangi okulda devam etmesi hususu kararlaştırılmaktadır. Özel eğitim kurumları, kaynaştırma programı olarak adlandırılan kamuya bağlı resmi eğitim okullarının özel alt eğitim sınıfları ve özel eğitim okullarıdır. Bu programda eğitime ihtiyacı olan engellilere verilen özel eğitim hizmetleri;

- Engel türüne göre özel eğitim okulları (görme, işitme, zihin engellilere, otizmlili bireyler ve süregen hastalığı olanlar için hastane ilköğretim okulları) açılmakta,
- Genel eğitim içerisindeki faaliyet gösteren okulların özel eğitim sınıflarında,
- Okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim gibi okullarda; kaynaştırma eğitimi (Özel eğitim ihtiyacı olan engellilerin her çeşit ve kademedede diğer insanlarla karşılıklı etkileşim içerisinde olmaları ve eğitim hedeflerini en iyi şekilde gerçekleştirmelerini sağlamak için bu kişilere eğitim hizmetleri verilerek, okuldaşları ile beraber tam veya özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim) uygulanan sınıflarda,
- Gerçek veya tüzel kişilere ait olarak kurulmuş olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilmektedir.

Ayrıca; eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve engelli öğrencileri okumayı teşvik amacıyla engellilerin eğitim kurumlarına erişimi ücretsiz yapılmaktadır.

1.10.3. Kamuda Memur Ve İşçi Olarak İstihdam

2011 yılında yapılan bir yasal düzenlemeyle kamudaki boş memur kadrolarının doldurulabilmesi amacıyla Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (E-KPSS) uygulamasına geçilmiştir. O güne kadar sorun çıkaran, sınavı ve mülakatı kendisi yapan, engellileri istihdam etmek istemeyen kamu kurumlarının bu direncini kırmak amacıyla merkezi sınav ve merkezi atama sistemine geçilerek kamudaki engelli memur kadroları doldurulmaya başlanmıştır. Engellilerinde herkes gibi eşit bir şekilde kamudaki bütün pozisyonlarda çalışabilme imkânı getirilmiştir.

Ortaöğretim, ön lisans ve lisans seviyelerinde mezun ya da sınavın geçerlilik süresi içerisinde mezun olabilecek durumda olanların Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı'na (EKPS) katılarak; ilkokul, ortaokul, ilköğretim ve özel eğitim iş uygulama merkezi ya da okulu mezunlarının ise kura usulü yöntemiyle devlet memuru olabilmek hakkı verilmiştir. Engelli bireylerin devlet memuru kadrosunda çalışabilmeleri, Devlet

Personel Başkanlığı öncülüğünde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca; engelli bireylerin kamuda işçi statüsünde istihdamları ise Türkiye İş Kurumu tarafından koordine edilmektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre; kamu kurum ve kuruluşları hâlihazırdaki norm kadrolarının %3'ü oranında engelli personel çalıştırma zorunluluğu vardır. %3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dâhil) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca; işverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektörde %3, kamuda ise %4 oranında engelli çalıştırmakla yükümlüdür. Aynı ilde birden fazla işyeri bulunan işverenlerin bu çerçevede çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayı oranına göre hesaplanmaktadır. Engellilerin kamu sektöründe memur ve işçi olarak çalıştırılması, merkezi olarak yapılan EKPSS sınav sistemiyle yapılmaktadır.

Kamu ve özel sektörde engelli işçi çalıştırma sorumluluğunu yerine getirmeyen işverenlere, çalıştırmadığı her ay için engelli başına para cezası (2020 yılı için 3.983 TL) verilmektedir. Memur çalıştırmamanın herhangi bir cezası yoktur. Engelli ve eski hükümlü istihdam etmeyen firmalardan 4857 sayılı İş Kanunu madde 101'e göre alınan söz konusu idari para cezalarından bir fon oluşturulmuştur. İlgili kamu ve STK temsilcilerinden oluşturulan bir kurul tarafından aşağıdaki kriterlere uyan projelere engelli ve eski hükümlülerin iş hayatına katılımını sağlamak üzere seçilen projelere aktarılmaktadır:

- Kendi işini kurmak isteyen engelliler için projeler,
- Kendi işini kurmak isteyen eski hükümlülere yönelik projeler,
- Engellinin istihdamına katkı verecek destek teknolojileri projeleri,
- Engellinin işe yerleştirilme, işe ve işyerine uyum sağlanması için yapılacak projeler,
- Engellilerin istihdam edilebilirliklerini artırma amaçlı mesleki eğitim projeleri,
- Ruhsal ve zihinsel engellilerin istihdamının sağlanacağı Korumalı İşyeri Desteği projeleri,
- Engelliler için yapılacak diğer projelerdir.

Kamu kurum ve kuruluşları, iş yerlerini ve müstemilatını engellilere uygun hale getirmek, engellilerin çalışmalarını kolaylaştıracak önlemleri almak ve engellilerin görev yaptıkları mesleğin görev tanımında bulunan işleri yapabilmeleri için engel

durumlarına göre ihtiyaç duyulan yardımcı ve destekleyici araç ve gereçleri sağlamak zorundadırlar.

Engellilerin çalışma hayatıyla ilgili teşvik edici diğer bir hakkı da; doğumdan veya sonradan engelli olmasına bakılmadan; %40 ve üzeri çalışma gücü kaybı olan bütün engelli çalışanların erken emekli olmalarıdır.

Devlet öncelikle engellileri istihdama zorlamalı, yaşılabileceği iş alternatifleri sunmalı, gerekiyorsa iş eğitimleri vermeli, son seçenek sosyal yardım olmalıdır.

1.10.4. Evde Bakım Hizmeti

1.10.4.1. Evde Bakım Finansman Yöntemleri

Bakım politikaları, genelde, bakım ilişkisindeki tarafların düzenli gelir güvencesinin sağlanmasına yönelik uygulamalar biçiminde uygulanmaktadır. Devletler bakım konusunda genellikle üç temel yaklaşımı benimsemektedir: (1) sosyal sigorta yaklaşımı, (2) sosyal yardım yaklaşımı ve (3) vatandaşlık hakları yaklaşımı (Standing, 2001: 27). Bu yaklaşımlar ülkelerin ekonomik durumları, devlet politikalarına göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Evde bakımın finansmanı konusunda dünyada farklı yöntemler mevcuttur (Ayhan, 2014: 58). Bunlar:

- Özel tasarruflar (bireylerin kendi birikimleri),
- Özel sigorta, (emeklilik veya hayat sigortası ile bağlantılı veya bağımsız olarak özellikle kişilerin gönüllü olarak satın aldıkları özel sigorta),
- Kamu destekli özel sigorta (devlet tarafından yapılan maddi yardım, vergi teşvikleri gibi),
- Genel vergilerle finanse edilen kamusal bakım güvencesi (genellikle ihtiyaca ve gelire bağlı olarak sunulan doğrudan hizmetler ya da nakit para yardımı şeklinde kamu sektörü desteği),
- Primlerle finanse edilen sosyal sigortadır.

Söz konusu yöntemlerden kamu sektöründe yaygın olarak kullanılan primli model: İşçi, işveren, emekli ve devlet memurlarının aldıkları ücretlerden belirli bir oranda primler kesinti yapılarak kaynak oluşturulmaktadır. Bu modelde, maddi yetersizliği olan bireylerin primleri devlet tarafından karşılanmaktadır.

Primsiz modelde: Ülkede toplanan vergilerle oluşturulan kaynaklardan bakıma muhtaç bireylere yapılan harcamalar finanse edilmektedir. Genel olarak, bireyin

bakıma muhtaçlık derecesi ve gelirine göre ücretli, ücretsiz veya kısmi katkı payı ile bakım hizmetlerinden yararlanacağı belirlenmektedir.

Karma modelde ise: Bakıma muhtaç bireylerin sosyal bakım harcamaları; işçi, işveren, emekli ve devlet memurlarından almış oldukları ücretlerden belirli oranda kesilen primler ile ülkede toplanan vergilerden karşılanmaktadır.

Türkiye’de Bakım Sigortası konusu ilk kez Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Bakım Hizmetleri Stratejisi Ve Eylem Planı(2011 – 2013) kapsamında gündeme gelmiştir. Ancak bugüne kadar hayata geçirilememiştir.

1.10.4.2. Engelli Bakımı Desteğinde Hangi Model

Uygulanmalıdır?

Tablolardan anlaşılabacağı üzere hem bakım desteği alanlar, hem de resmi ve özel bakım merkezlerinde kalanların sayısı artmaktadır. Söz konusu hizmetin karşılığı olarak devlete olan maliyeti de aynı şekilde artmaktadır. Bu çalışmanın konusu olmadığından bir model önerisi getirilmeyecektir. Ancak: Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfus oranı hızla artmaktadır. Artan yaşlı nüfusla birlikte günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştiremeyen, fiziksel veya zihinsel kronik hastalık mağduru engelli birey sayısı da artacaktır. Bugün %7,4 olan yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2050 yılında %20,8, 2075 yılında ise %27,7’ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Gelecekte bakıma muhtaç hale gelecek birey sayısı, bugüne göre çok daha fazla olacaktır. Ayrıca, kadınların çalışma yaşamına katılımının artması ve diğer bakım talebini arttıran faktörler de göz önünde bulundurulduğunda, bakıma muhtaçlık riskinin Türkiye için önemli bir sorun teşkil edeceği açıktır.(Ayhan, 2014: 151)

Türkiye için genel sağlık sigortasında olduğu gibi herkes için genel bakım sigortası getirilebilir. Primler işverenden katılımcıdan ve bakıma muhtaç ve aynı zamanda muhtaçlık durumunda olan engelliler için devlet tarafından ödenebilir. Bakım sigortası sadece engellileri için değil geçici sakatlıkları olanlar, uzun süreli hastalık geçirenler, hamileler gibi toplumun diğer kesimlerini de kapsamaktadır. Yerel yönetimler “bakım” konusunun neresinde yer almalıdır: Belediyeler zaten halka yakın yönetim birimleri ve hala doğrudan hesap veren, seçimle gelen yöneticilere sahip kurumlar olarak engelli hizmetleri konusunda genel olarak aktiftir. Bütçeleri imkân veren belediyeler engelli bakım merkezleri açmaktadır. Bu durumun bütün ülkeye yaygınlaştırılabilmesi için belediyelere doğrudan bütçe aktarmak yerine devlet tarafından bakılan engelli sayısının para ödenebilir. Veya uzun vadede kurulacak bir

bakım sigortası sistemi kapsamında belediyelerin yaptığı hizmetin karşılığını sigorta kurumundan tahsil edilmesi yöntemi uygulanabilir.

1.10.4.3. Evde Bakım Desteği

Engellileri yaşamlarını sürdürmesini evden yapacak kişilere Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünce verilen ücrete evde bakım desteği denilmektedir. Bakım hizmeti, günlük hayatını idame sürecinde bakıma muhtaç olan engellinin bireysel bakım ve psikososyal destek hizmetlerini kapsamaktadır. Evde bakım desteği engellinin kendisine değil, bakımını üstlenen akrabası, vasisi gibi diğer kişilere yapılan bir ödemedir. Dolayısıyla sosyal yardım değil, bakımını üstlenen kişiye hizmet karşılığı verilen bir ücrettir. Evde bakım desteği asgari ücretin 2/3'ü kadardır. Türkiye'de Evde Bakım Desteği uygulamasına geçilmesi ile birlikte özellikle ağır zihinsel engelliler açısından bir devrim yaşanmıştır denilebilir. Çünkü öncesinde horlanan, dışlanan bu insanlar söz konusu desteğin hayata geçirilmesi ile birlikte aileleri tarafından daha bir değer verilir hale gelmiştir.

Bakım hizmetleri Türkiye'de 2006 yılından sonra başlayan bir modeldir. 5378 sayılı Kanunun 30'uncu maddesine uygun olarak "Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik" 2006 tarihinde hayata geçmiştir. Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile 'bakıma muhtaç ve engelliler ile ailelerinin yaşam standartlarını arttırmak, ailelere destek olmak, engellinin günlük yaşam aktivitelerini geliştirmek için uygun çalışmaların seçimi için; programlı bir eğitimden geçerek bakım hizmeti verecek, yeterli nitelik ve sayıda bakım personelinin yetiştirilmesi ihtiyacını getirmiştir (Özen ve ark., 2013).

Tablo 1.1 Evde bakım yardımından yararlanan engelli sayısı ve ayrılan kaynak miktarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	Engelli Sayısı	Evde Bakım Ayrılan Ödenek Miktarı (Milyon TL)
2020(Eylül)	535.805	-
2019	514.158	8.158

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Evde bakım hizmetleri konusundaki bazı eksiklikler de yaşanmaktadır. Bunlar;

- Bakıcı kişilerin eğitim eksikliği: Türkiye'de genellikle engellinin bakımını anne, kız kardeş gibi aile üyeleri üstlenmektedir. Son yıllarda birçok üniversite ve bazı

kurumların verdiği Hasta ve Yaşlı Bakımı Uzmanlık Sertifika Programı bu alandaki boşluğu doldurmakta olmasına rağmen, hala birçok engelli yakını bu eğitimi almamıştır.

- Bazı engelli aileleri evde bakım desteğinin veriliş amacını tam olarak kavrayamamıştır. Engelli için ödenen desteği sosyal yardım gibi anlayıp ailenin ihtiyaçları veya diğer çocukların eğitimi gibi masrafları için kullanmaktadır. Devlet bu konuda gerekli kontrolleri yapmalı, engellinin gelişimini belli periyotlarla ölçmelidir.
- Türkiye’de henüz engelliler için teknoloji üretimi ve kullanımı istenilen düzeyde değildir.

1.10.5 Engelli Bakım Hizmeti

1.10.5.1 Resmi Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon

Merkezleri (Engelsiz Yaşam Merkezleri)

Bedensel, zihinsel ve ruhsal engeli nedeniyle gündelik yaşamın tekrar eden gereklerini yerine getiremeyecek durumda olan engelliler; gelir durumu kriteri aranmaksızın Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ait merkezlerden ücretsiz olarak bakım hizmeti alabilmektedir. Yatılı ve Gündüzlü Bakım Hizmeti; bakım itiyacı olan kişinin bakımına ilişkin olarak öz bakımları ile ruhsal ve sosyal destek hizmet kısımlarını kapsamaktadır (Acar ve ark., 2012:270).

Tablo 1.2 Resmi bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde bakım hizmetinden yararlanan engelli sayısının yıllara göre dağılımı:

Yıllar	Gündüzlü	Yatılı	Toplam
2020	768	7307	8272
2019	735	7383	8289
2002	2.065	1.843	3.908

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Yukarıdaki tabloda bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde bakım hizmetlerinden yararlananların sayısı verilmiştir. Tabloya göre hem kurumların kapasitesi ve hem de hizmetlerden yararlananların sayısı yıllar itibariyle sürekli artmıştır.

1.10.5.2 Umut Evleri:

Resmi bakım merkezlerinde bakım hizmeti alan engellilerin sosyal yaşama dâhil olmalarını sağlamak için engellilerin bağımsız ev veya apartman dairelerinde en

fazla 6 kişilik olarak hizmet veren mekânlardır. Resmi bakım kurumlarında bakım hizmeti almakta olan engellilerden durumları meslek elemanlarınca uygun görülenler “Umut Evi” olarak adlandırılan evlerde, toplum yaşamına aktif katılımları sağlanarak, bakımlarının gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Kamu tarafından verilen bu bakım merkezlerinde esas olan engelli veya yaşlıyı kendi sosyal ortamından koparmadan barındırılmasıdır.

Bunun başka bir örneği “cep darülaceze” denilen İBB tarafından hayata geçirilen projedir. Model şu şekilde işlemektedir. Bakıma ihtiyacı olan kişinin kendi semtinde bir ev kiralanmakta veya kişi kendi evinde ikamete devam etmektedir. İhtiyaçları belediyenin görevlendirdiği kişiler tarafından karşılanacak olan kişiler böylece hem mahallelerinden hem arkadaşlarından hem de sosyal ortamlarından uzaklaşmamış olacaklardır. İstedikleri zaman komşu ziyaretleri yapabilecekler ve sosyal aktivitelerini sürdürebilecekler. Mahalle kahvesine, ibadethanesine gidebilme imkânı devam edecektir. Aynı zamanda kişilerin bakım maliyetleri de çok daha aşağı düşmüş olacaktır.

Günümüzde, uzun dönemli kurum bakım modelinde kişiler üzerinde yalnızlaşma, sosyal izolasyon, duygusal çöküntü, depresyon, yabancılaşma gibi sorunlara yol açması, maliyetlerin çok yüksek olması gibi gerekçelerle evde bakım modelleri tercih edilmeye başlanmıştır.

1.10.5.3 Darülaceze:

Özellikle daha çok yaşlı engellilerin barındırıldığı, kendine has nizamnamesi (kanunu) olan asırlık bir kurumdur. İstanbul Okmeydanı semtinde bulunan bu kurumun bir benzeri İBB tarafından Ataşehir ilçesinde faaliyete geçirilmiştir.

1.10.5.4 Gündüz Bakım Kurumları:

Engelli kişinin bakımını üstlenen aile bireylerinin kendilerine de zaman ayırıp gündelik işlerini yapabilmeleri ve engellilerin ailesinin yakın çevresinden uzaklaştırılmadan bakımını sağlamak için tam veya yarı zamanlı olarak engellilere gündüzlü olarak verilen hizmet modelidir. Gündüzlü hizmet veren merkezlerde engellilerin öz bakım gereksinimlerinin karşılanmasının yanında sosyal hayata girmeleri için eğitim, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler yapılmaktadır. Gündüzlü bakım hizmetleri, bakım ihtiyacı olan kişinin kendine olan özgüvenini artırarak güçlenmesini, özgürce yaşamasına destekleyerek yaşam kalitesinin yükseltilmesini

hedefler: 'Engelli bireylerin diğer insanlarla iletişimini sağlayarak sosyal, eğitsel, mesleki ve serbest zaman değerlendirme yöntemleriyle gelişmelerine katkı sağlar (Acar ve ark., 2012:270).

1.10.5.5 Geçici Misafir Bakım Hizmeti:

Evde bakım desteği alan engellilerin aileleri başta olmak üzere, bütün engelli ailelerinin yıl içerisinde eğitim, hac, tatil, sağlık gibi çeşitli sebeplerle engellilerin geçici süreyle ayrı kalacak olma durumlarında mevcut yatılı kuruluşlarda verilen geçici bir bakım sistemidir.

1.10.5.6 Özel Bakım Merkezleri

Bakım gereksinimi olan engellilerin; gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişilerinince açılan ve AÇSHB il müdürlüklerince denetlenen özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti almaları da mümkündür.

Tablo 1.3 Özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti alan engelliler ve ayrılan kaynak miktarının yıllara göre dağılımı:

Yıllar	Bakılan Engelli Sayısı	Kurumda Bakım Ödeme Miktarı (Milyon TL)
2020 (Eylül)	21.455	
2019	19.658	770
2007	351	1

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Tabloya göre yıllar itibarıyla bakım hizmetleri için ayrılan kaynaklar sürekli bir artış göstermiştir.

1.10.5.7 Bakım Hizmetleri Kalite Standartları

Türkiye'de yukarıda açıklandığı gibi farklı kurumlarca, farklı bakım hizmet modelleri uygulanmaktadır. Bakım hizmeti sunumunda yaşanan sorunların çözümü için EYHGM tarafından 2014 yılında Bakım Hizmetleri Kalite Standartları yayınlanmıştır(Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Bakım Hizmetleri Kalite Standartları, 2014 Ankara). Amaç: Bakım hizmetinin geliştirilmesi, bakım kriterlerine uygun bakım seviyelerinin belirlenmesi ve bakım hizmet modellerinin geliştirilmesidir. Her bakım modeline göre farklı kalite standartları belirlenmiştir.

Bakım Hizmeti Kalite Standartları uygulaması esasları; Hizmet alan ve hizmet veren kişilerin memnuniyet ölçümleri, kuruluşların öz değerlendirmeleri, iyileştirmeler yapılırken süreç yönetimi, izleme, değerlendirme, puanlama/belgelendirme ve ödemeler ile ilişkilendirme üzerine oturtulmuştur. Kalite standartlarının dayanacağı yönetmelikler, talimatlar ve diğer düzenleyici kurallar yayınlanmıştır. Bu çerçevede: Uygulama, Puanlama/belgelendirme, Performansa yansımaları, Değerlendiricilere yönelik düzenlemeler, özerk değerlendirme komisyonu, ulusal bakım hizmetleriyle ilgili mevzuatla uyumlandırılması, uluslararası akreditasyon sistemlerince BHKS'nın tanınması çalışmaları sürdürülmektedir.

1.10.6 Korumalı İşyerleri

Korumalı işyerleri, işgücü piyasasında çalışma fırsatı kısıtlı olan zihinsel veya ruhsal engelliler için iş ortamları oluşturulması amacıyla teknik ve mali olarak desteklenen işyerleri olarak tanımlanabilir.

Korumalı işyeri için, gelir ve kurumlar vergisi indirimi ve Çevre ve Temizlik Vergisi'nden muafiyet imkânı sağlanmaktadır. Buralarda istihdam edilecek zihinsel ya da ruhsal engelli bireylerin ücretlerinin önemli bir miktarı (2019 yılı ikinci altı aylık döneminde aylık her bir engelli için 763,69 TL'dir.) AÇSP Bakanlığınca karşılanmaktadır. 2019 yılında bakanlıkça korumalı işyerlerine 572.000TL aktarılmıştır. Gene Korumalı işyerlerinde istihdam edilen zihinsel veya ruhsal engelli bireylerin işsizlik sigortası, işveren payı primleri ise Maliye Bakanlığı'nca karşılanmaktadır. Bu işyerinde en az sekiz engelli çalışması zorunluluğu vardır. Aynı şekilde, korumalı işyerlerinde çalışacak engellilerin sayısı, toplam işçi sayısının %75'inden az olmaması gerekmektedir.

İstihdam yönüyle engellilere yönelik birçok önyargı vardır: (Kayacı, 2007: 78); Çalışma hayatında genel olarak verimsiz oldukları, tempoyu düşürdükleri, diğer personeli rahatsız ettikleri, becerilerinin zayıflığı, işin niteliğine uygunsuzlukları, çok sık mazeret izni kullandıkları, kariyer olarak ilerleme imkânlarının olamayacağı, duygusal oldukları, iş kazalarına maruz kaldıkları, toplumsal ilişkiler açısından eksikliği, fiziksel anlamda onların için yapılacak işyeri düzenlemelerinin büyük maliyet getirdiği, işten çıkarmanın zor olması ve iş yeri değişikliği için uygun olmayışları vb. düşüncelerdir.

Özellikle bankalar iş yerinde görüntüyü bozduklarını dahi iddia etmişlerdir. Bu gerekçeler işvereni engelli istihdamı yönüyle isteksizliğe itmektedir. Bazıları ceza ödemeyi dahi tercih etmektedirler.

Engelli bireylerin büyük bir çoğunluğu işgücü piyasasına girememekte, girenler ise nitelikli iş bulmamakta ve işte yükselmede ciddi zorluklar yaşamaktadırlar. Engellilerin işe girmesi yanında işte sürekliliği de zaman zaman bir sorun olmaktadır. İşverenlerce ayrımcı muameleye tabi tutulan engelliler, eşit şartlarda da değerlendirilmemektedir. Engellilerin çalışma hayatındaki konum ve statülerinin eğitim destekleriyle güçlendirilmesi, iş hayatında engellilere yönelik negatif algının devlet politikaları ve teşvikleriyle değiştirilmesi, diğer insanlara tanınan eşit fırsat ve imkânların tanınması, çalışma hayatında engellilerin mağduriyetini sona erdirip, yaşam kalitelerini yükselterek insan onuruna yaraşır bir iş çevresini mümkün kılacaktır (Albar, 2019: 131). Bireylerin iş ortamına uyum sağlamaları, ergonomik düzenlemeler, çalışma ortamlarının verimliliğinin ve güvenilirliğinin artırılması, gerekiyorsa yardımcı cihaz ve uygun donanım temin edilerek engellilerin işlerinde kalıcılığı sağlanabilir. Gerektiğinde ergoterapi uzmanlarından ve psikologlardan destek sağlanmalıdır.

Çalışmanın bu bölümünde istihdama çokça yer ayrılmasının sebebi; engellilerin istihdamı sadece gelir sağlamak anlamına gelmez, işgücüne katılım engellilerin aynı zamanda aile kurması, toplumsal dışlanmayı önleme ve toplumla bütünleşmesine destek olur.

1.10.7 Erişilebilirlik

Erişilebilirlik; binalar, meydanlar, spor tesisleri, alışveriş merkezleri ve diğer açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin, engelliler için güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir olması şeklinde tanımlanabilir.

Hâlihazırda; kent yaşamının engelli bireylerin erişimine uygun şekilde düzenlemesi yasal yönden zorunluluktur. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanuna göre yapıları çevrede engelli bireyler için erişilebilirliğin sağlanması amacıyla; planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme gibi süreçlerde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanması zorunluluk taşımaktadır. Kanun çerçevesinde; Kamu kurum veya kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, bütün yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor tesisleri ve diğer sosyal ve kültürel alt yapıların erişilebilir olması bir zorunluluktur. Gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve kamuya açık hizmet veren bütün yapılar bu kapsamdadır. Ayrıca özel ve kamu toplu

taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu olan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının, bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler için erişilebilirliğe uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Her ilde valilikler koordinesinde “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları” teşekkül ettirilmiştir. Bu komisyonlar hazırlanan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme formlarıyla kanunda gösterilen kamuya açık bina, açık alan ve toplu taşıma araçlarının denetim ve incelemelerini yapmaktadırlar. Erişilebilirlikle ilgili sorumluluklarını yapmadığı tespit edilen gerçek ve özel tüzel kişilere mevzuat çerçevesinde idari para cezası verilmektedir. Erişilebilir olan yerler için ise valiliklerce Erişilebilirlik Sertifikası verilmektedir.

Kocaeli Valiliği Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonundan alınan rapora göre Kocaeli’nde yapılan erişilebilirlik denetimleri:

Açık Alan: 2019 açık alan denetimi yapılan yapı sayısı 29 dur. Bunların 5 tanesine ek süre verilmiş 24 tanesi de denetimden geçmemiştir.

Bina: 6 adet binada erişilebilirlik tespiti yapılmış yapılar denetimden geçmemiş 6sına da ek süre verilmiştir.

Araçlar: Kamu ve özele ait 106 toplu taşıma aracında denetim yapılmış 2 araç için uygunluk belgesi verilmiştir. 28 araç denetimden geçememiş. Bu araçlara ek süre verilmiştir. Kalan 76 adet araç için de komisyonda karar alınacaktır.

2018 yılında Cengiz Topel Hava limanı ve Özdilek AVM olmak üzere iki yapıya erişilebilirlik uygunluk belgesi verilmiştir. Ayrıca 2020 yılında pandemi nedeniyle tespit yapılmamış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ana hizmet binasına verilen ek süre sonrası yapılan tadilatın ardından erişilebilir kurum olduğu tespit edilmiştir.

1.10.8 Otopark Hakkı

22.02.2018 tarihli ve 30340 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe giren Otopark Yönetmeliğine göre; otoparklar yapılırken TSE standartlarına uygun olarak umumi binalar, bölge otoparkları ile genel otoparklarda, giriş-çıkış ve asansörlere en yakın yerlerde birden az olmamak kaydıyla, her 20 park yeri için engelli işaretli bir engelli otoparkı ayrılması zorunludur. Buralara engelli olmayanların park etmesi yasaktır ve para cezası uygulanmaktadır. Diğer birçok hakta olduğu gibi engellilerin otopark önceliği hakkı konusunda da toplumda bilinç eksikliği vardır.

1.10.9 Vergi İndirimi

Engelliler ile bakmakla yükümlü olduğu engelli kişisi bulunan çalışanlar ve engelli serbest meslek çalışanı ile bakmakla yükümlü olduğu engelli kişi bulunan serbest meslek çalışanı; engelliliğe bağlı gelir vergisi indirimlerinden yararlanabilmektedir.

Engellilere motorlu taşıt alırken ÖTV indirimi ve muafiyet hakkı tanınmaktadır. Engelli olmayanların ödemek durumunda olduğu özel tüketim vergisini engelliler ödememektedirler.

1.10.10 Engellilere Sağlanan Diğer İndirim ve

Muafiyetler

- Engelliler, kullandıkları toplu taşıma araçlarından ücretsiz seyahat hakkına sahiptir. Bütün resmi ve özel halk otobüsleri, deniz ulaşım araçları ve TCDD uhdesinde hizmet veren trenlerden engelliler ücretsiz yararlanmaktadır.
- Bütün iç ve dış hat uçuşlarında % 20 indirim haklarına sahiptirler.
- 200 metrekare altı tek evi olan engelli bireylere emlak vergisi muafiyeti vardır.
- Engelli bireylerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamlarını kolaylaştırıcı özel olarak üretilmiş her çeşit araç-gereç ve özel bilgisayar programları için KDV muafiyeti sağlanmaktadır.
- Ören Yerleri ve Müzelere giriş ücretsizdir.
- Milli parklar, tabiatı koruma alanları ve tabiat parklara ücretsiz girebilmektedirler.
- Devlet tiyatrolarına giriş ücretsizdir.
- TOKİ projelerinde planlanan konut sayısının %5'i engellilere ayırmak zorundadır. Kimlik fotokopisi ve engelli sağlık kurulu raporu ile başvuru yapılmakta olup, hak sahipleri kura yöntemiyle belirlenmektedir.
- GSM operatörleri, engelliler için özel tarifeler uygulayabilmektedir.

Bu uygulamalar; sosyal içermeye yaklaşımı ile yaşlı ve engellilerin insan onuruna yaraşır bir şekilde toplum hayatına girebilmelerini destekleme amacına hizmet etmektedir (Özmete ve Hussein, 2017:43-44).

1.10.11 Engelli Aylığı

Engelli aylığı 2022 sayılı Kanun çerçevesinde, sosyal güvenlik kurumlarına (SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı) tabi olmayan ve ihtiyaç sahibi olduğu ilgili Sosyal

Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından tespit edilen, 18 yaşından büyük engelli bireyler veya 18 yaşından küçük engelli yakını bulunan kişilere verilen bir aylıktır. Engelli aylığından istifade edebilmek için gelir kriteri bulunmaktadır. Hanede yaşayanların toplam gelirinin (menkul-gayrimenkul), hanedeki bireylerin sayısına bölündüğünde hesaplanan tutarın net asgari ücretin üçte birini geçmemesi gerekmektedir.

Ayrıca: “Vakıflar Yönetmeliği” hükümlerine göre ihtiyaç sahibi engelli kişilere muhtaç aylığı verilebilmektedir.

Son dönemde engellilik araştırmaları ve uluslararası kurumların yayınlarında, engellilik politikaları kapsamında yapılan sosyal desteklerin, koşulsuz nakit transferleri yerine engelli kişiyi ekonomiye ve hayata katılımını kolaylaştıracak hizmetlere daha fazla yer vermesi teşvik edilmektedir. Sosyal yardımların fazla olması engelli iş hayatından uzaklaştırmakta, kısa vade onun için avantaj gibi görünen yardım uzun vadede engelli için alışkanlık haline gelmekte, hayattan çekmekte, tembelleştirmektedir. Bazı desteklerle çalışabilecek durumda olan engellilere gereken donanım, bilgi, meslek kursu, malzeme desteği sağlanarak onun iş hayatına katılımı kolaylaştırılmalıdır. Yardım yapılırken bu denge gözetilmelidir, aksi halde verilen yardımlar engelli pasifleştirir, ters etki yaparak toplumdan uzaklaştırır. Kendi çalışmasıyla para kazanan engelli daha özgür ve daha özgüvenli olacaktır. (Yılmaz, 2010: 57; Halvorsen vd., 2017: 21). Avrupa’da çok sayıda ülke bugün, engelli kişilerin iş gücüne katılımını desteklemek üzere, nakit transferi alma (engelli maaşı, yardımcı teknoloji ödenekleri, engellilikle ilgili çeşitli sosyal yardımlar vb.) kriterlerini zorlaştırdıkları görülmektedir. Engellilere sosyal yardım ödemesi yapmadan önce onu mülakata alıp, engel durumuna göre yapabileceği meslekler uzmanlar öncülüğünde çıkartılmakta, alternatifler önerilmekte ve sonrasında gerekiyorsa seçilen meslekle ilgili eğitimler düzenlenmekte iş hayatına katılımı teşvik edilmektedir. Böylece hem engelli ekonomik bağımsızlığını sağlamakta ve hem de devlet açısından ekonomik bir kazanım ortaya çıkmaktadır. (Yılmaz, 2010: 158).

1.10.12 Alo 183 Sosyal Destek Hattı

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çağrı Merkezi Alo 183 Sosyal Destek Hattı üzerinden aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları, gazi ve gazi yakınlarına yönelik hizmetlere yönelik çağrılar alınarak rehberlik ve danışmanlık

hizmeti verilmektedir. 7 gün 24 saat çalışma esasıyla hizmet verilmektedir (<http://eyh.aile.gov.tr>).

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLERİN SAĞLANMASINDA, SİVİL TOPLUM VE YEREL YÖNETİM İLİŞKİSİ

2.1. Sosyal Politika

Sosyal politika öncelikle insan refahına elverişli yaşam koşullarını etkileyen kurallara, ilkelere, mevzuata ve faaliyetlere atıfta bulunur. Sosyal politika, topluma veya toplumun belirli bir kesimine fayda sağlamak için hükümet ve yasama çabalarını ifade eder ve bu anlamda sosyal bir müdahaledir (Kazdin,2001). Sosyal Politika, refah, sosyal yönetim ve sosyal koruma için kullanılan hükümetin politikalarının geliştirilmesini ifade eder. Dolayısıyla sosyal politika, bir refah devletinin oluşmasına yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik hükümet yaklaşımıyla ilgilidir. Sosyal politika, refah ve yönetimin iki ana yönünü ele almaktadır. Refah ekonomisi, fayda veya insanların refahı açısından anlaşılır ve insanları hastalıklara, yaşlılığa ve ilgili 'refah devletine' karşı koruyabilen hizmet yelpazesini ifade eder (Alcock vd,2016;7). Sosyal politika için dar ve geniş anlamda tanımlar yapılmaktadır. Tanımların yapılış şekline göre de sosyal politikanın ortaya çıkışı değişiklik göstermektedir. Dar anlamda tanımlayıp işçi haklarının korunması olarak savunan kesim sosyal politikanın ortaya çıkışını sanayi devrimine bağlamaktadır. Geniş tanımı tercih edenler ise sosyal politikanın ortaya çıkışını insanlığın var olmasıyla başladığını iddia etmektedir.

2.1.1. Dar ve Geniş Anlamda Sosyal Politika Tanım Tartışmaları

Sosyal politika kavramı ilk defa Profesör Reihl tarafından kullanılmıştır ve 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın özellikle de Almanya'nın sanayileşme süreci ile beraber ortaya çıkmıştır. Sosyal politika; liberal sanayi kapitalizminin doğurduğu olumsuz sonuçları bertaraf etmek, daha adil, yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir düzeninin oluşturulması sağlamak ve ortaya çıkan tehlike ve güçlüklerle karşı tek başlarına bunlardan korunmaya imkânı olmayan işçileri korumayı hedeflemektedir. Bu amaçla birtakım önlemler öneren ve problemler açısından işçi sınıfı ile işveren(burjuvazi) arasındaki anlaşmazlıkları azaltmaya ve sosyal risklere karşı işçileri korumaya dönük politikaların tamamı olarak düşünülebilir (Talas, 1992). (Talas, 1997a).

Bu dönemde yaşanan gelişmelere ve sınıflar arası çatışmalara bağlı olarak sosyal ve demokratik hakların gelişmesi sağlanmış, öte yandan devletin ekonomik yaşama müdahalesinin alt yapısı da giderek tesis edilmiştir. (Şenkal, 2011:194)

Sanayi Devrimi, sosyal politikanın başlangıcı olarak görülmektedir. Başlangıçta sanayileşmenin gelişmesiyle yalnızca işçi-işveren arasındaki sınıf ayrımlarını yeniden yapılandırmaya odaklanılmıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1995).

Dar anlamda sosyal politika iki şekilde açıklanabilir (Şenkal, 2011): Bunlardan ilki dar anlamda sosyal politikanın işlevine işaret ederek, ekonomik bakımdan bağımlı ve güçsüz insanları sermayeye karşı korumak, sömürmelerini engellemek, sınıflar arasında denge ve uyumun sağlanması için gerekli tedbirleri almak olarak tanımlanmıştır. İkincisi ise, sömürünün doğrudan devlet tarafından önlenmesi, toplumsal sınıfların arasındaki dengenin bozulmaması için verilen hak ve özgürlüklerin yine devlet tarafından ihlal edilmemesi ve başkalarına karşı korunmasıdır (Altan, 2004).

Bu çerçevede sosyal politikanın *“topluma ilişkin tüm kamusal politikaları konu alan, bireylerin ilişkilerinden yönetilmelerine, güvenliklerinden haklarına dek uzanan, sınırları çok geniş bir bilim dalı”* olduğu anlaşılmaktadır (Talas, 1981). Dolayısıyla sosyal politikanın konusu ve sosyal politikayı anlamlandırabilmek için kullanılan kavramlar içinde bulunulan dönemin izlerini taşımakta ve sürekli bir gelişim/değişim göstermektedir (Şenkal, 2003). Bu yüzden sosyal politikanın sınırlarını çizmek de hayli güçtür. Bu bilgiler doğrultusunda sosyal politikanın, devlet politikası olduğu, sosyal nitelikli politikaların bütününe ifade ettiği, gelişiminin insan hakları ve demokrasi başta olmak üzere birçok değişkene bağlı olduğu, niteliğinin ve sonuçlarının devletin ideolojisi ile toplumun genel yapısına göre farklılık gösterdiği söylenebilir (Talas, 1997b).

Sosyal politika, sosyolojik açıdan insanların sosyal gereksinimlerini temin etme hedefine yönelik programlamalarda bulunan interdisipliner bir çalışma alanıdır. Sosyal politikanın Sanayi Devrimi sonrasında hayat bulan işçi sınıfını ve emek sermaye bağlantısını ele aldığı düşünülse de toplumun bir arada bulunmasını hedeflediği ve insanlıkla birlikte var olduğu oldukça açıktır (Şenkal, 2011: 26).

Sosyal politika kavramı, literatürde farklı şekillerde işlenmiştir. Bu kavram; Avrupa Kıtası’nda sosyal devlet olarak nitelendirilirken Kuzey Amerika’da sosyal refah politikası olarak ele alınmıştır. Bu iki kavram esasında aynı anlama gelse bile bazı bilim adamları, sosyal politikayı oldukça farklı politikaları içerisinde barındıran ve

sosyal refah politikalarını da kapsayan çerçeve bir kavram olarak değerlendirmektedir (Şenkal, 2003). Etkili sosyal politika mekanizmaları ve bunları destekleyen bütüncül ekonomi politikalarıyla birlikte gelir eşitsizlikleri daha aza indirilebilir (Şenkal, 2006).

Küreselleşme ve eşitsizlikle bağlantılı olarak, sosyal devletin önemli rolleri ortaya çıkmış ve sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç doğmuştur. İlk olarak devletin; üretim, ticaret, gelişme ve ülkeler arası eşitsizlik bağlamında oldukça önemli bir konumda olduğu gerçeğidir. İkincisi ise ülkeler arası eşitsizlik açısından önemli refah politikalarının sosyal politika uygulamalarıyla gerçekleştirebileceğidir (Şenkal, 2011:194).

Sosyal politika tanımları, genellikle sosyal problemler, dezavantajlı gruplar ve bu grupları içerisine alan koruyucu politikaları kapsarken, bazı tanımlarda da kapitalist sistem ve sınıf mücadelelerine öncelik vermektedir (Buğra, 2016). “Sosyal politika” hükümetlerin refah ve sosyal koruma için kullandıkları politikaları, bir toplumda refahın geliştirilme biçimlerine ve konunun akademik çalışmasına atıfta bulunmak için kullanılır. Sosyal politika ilk bakışta, özellikle sosyal hizmetler ve refah devleti ile ilgilidir (Altan, 2004). İkincisi, daha geniş anlamda, hükümetin eylemlerinin çok ötesinde uzanan bir dizi meseleyi temsil etmektedir. Öte yandan bazı tanımlarda da sosyal adalet ve sosyal bütünleşmenin altı çizilmektedir. Sosyal politika toplumun, toplumsal sorunlara nasıl tepki verdiğidir. Kanunlar, yönetmelikler, yürütme emirleri ve mahkeme kararları da dâhil olmak üzere insanların refahını etkileyen herhangi bir devlet yasası bir sosyal politikadır.

Sosyal politika, 20. yüzyılda geniş bir çerçeve içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte sadece işçi sınıfı ile sınırlı kalınmamış ve toplumda sosyal koruma gereksinimi olan tüm kesimlerin sosyal politika kapsamına alınması hedeflenmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995). Anılan süreçle beraber kapitalist toplum düzeninden kaynaklanan emek ve sermaye arasındaki çatışmalar büyürken, özellikle Avrupa toplumlarında hızlı bir demokratikleşme süreci başlamış, sosyal hak ve özgürlüklere dayalı bir hukuk düzeni ortaya çıkarak yaygınlaşmıştır. Bu dönemde sosyal politika, “sosyal eşitlik ve sosyal adalet” amacını taşıyarak farklı uygulamaları hedef almış ve daha geniş bir kapsama kavuşmuştur (Şenkal, 2011).

Dar anlamda sosyal politikanın aksine geniş anlamda sosyal politika ise, toplumsal alanda ortaya çıkan sorunları grupların niteliğine bakmaksızın çözümler üretmektedir. Sosyal politikanın dar anlamı geçmiş endüstri ilişkilerinden kaynaklanmış olması nedeni ile tarihi endüstrileşme ile başlamaktadır (Koray ve

Topçuoğlu, 1995). Geniş anlamda sosyal politikalar ise insanların toplumsallaşması kadar eski olup, bütün sosyal sınıfların problemlerine odaklanmaktadır.

Bu çerçevede sosyal politikanın, çıkarları örtüşmeyen işçi ve işverenleri ortak bir paydada buluşturmaktan öte toplumda problem yaratmaya yönelik tüm çatışmaların çözümü ile ilgilendiği söylenebilir. Dolayısıyla geniş anlamda sosyal politika, sosyal sınıfların toplumsal yapı içerisinde uyumlu bir şekilde yer almasını hedefleyen, sosyal bütünlüğü parçalayan zıtlıkları barışçıl yollarla çözmeye çalışan, farklı kesimlerin kabul edebileceği ortak yollar bularak çözüm üreten bir araç görünümündedir (Şenkal, 2011).

2.1.2. Sosyal Politikanın Gelişimi ve Sosyal Refah

Devleti

18. Yüzyılın ikinci yarısında yaşanan birtakım teknolojik icatlarla yüzyılın sonuna doğru başladığı belirtilen sanayi devrimi, toplumların yaşamlarının her alanını etkisi altına almış ve reform niteliğinde yeniliklere yol açmıştır. Sanayi Devrimi'nin başlangıcı olarak sayılan olay, James Watt adlı bir İngiliz mühendisin 1768 yılında buhar makinesini icat ederek enerji kaynağı olarak kullanılabileceğini tüm dünyaya göstermesi olmuştur (Güneş, 2012). Sanayi Devrimi İngiltere'de, birtakım yeni enerji güçlerinin keşfedilip çeşitli makinelerde kullanılması ve bu makinelerin seri üretime geçerek toplum hayatını kolaylaştırması ile başlayan bir süreçtir. Teknik anlamda olağanüstü değişimlerin yaşanmasını sağlayan Sanayi Devrimi'nde sosyal konuların göz ardı edildiği düşünülmektedir (Özdemir, 2004). Sanayi devrimi orta çağlardan beri süregelen, ekonomik ve sosyal yaşamı planlayan sistemin değişmesi ve yeni kuralların şekillenmesine imkân tanımıştır. Bu gelişme sonrasında kırdan kentlere göç eden işçi sınıfı, geleneksel yaşam tarzlarını revize etmek zorunda kaldıkları gibi emek piyasasının da çarklarından biri haline gelmişlerdir (Toprak ve Şataf, 2009).

Sanayi Devrimi ile hayat bulan liberal kapitalist anlayışın egemen olduğu ekonomik sistem, sosyal ve ekonomik bağlamda istenilen başarıyı elde edememiştir (Şenkal, 2006). Sosyal açıdan bakıldığında emek ve sermaye arasındaki problemlerde artışın yaşanması, sosyal sınıflar arasındaki çatışmaların hızla yükselmesi, sosyal protesto hareketlerinin ortaya çıkması ve tüm bu sosyalist düşünce ile beslenmesi, mevcut düzenin yok olmasına yönelik bir tehdit oluşturmuştur (Özaydın, 2008).

Sanayi Devrimi'nde işverenler ücretleri düşürerek, gelirlerini yükseltmişlerdir ve böylece işçi-işveren arasındaki gelir farklılığı git gide artmıştır. Her ne kadar

liberaller bu süreçte şekillenen yoksulluğu işçi sınıfının çalışmıyor olması ile ilişkilendirirler de çalışma şartlarının oldukça kötü olması, toplumdaki sınıflar arasında huzursuzluk yaşanmasına ve bu huzursuzluğun işçi-işveren çatışmasına dönüşmesine sebep olmuştur.

Tüm bu süreçlerde çalışma koşulları oldukça kötüleşmiştir. Mesai saatlerinin uzun olmasına karşın ücretlerin oldukça düşük olması, kadın ve çocukların zor şartlarda çalıştırılması, iş kazalarının giderek artması, iş güvenliği konusunda yasal düzenleme eksiklikleri gibi konular dönemin temel problemlerini oluşturmuştur. (Aydın, 2017).

Sosyal politikanın gelişimi göz önüne alındığında Sanayi Devrimi'ni takip eden süreç oldukça önemlidir. Sanayileşmenin gelişme gösterdiği 1800'lerin son çeyreğinde sosyal politikada kayda değer ölçüde değişimler yaşanmıştır. 1880-1920 arasında İngiltere ve Kanada'daki, sosyal reform hareketleri bu değişim dinamiklerine yön vermiştir (Çoban ve Özbesler, 2009).

Genel itibarıyla sosyal politikanın gelişimi Sanayi Devrimine dayandıranlar çoğunlukta olsa da, sosyal politikanın Sanayi Devriminden çok daha evvel geliştiğini iddia edenler de vardır. Sanayi Devrimi öncesi daha fazla ailenin, gönüllü kuruluşun ve dini kurumun bu hizmetleri ürettiği ve devletin sanayi devrimi sırasında sosyal politikaların sağlanmasına aktif olarak katılım sağladığı görülecektir (Özdemir, 2004).

Temelini yeni enerji kaynakları ve makinelerin oluşturduğu yeni sosyal sistem, toplumu derinden etkilemiştir. Kırsal kesimde loncaların çökmesi ile işsiz kalan çok sayıda insanın sanayisi ve iş imkânı daha gelişmiş bölgelere göç etmesi, çarpık kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özdemir, 2004). İşçi sınıfının, işbölümü ve uzmanlaşmanın artması, geleneksel toplumlarda önemli bir sosyal işlevi olan aile bireyleri arasında birlik ve beraberliğin azalması ve körelmesine sebep olmuştur.

Sosyal politikanın ivme kazandığı dönemler, sosyal (refah) devletin ses getirdiği 1945-1975 arası dönemdir (Koray, 2007). Sosyal politika kapsam olarak genişleyerek, sosyal ekonomik hak ve özgürlüklere dayalı bir politika haline gelmiş ve bu hakları herkes için hayata geçirebilecek, toplumun her kesiminin problemlerine eşit derecede önem veren "sosyal vatandaşlık", "sosyal eşitlik" ve "sosyal adalet" anlayışıyla birleşen bir politika niteliğine ulaşmıştır. Sosyal politika başlangıçta yalnızca işçi sınıfının sorunları ile ilgilenirken zamanla dönüşüme uğramış, sosyal adalet ve toplumsal eşitlik temelli bir politika niteliği kazanmıştır. Toplamların

değişmesi ile görülen hareketlerle yükselişini halen sürdürmektedir. (Koray ve Topçuoğlu, 1987).

Sosyal politika; sanayileşmenin hızlanmasıyla orantılı olarak artan işsizlik-yoksulluk gibi ekonomik problemler sonucunda meydana gelen ve 20. yy başlangıcında birçok Avrupa ülkesinde kısıtlı ve dar kapsamlı uygulamalarla da olsa kurumsallaşan, II. Dünya Savaşı bittikten sonra ise politikaların sistematik, süregelen ve yaygın uygulamalara dönüştüğü söylenebilir. Bu çerçevede sosyal politikanın gelişimi doğrudan doğruya devletin değişimi ve gelişimi ile paralellik taşımaktadır (Özaydın, 2008). Diğer bir ifadeyle, ülkeleri sosyal nitelikli politikaları sistematik hale getirmeye yönelten sebepleri daha sağlıklı bir şekilde açıklayabilmek için, o devletin ekonomik, sosyal ve siyasi politikaları hakkında derin ve detaylı bilgiye sahip olmakta fayda vardır. Bu süreçte müdahaleci kapitalizme gereksinim duyulmuş olup, Sanayi Devrimi ile temelleri atılan, liberal kapitalist anlayışın hüküm sürdüğü ekonomik sistem içinde toplumsal ve ekonomik anlamda hedeflenen başarıya ulaşamamıştır (Aydın, 2017). Böylece toplumsal alanda emek ve sermaye çatışması, sosyal protestolar ve yeni fikir akımları mevcut düzenin ortadan kaldırılmasına yönelik bir tehdit haline gelmiştir. 1929 ekonomik krizi ile kapitalist anlayışın başarısızlığı tescillenmiş, devletin ekonomiye ve sosyal sorunlara müdahalesi önem kazanmış, süreç içinde pozitif gelişimlerin sağlanması nedeniyle müdahaleci devlet mantığı işler hale gelmiştir. Bu dönüşüm ve gelişim süreci devletlerin sosyal politikalarını da doğrudan etkilemiştir (Özdemir, 2004).

Refah devleti, 19. yüzyılın başlarında endüstrileşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ile seri üretime geçilerek ürün çeşitlenmesi sağlanmış; teknolojinin ilerlemesi, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Toprak ve Şataf, 2009). Diğer taraftan refah devletini batı yönetim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirmek de mümkündür. Sosyal devleti “bireylere yalnızca özgürlüklerini sağlamakla kalmayıp bunun yanında yaşamları için mecburi olan, maddi ihtiyaçlarını gidermeye çalışmayı da kendisine görev olarak benimseyen devlet” şeklinde tanımlamak yerinde olacaktır.

2.2. Sosyal Hizmet Olgusu

Sosyal hizmet, bireyi veya özel gereksinim gerektiren bir grubu, rehabilite etmek amacıyla sağlanan hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Sosyal Hizmetler Federasyonu tanımına göre; Sosyal Hizmet, bireylerin özgürleşmesini, güçlenmesini, sosyal değişimini, gelişimini ve uyumunu destekleyen akademik bir

disiplin, pratik bir meslektir. Başka bir tanımına göre; Sosyal Hizmet, Kişilerin, grupların ve toplulukların sosyal işleyişlerini arttırarak sürdürmelerine ve amaçları doğrultusunda sosyal koşullar oluşturmalarına katkı sağlayan profesyonel bir faaliyettir. Zastrow'a göre Sosyal hizmet; kapasiteyi yenilemek, güçlendirmek, sosyal işlevselliği arttırarak amaçlara uygun toplumsal şartları yaratmak amacıyla bireylere, topluluklara, ailelere, toplumlara yardım sağlayan mesleki bir çalışma olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal hizmet; insan ve çevresi anlamında genel bir hizmet türü anlamında söylenebilir. İnsanın sosyal bir varlık olması ve başkalarına bağımlılık duyması sosyal hizmetin temelidir. Kişilerarası iletişim, insani ilişkilerin etkinliği ve kalitesini arttırmayı hedeflemektedir. Sosyal hizmetin ilkeleri ise; İnsan hakları, sosyal adalet, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı duymaktır. Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi'ne göre sosyal hizmet; insanların, ailelerin, grupların ve toplulukların ve toplumların sosyal işleyişlerini iyileştirmelerine katkı sağlamaktır (Selcik ve Güzel, 2016: 462).

Tüm bu verilmesi gereken hizmetler bir kuruluş çatısı altında yapılmaktadır. Örneğin nasıl bir doktor kurum ya da kuruluştaki görev yapıyorsa, sosyal çalışmacılar da aynı şekilde bir sosyal hizmet kuruluşuna bağlı olarak çalışırlar. Bunlar gençlik merkezi, çocuk yuvası, huzurevi vb. olarak örneklendirilebilir. Burada sosyal çalışmacılar ve yardımcılar diğer meslek elemanlarıyla birlikte çalışırlar (Bahar, Bahar ve Savaş, 2009). Hangi meslekten olursa olsun sadece sosyal çalışmacılar değil, hemşire, işçi, doktor, hakim vb. hiç bir çalışmacı kurum ya da kuruluşa bağlı olmadan çalışamaz. Yani sosyal çalışmacıların, sosyal sekreterlerin, sosyal teknikerlerin, çocuk ve yaşlı bakıcılarının vs. çalışarak sosyal hizmet yaptıkları mekânsal örgütlenmelere de sosyal hizmet kuruluşu ya da kuruluşları denir (Çoban ve Özbesler, 2009).

Sosyal hizmet kuruluşları ikiye ayrılır:

- Doğrudan sosyal hizmet vermek için oluşturulmuş kuruluşlardır. Kreşler, çocuk bakımevleri, çocuk yuvaları, kadın konukevleri, sığınma evleri, huzurevleri, gençlik merkezleri, sosyal bakım merkezleri, sosyal dayanışma merkezleri bu şekilde oluşturulmuş kuruluşlardır (Özbesler ve Duyan, 2010).
- Başka bir şekilde hizmet vermek için oluşturulmuş, ancak içinde zorunlu olarak, hizmet gereği sosyal hizmet büroları da (sosyal servis) olan kuruluşlardır. Psikiyatri klinikleri, cezaevleri, hastaneler, okullar üniversiteler vb. olarak örneklendirilebilir (Dilik, 1980).

2.3. Sosyal Hizmetin Konusu, Amacı Ve Önemi

Sosyal bir varlık olan birey, başka insanlara ihtiyaç duyabilmektedir. İnsanın başka bir kişi tarafından korunması, desteği ile büyümesi, kendi olması, fiziken ve ruhen de olmak üzere, diğer insanların davranışlarına bağlıdır (Sheafor ve Horejsi, 2014). Sosyal hizmetin amacı çoğunlukla soyut ve genel ifadelerle belirlenir. Yani amaç; bireyin gelişmesi, refahı, mutluluğudur.

Çünkü insanı ele alan çalışmaların amacı, bireyin daha yaşanılabilir elverişli koşullara ve refah seviyesine ulaşmasıdır. Sosyal hizmet hem bireyi hem de çevresine odaklanmaktadır (Gil, 1973). Meydana gelen sorunların aslında olan çelişkilerden kaynaklandığını belirtmektedir. Hedefi ise; bu çelişkileri ortadan kaldırmaktır. Sosyal hizmeti amacı ise, insanın başka insanlarla ve çevre ile ilişkilerini, var olan karışıklıkların kaldırılmasına katkı sağlamaktır (Kongar, 2007: 25).

2.4. Sosyal Hizmetin Türleri Ve Özellikleri

Sosyal hizmet kuruluşları hizmet ettikleri insanların durumuna göre farklı farklı yapılandırılmıştır. Verilen hizmetin kategorisi önemlidir ve bu kategoriye uygun olarak değişiklikler göstermektedir. Sağlık kuruluşu, ticari kuruluş, eğitim kuruluşu, adalet kuruluşu, sosyal kuruluş gibi kuruluşlar ilgilendikleri alan doğrultusunda kategorizelendirilirler.

Sosyal hizmet kuruluşları hukuksal anlamda da birbirinden ayrılabilirler. Kamu kurum ve kuruluşları, Sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimlere ait kuruluşlar, özel sektöre ait kuruluşlar vb. Bu farklılıklar o kuruluşların çalışma alanlarını, örgüt iklimlerini kendi yapısına göre belirler. Kuruluşun vereceği hizmetler sağlanacak gelirin miktarını ve ekonomik boyutunu da belirler. Hizmet verilen yerdeki gereksinim grupları ve nüfusuna göre farklılıklar gösterirler. Gençlik, yaşlı, engelli, mülteci, fakir, kimsesizler için kurulan kuruluşları gibi. Çalışma modellerine göre bu kuruluşlar ikiye ayrılır: bunlar, yataklı kuruluşlar ve sadece gündüz faaliyet kuruluşlarıdır. Yataklı kuruluşlar yirmi dört saat çalışırken gündüz faaliyet gösteren kuruluşlar ise mesai saatleri içinde hizmet vermektedir (Özateş, 2010).

2.5. Sosyal Hizmetlerin Gelişimi

İnsan diğer canlılardan farklı olarak biyo-psiko-sosyal bir canlıdır. İnsanlar yaşamları boyunca pek çok sorun yaşar ve bu sebeple yardıma ihtiyaç duyabilmektedirler. Pek çok ülkede bu ihtiyacı karşılamak amacı ile hizmet modelleri

oluşturulmuştur ve bu hizmetler genel olarak sosyal hizmet olarak adlandırılmaktadır. Bu hak temelli bakış açısı insan onuru ve değerine dayanmaktadır.

Zastrow (2010) sosyal hizmetin temel amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır;

- Bireylerin sorunları çözme ve potansiyellerini yükseltmek,
- Bireyleri kaynak, hizmet ve şanslar tanıyan sistemlerle bir araya getirmek,
- İnsanların etkileşimde bulunduğu sistemlerin etkili ve insancıl işlemlerini sağlamak,
- Sosyal politikanın gelişimine yardım etmek,
- Kadınlar, yaşlılar, engelliler, çocuklar, işsizler, yoksullar, madde bağımlıları, eski hükümlüler istismar mağdurları, eşcinseller, ruh sağlığı bozuk olan insanlar vb. risk altındaki grupların savunuculuğunu yapmak,
- İnsan haklarını korumak, güçlendirmek ve yaymak,
- Sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak,
- Birey ve toplum refahını korumak, düzenlemek ve geliştirmek,
- Uzmanlık gerektiren bilgi ve becerileri geliştirmek ve test etmektir.

2.6. Türkiye’de Sosyal Politikanın Gelişimi

Türkiye’de sosyal hizmet ve yardımların cumhuriyet öncesine dayanan kadim bir geçmişi vardır. Türk toplumlarında İslamiyet öncesi ve sonrasında sosyal hizmet ve yardımlaşmanın oldukça farklı ve zengin örnekleri bulunmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde yoksul, dul, yetim, kimsesiz ve engellilere yönelik sosyal hizmet ve yardım hizmetleri; vakıflar, loncalar, hayratlar gibi geleneksel kurumlar aracılığı ile sürdürülmüştür.

Bilimsel manada sosyal hizmet uygulamasının 6 Mart 1917 de İstanbul’da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti ile başladığı kabul edilebilir.

Türkiye’de sanayileşme, Cumhuriyet döneminde devleti kuran güçler tarafından başlatılmış, sosyal politika da bunun çevresinde şekillenmeye başlamıştır. Tek yönlü kararların ürünü olan sosyal politika, 1940’larda İkinci Dünya Savaşı nedeniyle geri plana itilmiş, sosyal koruma mekanizmaları zayıflatılmıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye’de, devleti sosyal politika uygulamalarına zorlayan bir emek hareketi yeterince gelişmemiş, dolayısıyla sosyal politika uygulamaları bir sosyal uzlaşmanın ürünü değil siyasi iktidarın tek yönlü inisiyatifinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Buğra,

2016). Kaldı ki Cumhuriyetin kuruluşunda da önceliklerin farklı olması nedeniyle sosyal politika ve refah kavramına pek yer verilmemiştir.

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile ülkenin kaynaklarının kullanılarak sanayileşmede ivme yakalanabileceği görüşü benimsenmiştir ve bu bağlamda birtakım girişimlerde bulunulmuştur (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012).

Diğer bir ifadeyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından yapılan yasal düzenlemeler ile sosyal politikanın temelleri atılmış sayılmaktadır (Tokol, 1997). Sosyal politikanın her ne kadar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde izleri görülse de cumhuriyetin ilanı ile yeni bir nitelik kazandığı bilinmektedir. Büyük zararlar görmüş ve yıpranmış bir halkı cumhuriyetin kurulmasıyla yoksulluk girdabından çıkarmak devletin en önemli amacı olmuş ve bu yönde devletçi politikalar uygulanarak birtakım sosyal düzenlemelerde bulunulmuştur (Tokol, 1997).

Türkiye'de sosyal politika, Cumhuriyetin ilanından itibaren sosyal hayatın diğer alanlarındaki benzer bir değişim içerisinde. Türkiye'nin; İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi diğer Batılı Avrupa ülkelerine kıyasla modernleşme sürecini daha geç tamamlamış olması, kayıt dışı ekonominin sistemli bir şekilde ele alınamaması vb. birtakım konularda da bu üç ülkeye yakın bir sosyo-ekonomik yapısı olduğu niceliksel olarak da gözlenebilir (Dedeoğlu, 2009).

1920-1945 döneminde Türkiye'de sosyal politika uygulamaları açısından kısıtlı bir gelişim yaşanmış, ekonominin zirai niteliği kesintiye uğramamış, 1923 İzmir İktisat Kongresi ile ekonomide liberal politikalar izlenmiş, 1932 sonrasında da devletçi politikalara ağırlık verilmiştir (Çelik, 2014). Öte yandan Türkiye'de sosyal güvenlik alanında çalışma yaşamını planlamaya yönelik tedbirler arasında özellikle kadın ve çocuk işçilerin çalışma şartlarını konu alan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve İş Kanunu'nun çıkarılması bir dönüm noktası olmuştur. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar sosyal politika alanında kayda değer bir değişim yaşanmamıştır (Şenkal ve Saripek, 2007).

Bu çerçevede 1945-1960 dönemi incelendiğinde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler özelinde devlet eliyle işçi sınıfına yönelik kurumsal ve hukuki planlama ve değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. 1960 sonrası ise sosyal politika anlamında adeta bir dönüm noktası olmuştur. 1961 Anayasası'nın başlangıç bölümünde ilk defa insan hak ve özgürlükleri ilkesine yer verilmiştir. Anayasanın sosyal haklar bölümünde çalışma hakkı, zorla çalıştırma yasağı, kadın ve çocuk işçiler, tatil hakkı, ücrette

adalet, sosyal güvenlik, sağlık, konut, öğretim hakkı, kooperatifçiliğın geliştirilmesi, tarım ve çiftçinin korunması ile ilgili değışiklikler yapılmış, sendika, toplu sözleşme ve grev hakkını anayasal güvence sağlanmışır (Görmüş, 2007). Bu gelişmeler devletin teşkilatına da yansıtılmış. 1971 yılında BAĞ-KUR'un temellerinin atılmasıyla, işçi ve memurların ardından, bağımsız çalışanlar da bir sosyal güvenlik kuruluşuna dâhil edilmiştir (Koray, 2011). 1945 yılından itibaren kademeli ve dağınık bir biçimde ilerleyen sosyal sigorta mevzuatı da 1964'te çıkarılan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'yla düzenli ve planlı bir hal almıştır (Şener, 2010).

1982 Anayasası, sosyal devlet olmayı gerektiren ilkelerin ve geniş özgürlüklerin sınırlandırıldığı; temelinde ekonomik önceliklere yer verildiğı vurgusunun güçlendirildiğı bir metin olarak sunulmuştur. Anayasa, dönemin 24 Ocak Kararları adı verilen IMF (Uluslararası Para Fonu) tipinde ekonomik-yapısal dönüşüm programını da hayata geçirecek biçimde, devletin sosyal denge ve uzlaşma sağlayıcı rolünden uzaklaştığı; dışa açık büyüme ve liberal ekonomi politikalarına karşı çıkılmadığı bir ortamı hazırlamıştır (Koray, 2008: 176).

1992 yılında başlatılan 'Yeşil Kart' uygulamasıyla, sosyal güvencesi olmayan ve sağlık giderlerini karşılayamayan kişiler için tedavi masrafları üstlenilmiştir. İlaç alımı ya da sağlık dışında yiyecek ve yakacak gibi çeşitli ihtiyaç giderleri konularında destek için de 1986 yılında kurulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) devreye sokulmuştur. Nakit ya da aynı nitelikli yardımların dağıtımı her il ve ilçede kurulması öngörülen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile sağlanmışır.

2001 yılında "Sosyal Riski Azaltma Projesi" (SRAP) ile SYDTF öncülüğünde, yoksul ailelere ve çocuklarına, sağlık, beslenme, eğitim-öğretim giderlerinin karşılanması konularında nakit transferi desteğı sağlanmışır. 2004 yılında SYDTF, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kurulması ve sonradan da Bakanlığa bağlanması (2011) ile kurumsal niteliğe kavuşturulmuştur.

Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamındaki hastanelerin Sağlık Bakanlığı çatısı altında toplanarak tüm sigortalılara tüm hastanelerden yararlanma imkânı getirilmiştir. 2011 yılında daha önce Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı şeklinde örgütlenen yapı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak teşkilatlanmıştır (Koray, 2008; Çelik, 2010). Konuyla alakalı son düzenleme 10.07.2018 tarihli 1 sayılı

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur.

2.7. Türkiye’de Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Genel Yapılanması

Sosyal hizmet kuruluşları genel olarak Türkiye’de dört ayrı şekilde kurulur, çalıştırılır ve sosyal sektörler olarak da ifade edilirler.

- Kamu kurumları,
- Yerel yönetimler,
- Sivil toplum örgütleri,
- Özel sektör vasıtasıyla kurulup ve işletilirler.

Türkiye’de (yerel yönetimlere) belediyelere veya il özel idare müdürlüklerine bağlı olarak çalışan sosyal hizmet kuruluşları vardır. Sivil toplum örgütleri ve Özel sektör eliyle kurulan ve çalıştırılan sosyal sosyal hizmet kuruluşları vardır. Belediyelere bağlı kreşler, kadın sığınma evleri, gençlik merkezleri, barınma merkezleri, yaşlılar ve engelliler için merkezler ve lokaller vb. farklı kategoride oluşturulur ve hizmet verirler (Çoban ve Özbesler, 2009). Dünyadaki konjonktürel gelişmeler ve savaşlar sonrası Türkiye’de halen dört milyonun üzerinde mülteci bulunmakta ve bunların büyük bir kısmı farklı kurum ve STK’lara ait barınma merkezlerinde konaklatılmaktadır.

Bazı valilikler de sosyal hizmet projelerinde faaliyetleri vardır. Hastalarla, çocuklarla, evsizlerle, yaşlılarla, kadınlarla, engellilerle yapılan faaliyetlerdir (Tufan, Sayar ve Koçyıldırım, 2009). Özel sektörü oluşturan girişimciler tarafından oluşturulmuş özel kuruluşlar kâr amaçlıdır. Bireyler belli bir ücret karşılığı hizmet alırlar. Etüt merkezleri, çocuk günlük bakım evleri, engelliler için rehabilitasyon merkezleri vb.

2.8. Yerel Yönetimler Ve Sosyal Hizmet

Yerel yönetim, kamu hizmetlerinin sunulmasında karar alma ve uygulama yetkisinin merkezi idare dışında, devlet tüzel kişiliği dışında başka bir tüzel kişiliğe sahip olan idarelere verilmesine denilmektedir. Bir başka tanıma göre yerel yönetimler, yerel bir topluluktaki bireylerin müşterek gereksinimlerini karşılayan, bu amaçla kamu mal ve hizmetlerini sunan, mahalli halkın seçtiği organlarca yönetilen kurumları ifade etmektedir. Bu çerçevede yerel yönetim, topluma sunulacak olan bazı hizmetlerin devlet mekanizması ve tekelinden değil de merkezi hükümet ve hiyerarşisi

dışında olan kamu tüzel kişilerince yürütülmesi olarak açıklanabilir.

Yerel Yönetim birimleri de kendi içerisinde il özel idaresi, belediyeler ve köyler olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Geleneksel olarak, yerel yönetimlerin işlevleri; genel amaç ve özel amaç olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Ayrım, hizmetlerin sağlanacağı alanların veya işlevlerin sayısına bağlıdır. Genel amaçlı yönetimler birçok alanda hizmet verebilirken, özel amaçlı yönetimler ise spesifik alanda hizmetler sağlamaktadır (Negiz, 2011). Ancak bu hizmetlerin tümü tek bir hedefe yöneliktir. Bu hedef sorumlu olduğu alan içerisindeki kişilerin refahını yükseltmektir. Bunlardan bazıları, yerel yönetimin sağladığı ve ödediği sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardır.

Yerel yönetim birimlerinin her birinin farklı tüzel kişiliğe sahip olması nedeniyle sosyal hizmet ve faydalarla ilgili farklı kurallara sahip olmaları da doğal bir sonuçtur. Ancak bu farklılıklara rağmen, yerel yönetimlerden sağlanan yardımların zamanında değişebilmesi ve bir kişinin değişen ihtiyaçlarının esnek bir şekilde karşılanması, yaşam kalitesinin iyileştirilebilmesi ve topluma katılım için eşit fırsatlar sağlanması beklenmektedir (Kesgin, 2012). Yerel yönetimlerin sağladığı hizmetlerden bazılarını aşağıda maddeler halinde yer verilmiştir.

- İnsanları günlük yaşamla başa çıkmada desteklemek,
- Konutla ilgili destek sağlamak,
- Maddi destek vermek,
- Sosyal dışlamayı önlemek ve sosyal içermeyi teşvik etmek,
- Kişilerarası ve aile içi şiddetin veya diğer şiddet ve istismar biçimlerinin neden olduğu olumsuz durum ve koşullarda destek sağlamak,
- Akut krizlerde destek sağlamak,
- Çocukların dengeli gelişimini ve esenliğini katkıda bulunacak faaliyetler yürütmek,
- Alkol veya uyuşturucu bağımlılıkları gibi mücadele, zihinsel sorunlar, yaşlanma, diğer hastalık veya sakatlıklarda destek sağlamak,
- Sorumlu olduğu alanda fiziksel, psikolojik, sosyal veya bilişsel işlevsel kapasiteye ilişkin ihtiyaçlara cevap vermek,
- İhtiyaç duyan ailelere destek sağlayarak aile kurumunu korumaktır.

2.9. Sosyal Belediyecilik Kavramı

Modern anlamda kamu yönetimi biliminin ortaya çıkışı Tanzimat dönemine rastlamaktadır. Dünya’da belediyecilik hareketinin öncülerinden olan Fransa modeli örnek alınarak kurulan ilk belediye yönetimi İstanbul’da 1854 yılında kurulmuştur. Böylece İstanbul Şehremaneti ve Altıncı Belediye Dairesi’nin kuruluşu ile birlikte Türk belediyeciliğinin temelleri atılmıştır. Gerek batıda yerel yönetimlerin giderek yaygınlaşması ve gerekse de Kırım Harbi sebebiyle Osmanlı Devletinin mahalli müşterek nitelikli hizmetlerin ifasını belediye teşkilatlarına yüklemesini gerekmiştir (Zengin, Şahin, Özcan, 2012).

Cumhuriyetin ilk yıllarından 2. Dünya savaşının sonuna kadar belediyeler, maddi kaynakların yetersiz olması sebebiyle, sadece temel kentsel ve sosyal hizmetleri sağlamıştır. 1950’li yıllardan itibaren göçler ve nüfus artışı ile şehirlerin ihtiyaçları doğrultusunda belediyeler kentsel alt yapı hizmetlerine yönelik çalışmalarda yapmışlardır. Ancak kaynak sorunu halen aşılammış olup bugün de devam etmektedir. (Ersöz, 2005:134)

Belediye anlamında kapsamlı düzenlemeler Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra yapılmıştır, 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmıştır.

Artan küreselleşme eğilimleriyle birlikte yerelleşme talepleri Türkiye’de çok sayıda yasal düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Belediyelerin yeni bir kavram ve yapıya bürünmesi nedeni ile ihtiyaçları düzenlemekte olan 5393 sayılı Belediye Kanunu(2005), sosyal devletçiliğin yerel düzeyde aktörü olan sosyal belediyecilik anlayışıyla çıkartılmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005), Mahalli İdare Birlikleri Kanunu yaşanan değişime örnek olarak verilmesi mümkündür. Anılan kanunlar mevcut talep ve beklentilere paralel olarak yerel yönetimlere ve özellikle de belediyelere yeni görevler ve faaliyetler yüklemiştir. Günümüzde sosyal belediyecilik bağlamında; belediyelerin sosyal nitelikli görevlerinin dayanağı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunudur (Pektaş, 2010: 12).

Bu kanunlar yerel yönetimlerin değişen ve artan yoksullukla mücadele rollerini de içeren önemli bir yasal dayanak haline gelmiştir (Özgür, Çetin, 2012: 124). 5393 sayılı Belediye Kanununda sosyal yardımların türünden ve uygulanacak kişilerin tanım ve kapsamından söz edilmiştir. Kanun madde 14. ün (a) fıkrası sosyal hizmet ve sosyal yardımları tanımlanmış, Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 50.000’i geçen diğer belediyelere kadın ve çocuklar için koruma evleri açma yükümlülüğü getirilmiştir.

60'ıncı maddede "dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" belediye bütçesinden yapılacak giderler arasında gösterilmiştir. Belediye başkanının görevlerinin sayıldığı 38'nci maddede bütçede gelir dağılımı açısından dezavantajlı gruplara ödenek kullanmak, engellilerin hizmete erişimini sağlamak ve hizmet merkezleri açma yetkisinden bahsedilmiştir. Kanunun 76 ve 77'nci maddelerinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma ilkelerinin tatbik edilmesi ve beldede dayanışma ve katılımı teşvik edici programların uygulanması gerektiği yinelenmiştir (Belediye Kanunu, 2005; Zengin, Şahin, Özcan, 2012:140).

2.10. Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Tarihçesi

1970’li yıllarda ortaya çıkan ekonomik kriz, siyasi ve ekonomik alanda önemli değişiklikleri beraberinde getirmiş, diğer taraftan da refah devletinin yeniden yapılandırılması gibi konuları gündeme taşımıştır. Avrupa refah anlayışında devlet; sosyal politikaları belirleyen ve denetleyen mekanizma olmanın yanında bu politikaları bizzat uygulayan bir göreve de sahiptir. Sosyal devletin hem sosyal adaleti gerçekleştirme hedefi, hem de refahı yaygınlaştırma görevi vardır. Sosyal devletin anlamı bazı yazarlara göre refah devletiyle aynı tanıma sahipken bazı yazarlara göre de her sosyal devlet refah devleti sayılamaz (Ölmez, 2005). Sosyal devlet, halkın sosyal statü ve refahıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı görev sayan, vatandaşların ekonomik ve sosyal haklardan (sosyal güvenlik, sendika, toplu sözleşme ve grev, asgari ücret, eğitim, işçi hakları ve sağlık hakları gibi) faydalanmaları için gerekli tedbirleri alan devlet diye tanımlanabilir (Yıldırım, 2014).

Sosyal belediyecilik düşüncesi, yerel yönetimlere sosyal konularda planlama ve düzenleme görevi verirken; yerel halkın sosyal ve kültürel hayatına destek veren, sosyal problemlerin ortaya çıkmaması için tedbirler alan ve hemşerilerin mutlu, huzurlu, sosyal refah düzeyi yüksek bir yaşam standardına sahip olmasını hedefleyen bir düşüncedir (Ölmez,2005).

2.11. Belediyelerin Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Belediyeler, genel olarak mevzuatın belirlediği kıstaslar çerçevesinde sosyal hizmetleri sunabilmektedir. Ancak bu durum öncelikle belediyenin sahip olduğu mali kaynaklar ile hizmet verdiği nüfusun gereksinimlerine göre belirlenebilmektedir. Yine bu çerçevede 5393 sayılı Kanun hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırasını belediyenin malî durumu ve hizmetin ivediliği esaslarına bağlamıştır. Bu noktada belediyelerin sosyal hizmet yaklaşımını öncelikle mevzuatın icazet verdiği konular

belirlerken, diğer taraftan bu sosyal hizmetlerin mahiyetini, miktarını ve sürekliliğini de belediyenin mali durumu ile hizmetin ivediliği belirlemektedir.

Diğer taraftan daha önce de değinildiği gibi bir belediyenin sosyal hizmetlerinin niteliğini, konusunu ve bütçe içindeki oranını büyük ölçüde hizmet verdiği coğrafyanın ve nüfusun gereksinimleri belirlemektedir. Bilhassa dar gelirli nüfusun toplam nüfusa oranı, söz konusu nüfusun sığınma ve beslenme sorunu ile diğer zaruri gereksinimlerinin giderilmesi noktasında anılan kıstaslar aynı olsa bile belediyeler arası farklı uygulamalara da rastlanılmaktadır. Bu da belediye seçimlerini kazanan siyasi partinin genel politikaları, belediye meclisinin siyasi partiler arasındaki dağılımı ile başkancı yönetim tabiri ile anılan belediyelerde üst yöneticinin sosyal hizmetler konusundaki yaklaşımları ve almış olduğu kararlar açısından belediyeler arasında farklı uygulamalara sebep teşkil etmektedir (Yıldırım, 2014).

2.12. Belediyelerin Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Sorumluluğu

Belediyelerin sosyal yardımlarının ve hizmetlerinin kıstasları ve yasal kısıtları yukarıda anlatıldığı gibi olsa da bazı konularda kanun koyucu bir takım hususların gerçekleştirilmesi için belediye yönetimlerine bir takım zorunluluklar getirmiştir. Örneğin bir belediyenin malî durumu elvermiyor olsa ve ivedilikle ifası gereken daha mühim mahalli müşterek nitelikli hizmetler olsa da nüfusu elli binin üzerinde olan bütün belediyelerin kadınlar ve çocuklar için konukevleri açması zorunlu kılınmıştır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere kanun koyucu belediyelerin sosyal yardımları ve hizmetleri anlamında belirli koşullar altında bulunan ve ayrımcılığa uğrayanlara pozitif bir ayrımcılık yapmış, mahiyeti itibarıyla çeşitli sosyal hizmetleri zaruri hale getirmiştir. Yine bu şekilde gerçekleştirilen yardımların insan onurunu zedelemeyecek şartlarda verilmesinin de zorunlu olduğu mevzuatta düzenlenmiştir (Yıldırım,2014).

Yerel yönetimlerin çoğunlukla kaynak kullanırken ekonomik faktörlerden ziyade siyasal faktörlerin etkisinde kaldıklarından toplumsal ihtiyaçlar verimli ve rasyonel şekilde karşılanamamaktadır. Bu nedenle de yerel yönetimlerin insan gücünü yeniden değerlendirmesi, işsizliğin önlenmesi ve sosyal hizmetlerin gerekleri için daha aktif politikalar yürütmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Ölmez, 2005:131-132).

Görev ve yetki dağılımının etkin yapılamaması birden fazla idarenin aynı görev sorumluluk alanıyla uğraşıp zaman ve kaynak israfına sebep olmasına ve yoksullukla etkin mücadeleyi aksatacaktır. Yerel yönetimlerin yoksullukla mücadelesinde başarılı

olması yasal düzenlemelerin ötesinde, merkez ve yerel arasında görev, yetki paylaşımı ve gerekli kaynakların tahsisi daha da önemlidir. Sonraki adımda ise yerel yönetimlerin yetki, güç ve kaynakları bu yolda politikalar ve çözüm yolları netleştirilip ‘yoksulluk yönetim sistemi’ kurulmalıdır. (Kesgin, 2008: 164)

Sosyal politikalardan olan sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanında kaynak kullanımı ve iş birlik için merkezi bir bilgi sistemi ağının kurulması, kaynakların verimli kullanılması için gerekli koordinasyonun yapılması önemli bir adım olacaktır (Yıldırım, 2014: 495).

Sosyal yardımlara muhtaç kişi ve grupların tespitinde, ayni ve nakdi yardım olarak sunan kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği ve ortak bir hizmet standardı teşkil edilememiştir. (Ölmez, 2005:128).

Yerel hizmetler, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesi içerisinde yürütülmeli ve etkin mekanizmalarla, sivil toplum kuruluşlarıyla, üniversiteler ile iş birliği anlayışıyla verilmelidir. Belediyeler sosyal politika ve sosyal hizmetlere yönelik uzman kadrosu oluşturulmalı veya kadro sayısı arttırılmalıdır. (Yıldırım, 2014: 504)

Belediyeler; sosyal yardımların yapılması sırasında kaynakların tasarruf edilerek ve herhangi bir ayırım gözetilmeden ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için diğer sosyal yardım kuruluşları ile iş birliği içerisinde bulunmalıdır. Böylece geniş katılımlı bir envanter çalışması içerisinde olunması sebebiyle ihtiyaç sahibi birey ve grupların belirlenmesinin daha rasyonel hale geleceği açıktır(Ölmez, 2005:128).

Sosyal hizmet ve yardımların bireylerin sahip oldukları anayasal güvenceye sahip “ekonomik ve sosyal hak” olduğu gerçeği idarelerce çoğunlukla anlaşılamamakta, bu çalışmalar “halkı için her şeyi düşünen devlet baba” düşüncesiyle yapıldığından, sosyal belediyecilik çalışmaları siyasi rant elde etme için değil, vatandaşın anayasal hakkının verilmesi şeklinde görülmelidir. Ayrıca bu hizmetler gerçekleştirilirken hizmetler muhtaç bireylerin manevi kişiliklerini rencide etmeyecek bir biçimde yürütülmelidir. (Pektaş,2010:17).

Demokrasilerin kurumsal ve mevzuat düzenlemeleriyle desteklenmesinden daha çok, toplumsal temeller üzerinden gelişmesi çok önemli olduğundan devlet ile vatandaş arasında güven ve anlayışın oluşturulması, vatandaşın oy veren seçmenden ziyade pasif durumundan danışılan ve karar alan bireyler olarak aktifleştirilmesi gerekir (Ercins, 2012:81).

Ekonomik krizler, sosyal politikalara daha çok ihtiyaç duyulan ve bunların yerelde etkilerinin daha çok hissedildiği zamanlardır. Böyle durumlar için yerel

yönetimlere görevlerini yerine getirmeleri için ek gelir kaynakları sağlanmalıdır (Seyyar,2008:33).

Belediyelerin bazıları; kendilerini sosyal politika yapıcısı olarak görmemekte asli görevin merkezi idareye ait olduğunu düşünmektedirler. Tabi bu noktada sadece yerel yönetimler suçlu görülmemelidir. Geçmişten gelen hizmetlerin sadece merkezin elinde tekelleşmesinden kaynaklanan oturmuş bir algı vardır. Birçok belediye merkezin yaptığı denetimlerde(Sayıştay, İçişleri Bakanlığı denetimleri gibi) görevi olmadığı hizmetleri yapmakla suçlanabilmiştir. Bu yüzden sosyal adaleti sağlama ve de sosyal transferler konusunda sosyal politika uygulamalarının merkezî yönetimin görevi olduğu düşüncesiyle, sosyal projelerde kısa vadeli ve mevsimlik projelere yönlendiği görülebilmektedir. Bu tespitle birlikte düşük seviyelerde yürüyen sosyal bütçeler, yerel sosyal politikaların ve sosyal belediyeciliğin başlangıç aşamasında olduğunun da bir göstergesidir. (Seyyar,2008:37).

2.13. Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmet Çalışmaları

Yaşanılan yerde desteğe, ilgiye, korunmaya, bakıma muhtaç bütün insanlar sosyal hizmet desteği alabilmelidir. Dezavantajlı kesimde denilen bu grup genel olarak; yoksullar, engelliler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar ve gençlerdir.

2.13.1. Yoksullara Dönük Sosyal Hizmetler

Yerel yönetimlerce; maddi imkân ve durumları olmayan insanlara gıda, barınma, giyim, sağlık gibi yardımlar yapılmaktadır. Yapılan bu destek ve hizmetlerde eşitlik ilkesi gözetilmelidir. Dar gelirli bireylere iş imkânı, çeşitli kurslar açılarak meslek edindirme çabası gibi destekleyici faaliyetler sürdürülür (Toprak ve Şataf, 2009). Yoksulluğa neden olan etmenleri araştırarak; dar gelirliyle götürülen yardımları planlama, yoksulluğu ortadan kaldıracı programları geliştirme, insanların topluma uyumu için sosyal ve ekonomik yardım faaliyetlerini destekler ve uygularlar. (Tuncay ve İl, 2009).

2.13.2. Çocuklara Dönük Sosyal Hizmetler

Yaşanılan yerde güvenli oyun ve eğlenceler için yeşil alanın olması, yaşam çevresinin ve bu ortamların sağlık koşullarına uygun olması, her çocuk için olması gereken ortamlardır. İhmale ve istismara maruz kalan çocukların tedavi edilmesi, bu gibi üzücü olaylara engel olabilecek olayları önleyici planlar geliştirmek, insanların bilinçlenmesini sağlamak, sokak çocuklarını topluma kazandırmak amacıyla destekleyici faaliyetler yürütmektir (Öztürk ve Gül, 2012).

2.13.3. Engellilere Dönük Sosyal Hizmetler

Engellilerin psikolojik, sosyal, ekonomik, bedensel problemlerinin incelenmesi ve bakımı ile iş bulmasında destek olma, sosyal hayata katılım, örgütlenmelerine katkı sağlamaktır. Yerleşim alanlarında engellilere yönelik fiziki düzenlemelere kolaylık sağlayıcı bir plan geliştirmek, bu kesimden insanların sosyal hayata katılımını olumlu yönde etkiler (Özdemir, 2012).

2.13.4. Yaşlılara Dönük Sosyal Hizmetler

İleri yaştaki bireylerin gündelik ve toplumsal yaşamdan izole olmadan yaşayabilmesi için yerel yönetimler hizmet ve destek sağlarlar. Bunlardan bazıları; barınma ve dolaylı yoldan gelir desteği, evde bakım desteği, fiziksel erişilebilirlik, gündelik yaşama katılım etkinlikleri düzenlemek, huzurevleri açmak vb. Sosyal Hizmet ünitesine başvuran yaşlı bireylere sosyal incelemelerinin yapılması, verilecek olan desteklerin belirlenmesi, bu bireylere yönelik sosyal faaliyetler düzenlenmesi gibi organizasyon ve hizmet sağlarlar (Metin, 2011).

2.13.5. Kadınlara Dönük Sosyal Hizmetler

Kadın haklarının korunması, geliştirilmesi ve problemlerinin çözümü adına yerel yönetimlerinde büyük sorumlulukları vardır. Kadınların kalkınması, fırsatlardan eşit şekilde faydalanması için gereken çalışmalar sağlanır. Evde bulunan kadınlara hobi ya da meslek edinmeleri için kurslar açılırken, çalışan kadınlara kreş ve anaokulu hizmetleri hayatı kolaylaştırıcı destek ve hizmetlerdendir (Özateş, 2010).

2.13.6. Evde Bakım Hizmetleri

Kronik hastalarda olduğu gibi hastanede başlayan tedavinin evde geçici bir süre devam etme süreci olarak evde yapılan bakım hizmetleridir. Bu tür birimler yerel yönetimlerde oluşturulabileceği gibi hizmet alımı yöntemiyle de denetimli olarak verilebilir. Kendi imkânlarıyla bu hizmetten faydalanamayanlara öncelik verilerek bakım gerektiren müracaatçıya bakım türüne göre destek verilebilir.

2.13.7. Annelere Süt Yardımı

Sağlıklı çocukların yetişmesi için doğumdan önce ve sonra kadınlara verilen bir hizmettir. Tüm anne adaylarının ekonomik durumuna bakılmaksızın sağlık ocaklarıyla iş birliği yapılarak bu destek sağlanır. Bu şekilde annelerin hamilelikte sağlık ocaklarında kaydının olması ve kontrollerinin de düzenli olarak yapılması da avantaj sağlamış olmaktadır (Pektaş, 2010).

2.13.8. Aile Danışma Merkezleri

Toplumsal yapının değişmesi ve gelişmesi ile birlikte ailenin psikolojik, kişisel, sosyal, ekonomik, durumlarını sosyal çevre içinde ele alarak tedavi ve danışma faaliyetleriyle düzeltici, iyileştirici, koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici; sosyal kurumlarla olan ilişkilerinin düzenlenmesi ve zamanında yapılması gibi faaliyetler düzenler. Anne ve babalara çocuk eğitimleriyle ilgili psikolojik, pedagojik, sağlık alanlarında destekleyici çalışmalar yapar. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan her türlü sorunları, aile içinde yaşanan çatışmalara yönelik eğitici, rehabilite edici ve çözüm üretici programlar ve etkinlikler yapabilmektedir (Özateş, 2010). Evlilik eğitim programları düzenlemenin yanı sıra, bitme noktasına gelmiş, zedelenmiş ilişkilerde ailelere psikolojik desteklerde bulunulur. Kadınların yaşadığı sorunlarla ilgili psikolojik ve sosyolojik eğitim etkinliklerin yanı sıra töre ve namus cinayetlerine yönelik faaliyetlerde bulunur. Okuma yazma bilmeyen ailelere MEB ile iş birliği yapılarak kurslar düzenlenmektedir (Metin, 2011).

2.13.9. Toplum Merkezleri

Bireylerin kendinden emin, üretken, katılımcı gruplar ve toplumlar haline gelebilmeleri amacıyla rehabilite edici işlevler olan; önleyici, koruyucu, eğitici, geliştirici çalışmalar yapmak amacı ile sosyal hizmet kuruluşları kurmaktır (Özateş, 2010).

2.13.10. Kadın Konuk Evleri

Çocuğu olan veya olmayan fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel istismara uğrayan kadınların psikososyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayarak, sorunlarını çözerek geçici bir süre yatılı kalınabilecekleri merkezler kurmaktır.

2.13.11. Rehabilitasyon Merkezleri

Toplum içine çıkmakta zorlanan fiziksel, ruhsal, zihinsel engelli bireyleri rehabilite ederek kişisel beceri seviyelerini geliştirerek, yetkili kurumlarla temasa geçerek burada kursiyer olan bireylere istihdam sağlama, ayrıca eğlence, spor, kişisel gelişim destek programları sağlanır (Özmete, 2010). AB ülkelerinin çoğunda olduğu gibi eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin yerel yönetimlere bırakılması, merkez yönetimin ise denetim ve danışmanlık fonksiyonlarını üstlenmesi konusunda netleşmesi gereken düşünceler vardır. Yerel yönetimler devralmadıkça kontrol sorunları devam etmekle birlikte bu hizmetlere yönelik belediyelerde kadro açma, destekleme ve geliştirmede ciddi sıkıntılar yaşanabilecektir.

2.13.12. Gençlik Merkezleri

Gençlere yönelik hizmetler arasında gençlerin ihtiyaçları olan tesislerin açılması, gençlerin eğitimlerine ve toplum yaşantılarına katkı sağlamaktır. Gençler nüfusun aktif ve önemli bir kesimini oluşturmaktadır. Gençlerin varlığı, kentsel çevrenin biçimlenmesi ve geliştirilmesi için öncelikle bazı koşulları gerekli kılmaktadır: Gençlere, kentler ve yönetimleri ile ilgili sorumluluk bilincinin kazandırılması önemlidir. Gençlerin ihtiyaç ve görüşlerinin kentsel kararlar alınırken göz önüne alınması, gençlerin demokrasi ve kent yönetimi konularında sorumluluk sahibi olma farkındalığını kuvvetlendirmektedir (Bozkurt, 2015). Gençlerin psikososyal sorunlarını çözmelerine yardım etmek; onların beden ve ruh sağlığını koruyarak, topluma adaptasyonlarını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.

2.13.13. Meslek Edindirme Kursları

Emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime geçilmesiyle artan işsizliğe karşı istihdam yaratmak için çözümler geliştirmek, çalışmalar yapmak, meslek edindirmeye yönelik kurslar açarak istihdamın gelişmesine destek olmaktadır. Bu destek hizmetleri yürütülürken üniversitelerden, meslek yüksekokullarından, meslek liselerinden destek alınabilir (Bozkurt, 2015). Türkiye’de işsizliğin artmasıyla beraber istihdam sağlamak için geliştirilen meslek edindirme kurslarının önemi ve katkısı büyüktür. Yerel yönetimler bu konularda faaliyet göstermektedir.

2.13.14. Sosyal Danışmanlık Merkezleri

Bu hizmet bir büro ile bilgilendirme, yönlendirme, anında müdahale, sorun çözme vb. konularda sosyal çalışmacılar eşliğinde verilen hizmet şeklindedir. Yaşanılan yere ait sosyal sorunlar belirlenir, bunlara neden olan etmenler araştırılarak çözüm önerileri üretir, sosyal sorunlara yönelik çözüm arayışları bularak uygulayıcılara refakat ederler (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012). Yerel sosyal hizmetler geniş kapsamda olmakla birlikte bu hizmetlerin yanı sıra; travma ve stres, psikolojik sorunlar, sosyal dışlanmışlık, uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı, kumar, kişilik bozuklukları vb. bu kapsamdadır.

2.13.15. Sosyal Yardım Mağazaları

Maddi ve sosyal açıdan yoksun ve yoksul bireylere yapılan eşya ve elbise yardımdır. Sosyal incelemeler sonucunda ihtiyaç sahibi bireylere yapılan hizmet türüdür. Bu çalışma ile yapılan yardımlarda bir nebze de olsa istismarının önüne geçilebilmektedir.

2.13.16. Barınma Evleri

Herhangi bir sebeple dışarıda kalan yerli yabancı bireylere sunulan geçici süreli barınma hizmetidir. Barınma evlerinde ağır engelli olamayan, kendi bakımını yapabilen, fuhuş ve uyuşturucu gibi durumlar ilişkisi olamayan kişiler faydalanabilirler. Dışarıda kalan kişinin kısa sürede bakımı yapılır, rehabilite edilerek ailesine veya uygun olan bir yere teslim edilir. Bu hizmetler yerine getirilirken yerel yönetimlerde sorumluluk duygusu oldukça fazladır (Bozkurt, 2015). İş birliği yaptığı kurumlarla sürekli iletişim halindedir. Çalışmalar yapılırken yenilikleri sürekli takip eden, yenilikçi uygulamalar ile kendini geliştiren, halkın güvenin sağlayan, farklılıklara saygı duyan, profesyonel bir yaklaşım sergilemelidir.

2.14. Engellilere Hizmet Görevi Merkezde Mi Yerelde Mi Olmalı, Çifte Hizmet Problemi Var Mı?

Subsidiarity; halka en yakın birim tarafından yönetilme denilebilecek sistemdir. Türkiye’de demokratikleşme özellikle AB uyum yasaları gereği 1990 sonrası hızlanmıştır. Taraf olduğumuz Avrupa Yerel Özerklik Şartı’nda da “kamu sorumlulukları, genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın birimler tarafından kullanılacaktır” denilmektedir. Engellilere hizmet görevi merkezde mi yerelde mi olmalı konusu hem dünyada hem de Türkiye’de daima tartışma konusu olmuştur. Her iki tarafta avantaj ve dezavantajları konusunda argümanlarını öne sürmektedir.

1580 sayılı yasayla sayma usulü verilen sosyal hizmetler, 2005 yılında 5393 ve 5216 sayılı yasalarla belediyeler genel olarak yetkilendirilmiştir. Aynı yıl, 5286 sayılı yasayla Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün yetki ve görevlerinin yerel yönetimlere devredilmesi de yerelleşme açısından önemli bir adımdır. Bu kanunlarla sosyal hizmetlerin sunumunda yerel yönetimlerin gücü ve görevleri artırılmıştır. Diğer yandan; 2011 yılında 633 sayılı KHK ile yapılan düzenlemeyle durum somutlaştırılmıştır. Kapatılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu(SHÇEK)’nun taşra teşkilatına ait bütün hizmet kuruluşları, hak ve alacaklar, tüm varlıklar, personel, araç gereç, o ildeki İl Özel İdarelerine devredilmiştir. Devir sonrası oluşacak kaynak ihtiyacının beş yıl süreyle Bakanlık tarafından karşılanması öngörülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi bu hükmü iptal etmiştir. Söz konusu hizmetlerin devredilmesinde; belediyelerden ziyade Özel İdarelerin(kaldı ki 2012 yılında Büyükşehirlerde İl Özel İdareleri kapatılmıştır) gündeme gelmesi merkezin yetkilerinden tam olarak vazgeçememesi olarak düşünülebilir.

Anayasa Mahkemesinin iptali sonrası bu hüküm 2014 yılında tekrar gündeme gelmiş ve 6518 sayılı Kanunla devir hali gerçekleşmiştir. 6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 20. maddesi ile 633 sayılı KHK'ye ek madde eklenmiştir. Ek madde 1 (1)

“Bakanlığın taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşları Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek esaslar çerçevesinde il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına devredilebilir. Bakanlık, hizmet alanları ile ilgili olarak il özel idareleri, belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak projeler yürütebilir” hükmü ile Bakanlar Kurulunun belirleyeceği kıstaslar çerçevesinde sosyal hizmet kurumlarının il özel idarelerine ve belediyelere devredilebilme imkanı gerçekleşmiştir. (Kesgin, 2016: 324).

Genellikle büyükşehir belediyeleri etkinlik ve verimlilik açısından daha başarılı, ilçe ve daha küçük belediyeler ise demokrasi uygulamasının daha işlerlik kazandığı yönetim birimleri olarak görülmüştür. Buradan anlaşılmaktadır ki; demokrasi, etkinlik ve verimlilik gibi ilkelerin farklı yönetimlere göre uygulama kalitesi değişebilmektedir. (Keskin, 2015: 161). Belediyelerin merkezi yönetime göre hizmetlerin sürdürülmesinde daha etkin ve verimli, demokratik ilkeleri yerine getirebilmede önemli kurumlar olduğu söylenebilir. Sosyal hizmetlerin çok parçalı ve farklı birimler arasında dağıtılması, karşılıklı sorumlulukları olmayan kurumlar arasında çalışmaların yürütülmesinde etkinlik ve verimlilik ilkesi gerçekleşemez. Birimlerin hızlı karar almaları, kapsamlı uygulama imkânlarına sahip olması, kaynaklarını etkin olarak yürütmeleri gereklidir. Bu hizmetler yerine getirilirken demokratik ilke ve değerler yok sayılmamalıdır. Bu ilkelerin uzlaşısıyla devam ettirilmesinin zorlukları vardır. Birçok kuruma nazaran belediyeler demokratiklik ve verimlilik ilkesini birlikte sürdürme imkân ve tecrübesine sahiptir. (Kesgin, 2016: 332)

Bütün bu tartışmalara rağmen Türkiye’de sosyal hizmetlerin yürütülmesinde henüz bir standart oluşmamıştır. Merkez gerekli yetkileri devretmekten kaçınmaktadır. BŞB’leri arasında da bir standart yoktur. Merkezden yerele vesayet yetkisinin sınırlandırılması istenirken, bu kez de BŞB ile ilçe belediyeleri arasında vesayet ilişkisi bir sorun olarak devam etmektedir. İlçe belediyesinin bütçe, imar gibi düzenlemeleri BŞB meclisinden geçmektedir. İlçe belediyesinin yapması gereken bazı hizmetleri de BŞB yapmaktadır. Bazı hizmetlerse hem merkez, hem büyükşehir hem de ilçe

belediyesi tarafından yapılmaktadır. Hatta STK'lar. Örneğin sosyal yardımlar. Benzer hizmetlerin aynı görev ve sorumluluklara sahip birimlerle yürütülmesinin mali ve insan kaynağı açısından israfa yol açacağı da şüphesiz bir gerçektir. Kaynakların daha etkin kullanılması gerekmektedir. Çünkü bazı kişiler birçok kurumdan sosyal yardım ve destek alırken, bazı ihtiyaç sahibi kişilere hiçbir kurum ulaşmamaktadır. Gerçek bir örnek vermek gerekirse: Fatih / Eminönü'nde yaşayan ve evini kiralamak isteyen ev sahibi ile talep eden kişi arasında şöyle bir olay geçer. Kiralamak isteyen ev kirasının çok yüksek olduğunu söyler. Ev sahibi durumu şöyle gerekçelendirir: "Bu evi kiralarsan avantajların şunlardır: İlçe belediyesi yakacağını kömürünü verir. Kaymakamlık eğitim, gıda masraflarını, BŞB aylık şu kadar lira sosyal yardımını, valilik başka bir şey verir. Vereceğin kira şu kadar azalır" der. Bu tür çifte hizmetler örneklerine çokça rastlanabilir.

Sosyal hizmetlerin kimin görevi olduğunun tam olarak belli olmamasının diğer bir dezavantajı da üst yöneticilerin takdirine kalmasıdır. Bazı belediye başkanları, valiler veya kaymakamlar bu tür hizmetlere öncelik verirken bazıları asli hizmetlerinden saymamaktadır.

Belediyeler açısından erişilebilirlik gibi zorunlu görev olan konular ikinci plana itilirken, "günü kurtarma" amaçlı sosyal faaliyetler veya devletin SGK üzerinden zaten karşıladığı medikal malzeme desteklerine yönelmektedirler. Bu durumu istismar eden farklı kurumlardan ihtiyacından fazla destek alan kişilere rastlanılmaktadır.

Sosyal politikalar, sadece devlet ve özellikle merkezî yönetimlerin yerel temsilcileri tarafından yerine getirilmez. Böyle bir politika, sosyal politikaların yerel etkinliğini sınırlayabileceği gibi, katılımcı demokrasiyi de kısıtlayacaktır. Yerel yönetimler ve işbirlikçi kurumlar ve sivil toplum kuruluşları mahalli düzeydeki taleplerin direkt muhatabı olduklarından, merkezi yönetime karşı daha avantajlı durumdadırlar. Bu yüzden merkezî ve yerel sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması sürecinde merkezi yönetim; yereldeki bütün aktörlerin (belediyeler, il özel idare, köyler, STK'lar, gönüllü kuruluşlar, özel sektör, işverenler) etkin bir takım çalışmasını teşvik etmeli, onların desteğini almalıdır (Seyyar, 2008:40).

Sosyal hizmetlerin kimin tarafından yapılacağı konusunda hem mevzuat hem de önemli bir koordinasyon eksikliği vardır. Yapılacak sistem düzenlemesine kadar illerde valinin koordinasyonunda ilgili taraflar belli zamanlarda toplanıp görev dağılımı yapılabilir. Olması gereken mali kaynağına göre halka en yakın hizmet birimi olan ilçe belediyesinden başlayıp büyükşehire doğru yapılan hizmet paylaşımıdır. Bu

kurumlara yapılacak hizmetlerle alakalı gerekli kaynaklar verilmelidir. Engellilerle ilgili gerekli dönüşümü, farkındalığı sağlayana kadar yapılacak projelerin merkezi yönetimce desteklenmesi de bir alternatiftir. Merkezi yönetim daha çok politika ve strateji belirleme kısmında olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM, SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE SOSYAL HİZMETLER

3.1. Sivil Toplum Tanımı, Tarihi

Sivil toplum, tanımlaması zor olan ve farklı dönemlerde farklı çağrışımlara sahip bir kavram olarak ele alınmaktadır (Çaha, 2018). Siyaset bilimciler tarafından sivil toplum; ekonomik, politik ve toplumsal başarıların koşulu olarak düşünülüp, refah durumunun en önemli aktörlerinden biri olarak tanımlanmaktadır (Özateş, 2010).

Sivil toplumun tarihi; genellikle Rönesans döneminden başlatılmakta ve gücünü Avrupa'dan aldığı kabul edilmektedir. sivil toplum üç farklı şekilde tanımlanmaktadır. İlk olarak Aristo'dan, Montesquieu 'ya kadar işlenmiş olan, siyasi boşlukları vatandaşlar tarafından doldurulan yönetim ve siyasete katkı sağlayan yapılardır (Savran, 1987). İkincisi, Locke'den Smith'e kadar olan modern öncesi gelenekte, liberal kavramlarla sivil toplumun ele alınması sonucu oluşan siyasi alanın dışında bireylerin özel alanı olarak tanımlanması ve son olarak Hegel'den Gramsci'ye kadar Hegelci-Marksist sivil toplum tanımı, sivil toplumun iktidar yapısının ve gelişmiş devletin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Sivil toplum, piyasadan ve devletten farklı ve bağımsız olarak toplumda farklı yararlar teşvik eden resmi ve gayri resmi gruplar ve örgütlerden oluşur (Bozkurt, 2015).

Vatandaşların kendi kendini üreten ve destekleyen kamusal alanda toplu olarak hareket etmelerini sağlayan devletten bağımsız örgütleri temsil etmektedir. Sivil toplumlar makroskopik düzeyde ilişki kurmalarının sebebi birey ve devlet arasında aracılık etmeleridir. Siyaset bilimciler sivil toplum örgütlerinin STK'lardan ibaret olmadığını bunun yanı sıra meslek örgütleri, işçi sendikaları, etnik dernekler, ticaret odaları, olduğunu düşünmektedir (Bayhan, 2002). 20. yüzyılın son çeyreğinden günümüze kadar Doğu Avrupa'daki muhalif hareketlerin oluşması ve buradan da Batı Avrupa, Asya ve Güney Amerika'da yayılmış ve önem kazanmıştır (Talas, 2011).

Başka bir görüşe göre sivil toplum fikri; 1950'lerin sonlarında Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'daki entelektüellerin bir örgütlenmeyi gerçekleştirmek için sözde komünizm reformuna karşı tepki olarak politik bir strateji gibi düşünülerek ifade edilmiş ve teşvik edilmiştir (Bayhan, 2002). Bu sayede toplumda yer edinmiş bir parti devletine veya siyasal sisteme karşı örgütlenme fikrini benimsemiş ve aşağıdan

yukarı doğru bir muhalefet gücü kazanmıştır (Bozkurt, 2015). Bunun amacı; parti devletinden bağımsız olarak bir kamusal alan ortaya çıkarmaktır.

Güçlü bir sivil toplum örgütüne sahip olmak için gerekli demokratik düzenlemeler yapılmalıdır. STK'lar ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre farklılık gösterir (Keyman, 2004). Amaçları, kendi güçlerini kullanarak, ülke içi ve dışı sorunları gidermek için oluşturulmuş, sürekli değişen ihtiyaçlar olması sebebiyle bu ihtiyaçlara kendi kaynaklarını kullanarak hareket etmesini sağlamaktadır (Işıkhani, 1999). Ayrıca kitlelere ulaşmayı, onları bilinçlendirmeyi ve hareketlendirmeyi sağlayan oluşumlardır STK'ların yönetimde de aktif rol oynamaları, halkın katılımına olumlu etkisinin olması ile beraber bunun yanı sıra STK'lara karşı algı ve yaklaşımları önemlidir. Bu görüşü eleştiren, aksini savunanlar da vardır. Bu görüş; sivil katılımın, politik katılımı eşit olamayacağını belirtir (Keyman, 2004). Ancak bu tür konumların demokratik devletlerin demokrasiyi dengelediğini gösterdiğine dair araştırmalar mevcuttur. Bu sebeple politik kurumlar için sivil toplum örgütleri düzeltici olarak görülmelidir (Zengin ve Altındağ, 2016).

Sivil toplum anlayışı; özgürlüğe, doğal yaşama ve mülke sahip olan erkeklerin toplanması ve sözleşme imzalayarak ortak bir kamu otoritesiyle beraber oluşmaktadır (Zengin, Şahin ve Özcan, 2012). Derneklerin ilişkisini ve kurumsallaşmayı muhafaza eden olabildiğince bağımsız bir sistem olarak ele alır. Sivil toplum üzerinde hâkim olan bakış açılarından iki yön, analitik olarak yeterli değildir. Hegelci-Marksist kavramların fikirlerine bakılacak olunursa, Sivil toplum sosyal çatışmaların bir arenası olarak görülmüş, hiçbir şekilde demokratik ve erişilebilir olamayıp, yüksek düzeyde iktidar yapısına sahip olduğu düşüncesi benimsenmiştir (Hakan, Mürüvvet ve Acar, 2016).

Oluşan ilk eleştirel itiraz şu şekildedir: Siyasi bağlam, gelişmiş liberal ve sömürge sonrası toplumların durumlarına dikkat edilmelidir. Ancak genellikle durum bu şekilde değildir (Özmete, 2010). Gelişmekte olan post-refah ve post-kolonyal düzenlemelerde, önemli olan özel bir sosyal güvenlik sistemi (özelleştirme) olmayıp, özel güvenlik alanları önem arz etmektedir (Talas, 2011). Bir başka eleştirel itiraz, sivil toplumun çoğunlukla hâlâ tartışmasız olan "karanlık taraflarına" vurgu yapar. Sivil toplum örgütlerinde seçimin katılım veya dışlama olarak algılanması, sivil toplumlar için ya üyeler ya da üye olmayan kişiler olduğu anlamına gelmektedir (Ateş, 1982).

Sivil toplum örgütleri, devlet üzerinde baskı oluşturma durumuna sahiptir. Kitle iletişim araçlarıyla bağlantı kurabilen bu örgütler devlet tarafından oluşturulan

herhangi bir politika hakkında kamuya açık bir bilgilendirmede bulunabilirler. Bunun yanı sıra vatandaşlar için adaleti sağlamak amacıyla kamu görevlilerinin ihlalleri ile ilgili medyayı bilgilendirebilirler (Cankurtaran ve Beydili, 2016).

Sivil toplum örgütleri Birleşmiş Milletler sözleşmesine göre; NGO (Non Governmental Organization) olarak yani “Hükümet Dışı Kuruluşlar” olarak ifade edilmektedir. Hükümetlerden destek almayan, onlardan bağımsız, iktidara karşı idealleri konusunda haklarını özgürce savunan organizasyonlardır.

Devlet erkinden olmayan, kamu kurumlarının gücü içinde yer almayan asker ya da devlet dışında olan halk kesimlerini ifade eder. Kamusal güce dayanmayan bireyler kendi içinde toplanarak ve örgütlenerek sivil toplum örgütlenmelerini oluştururlar. Sivil toplum örgütlenmelerinin bir toplumda fazla olması o toplumun demokratik düzeyin yüksek olduğunun göstergesidir (Talas, 2011). Kooperatifler, dernekler, sendikalar, meslek odaları sivil toplum örgütlenmelerine birer örnektir. Bu örgütler özel yasalarla oluşturulan gönüllü örgütlenmelerdir. Yönetim kurulları ve başkanları seçimle belirlenir (Güler, 2006).

Sivil Topluma Kuruluşu ve Sivil Toplum Örgütünü farklı şekilde tanımlayanlar da vardır. Sivil toplum örgütleri (STÖ) dernek ya da vakıf gibi örgütlenmelerdir. Sivil toplum kuruluşları tarafından açılan sosyal ve hayır işlerini yürüten hizmetler, sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Keyman, 2004). Örnek olarak lösemi hastası çocuklara hizmet vermek için kurulmuş olan LÖSEV lösemi hastası çocuklar için kurulmuş bir STÖ'dür. LÖSEV'e bağlı olarak çocuklara hizmet için kurulan hastane ise bir kuruluştur (Serpen ve Hasgöl, 2015). STÖ bir vakıf, dernek, sendika, kooperatiftir, bunlar sosyal hizmet kuruluşu açarsa, o kuruluşlar sivil toplum örgütlerine bağlı açılmış kuruluş oldukları için sivil toplum kuruluşları olarak ele alınmaktadır.

STK'lar haklarını ararken şu yöntemleri kullanmaktadır: Muhatap kamu otoritesiyle yüz yüze görüşme, kulis yapma, imza toplama, bildiri dağıtma – afişleme, toplantılar düzenleme ve basın üzerinden fikirlerini yaymadır.

3.2. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Engellilere Yönelik Faaliyetleri

Türkiye’de sivil toplumun tarihi Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki vakıf ve lonca teşkilatlanmalarına dayandırılabilir. Osmanlı İmparatorluğunda önemli sosyal hizmetleri ifa eden en asli yapılar loncalar, vakıflar ve tekkeler olup, devletle olan

bağlarına rağmen önemli birer sivil toplum örgütü oldukları da kabul edilmektedir. (Akpınar, 2001: 65-71; Babaoğlu, 2015: 76).

Sivil toplum örgütleri (STÖ) çok eski dönemlerde ortaya çıkmalarına karşılık, Türkiye’de son yıllarda aktif hale gelmişlerdir. Ülkemizde sivil toplum örgütlerinin sosyal politika alanında etkisi oldukça büyüktür. Özellikle sosyal hizmet ve sosyal yardım sağlamaya çalışan çok sayıda sivil toplum örgütü vardır.

Sivil toplum örgütlerinin amaçları birçok açıdan sosyal politikanın hedefleriyle oldukça benzerdir. Sivil toplum örgütleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplumsal hayata ve toplumsal değişime birçok katkı sunmaktadır. Sosyal refah, sosyal bütünleşme, gelir dağılımı, çevre kirliliği, engelli ve yaşlılar gibi sosyal politikanın amaçlarına uygun faaliyet icra ederler. Böylece sivil toplum örgütleri bir bakıma kendi amaçlarına ulaştıklarında aynı zamanda sosyal politikanın hedeflerini de gerçekleştirmiş olmaktadır (Şenkal,2003;105). Bu açıdan kuruluş amaçları açısından STK’nın engellilere yönelik faaliyetleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Sosyal Yardım
- Sosyal Hizmet
- Eğitim
- İstihdam
- Spor
- Danışmanlık
- Hak arama
- Barınma gibi faaliyetlerdir.

Türkiye’de engelli STK’ları, dernekler, federasyonlar, konfederasyonlar ve vakıflar şeklinde örgütlenmişlerdir. Dernekler federasyonlar, federasyonlar konfederasyonlar oluşturmaktadır. Engellilik alanında iki konfederasyon vardır. Engelliler Konfederasyonu, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu. Hükümetler tarafından engelli politikaları oluşturulurken çalıştay, şura gibi toplantılara genellikle bu iki konfederasyon çağrılır. Türkiye’de 1393 dernek ve 54 vakıf olarak örgütlenmiş Engelli STK’sı vardır. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü verilerine göre söz konusu derneklere üye sayısı 30 Kasım 2019 tarihi itibarıyla 99528’dir.

Federasyonlara bazı örnekler ise:

Türkiye İşitme Engelliler Milli Federasyonu, Zihinsel Özürlüler Federasyonu, Spastik Çocuklar Ve Erişkinler Dernekleri Cerebral Palsy Federasyonu, Türkiye Körler

Federasyonu, Zihinsel Engelliler Federasyonu, Birleşik Sakatlar Federasyonu, İşitme Engelliler Federasyonu, Tüm Engelliler Federasyonu.

Vakıf şeklinde örgütlenmiş STK'lara örnekler:

Fiziksel Engelliler Vakfı (FEV), Türkiye Engelliler Spor Yardım ve Eğitim Vakfı (TESYEV), Türkiye Engelliler Vakfı, Zihinsel Özürlüleri Yetiştirme ve Koruma Vakfı örnek verilebilir.

Çalışmanın örnekleme alanı Kocaeli’nde engelliler alanında faaliyet gösteren kayıtlı 38 dernek vardır.

3.3. Türkiye Sivil Toplumunda İş Birliği Kültürü

Sivil toplumda iş birliği kültürünün zayıf olduğu kanaati genel anlamda kabul görmektedir (sivilsayfalar.org, 2017). Bu bilinen tespitin ötesine geçen değerlendirme şu şekilde yapılabilir: Sivil Toplum Örgütleri (STÖ), çalışmalarında sınırlı düzeyde iş birlikleri yapmaktadırlar. Bu örgütlerde güç birliği genellikle fikir olarak benzer STK’lar arasında gerçekleştirir. Oysaki iş birliklerinin demokrasiye katkısı, kendisine benzeyenlerle değil uzlaşamayanlar arasında yapıldığında değerlidir. Bu sivil toplumun içinde bulunduğu düşünülen dönüşümle birlikte ele alındığı zaman daha önemlidir.

Bir örnek vermek gerekirse en çok hak ihlalleri konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. STÖ’ler haklar konusuna ideolojik bakabilmektedir. Örneğin 28 Şubat Darbesine sol bazı STÖ’lerinin destek vermesi gibi. Gene 1980 darbesine milliyetçi STÖ’lerin destek verdiğine dair sol STÖ’lerin eleştirisi gibi.

Sivil toplum açısından “kapalı”, “gizli” ve “çatışmacı” yaklaşımlardan “açık”, “şeffaf” ve “müzakereci” bir iklime doğru geçişin başladığı, en azından makbul görüldüğü bir zamanda olunduğu söylenilebilir. Gerek kamu, gerek STK yöneticileri ve gerekse de halk, STK’lardan daha fazla açıklık ve şeffaflık beklemekte; başkalarıyla (anlaşamadıklarıyla) çatışmacı olmayan bir diyalog halinde olmaları talep edilmektedir. Söz konusu bu iklim değişikliğiyle birlikte, STK’ların başkalarıyla iletişimi ve bu iletişimin nasıl yapıldığı, paydaşlar gözünde itibarı daha bir önem kazanmaktadır.

STK’lar açısından iş birliği üç şekildedir:

STK – Kamu

STK – Özel Sektör

STK – STK

3.4. Sivil Toplum Ve Yerel Kalkınma

Tarihsel geçmişi Aristoteles'e kadar uzanan sivil toplum, kişinin kendisine ait olan temel hak ve özgürlüklerini rahatça kullanabildiği "sivil alan" düşüncesine dayanır (Aslan, 2010). Karmaşanın ve güvensizliğin hâkim olduğu, merkezi iktidarın çok zayıf olduğu, ticaretin yapılamadığı, kent yaşamının önemsizleştiği bir dönem olan feodalizmin sonunu hazırlayan olaylar, sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamıştır. Sivil toplum tarihsel gelişim sürecinde toplumun devleti doğurduğunu düşünerek, devlet ile özdeşleşmiştir. Sonrasında ise; siyasal toplumun dışında bir sivil toplum kavramı geliştirilerek devlet-sivil toplum düalizmi oluşmuştur (Yıldırım, 2003).

Şehir hayatına insanlığın alışmasıyla birlikte gelen sorumluluklar anlamına gelen "sivil" kavramı, hükümet dışında olan ve bir amacı olan toplulukları ifade etmektedir. STK'lar ticari faaliyetlerde bulunmayan, herhangi bir çıkar elde etmeyen kamu yararını düşünen belirlenmiş toplumsal hedeflere ulaşabilmek için gönüllü olarak birleşen bireylerden oluşur. STK'lar bulundukları sosyal ve ekonomik durumuna göre farklılık gösterirler (Aslan, 2010). STK'lar toplumun kendi gücünü kullanarak o toplumda yaşanan sorunları ortadan kaldırmaktadır. Toplumun kendi kaynaklarını değişen ihtiyaçlarına göre harekete geçirirler. STK'lar hem savunmasız bireylere, gruplara ve topluluklara destek politikaları savunucuları ve hizmet sağlayıcı kuruluşlardır (Cankurtaran ve Beydili, 2016).

Bir sivil toplum kavramına ulaşma ve sivil toplum inşası zorlu süreçler sonucunda oluşmuştur. Aslında, terimin kullanımında belirli bir ideolojiyle ilgili üç farklı gelenek vardır. İlk olarak Liberal Gelenekte, analitik olarak farklı sistemler şeklinde ele alınan siyaset bilimi ve ekonomi ile ilişkilendirilir (Aslan, 2010). Liberaller sivil toplumu; insan hakları ihlallerini göz ardı eden, sömürücü güçlere karşı gelen bir güç olarak görmektedir. İkinci gelenek ise Antonio Gramsci'nin fikirlerine ve devlet-toplum ilişkisine daha sosyolojik bir bakış açısıyla yaklaşan sivil toplumu, hükümet politikalarına karşı çeşitli halk direnişleri olarak görmektedir. Üçüncü gelenek, kalkınma için uluslararası iş birliği projesiyle ilişkilidir. Bu sebeple sivil toplum, güçlendirici ve katılımcı bir kalkınma şekli olarak görülmektedir (Zengin ve Altındağ, 2016).

Bütün bunlardan hareketle, sivil toplumun yerel dinamikleri harekete geçirerek, yöneticilerin karar alma sürecine etki ederek yerelden hareketle ülke kalkınmasına destek olacağı söylenebilir.

3.5. Sivil Toplumla İşbirliğini Teşvik Eden Hukuki

Düzenlemeler

Türkiye’de genel olarak “kamu, özel ve sivil aktörler ile bireysel katkılar” için katılımcılık ve iş birliği tanımı kullanılmaktadır. Örgütlenme demokratik toplumlarda katılım araçlarının kullanılmasını kolaylaştıran bir yapısalılık göstermektedir. Bununla birlikte, örgütlenmemiş toplumlarda “merkezi veya yerel yönetimden gel beraber yönetelim” demesi beklenilemez. (Toprak, 2013)

Batı literatüründe, özellikle Avrupa’da, yönetime halkın katılımını öngören bir idari cesaretlendirme gerekliliği teşvik edilmektedir. Ama Türkiye için vatandaşın genelde idari faaliyetlerin işleyiş sürecine sürekli bir katılım isteği veya beklentisi olmadığı veya beklentisi olsa bile idareyi zorlamadığını düşünmek daha doğru olur. Bu söylemin yereldeki göstergeleri, yerel katılımcı mekanizmaların, ihtisas komisyonlarının ne bireysel ne de kurumsal olarak sürekli ilgi merkezi olmamasıdır.

Türkiye’de 1961 Anayasasının getirdiği özgürlüklerle sivil alanda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. STK’lar daha ziyade işçi hakları, siyaset alanında taleplerini yoğunlaştırmışlardır. 1980 darbesi sonrası duraklamaya giren sivil hayat 1990’lara doğru tekrar canlanmış ve ilerlemesini sürdürmüştür.

1996 yılından itibaren yerel halk tarafından geliştirilen Yerel Gündem 21 çalışmaları, 2005 yılında 5393 tarihli Belediye Kanunu’nda 76. maddede Kent Konseyi olarak teşekkül ettirilmiştir. Ancak bu düzenleme ile beraber kent konseyleri genel olarak belediye başkanlarının kontrolü altına girmiş ve bu demokratik yapı merkezîyetçi anlayışla otoriter bir felsefe ile biçimlendirilmeye başlanmış ve kuruluş felsefesinden uzaklaşmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak süreç içerisinde Kanunda yer alan asli ve tali ortakların kentlere göre az çok değişen farklılıklarla Kent Konseylerine ilgisinin azaldığını ve dolayısıyla katılımının da önemli düzeyde düştüğü gözlemlenmektedir.

Yerel Gündem 21 proje dönemlerindeki uygulamalarda ilgili gruplar Kent Konseylerinde proje üretirken, Belediye Kanunu’nun 76. maddesi uygulamaları genelde Belediye Başkanlarının kamuoyuna proje takdimlerini gerçekleştirdiği mekanizmalara dönüşmüştür. Esasen belediye başkanlarının iş yapabilme ve mali güç sahipliğinin kendisinden kaynaklandığını ileri sürerek, çoğu kere Kent Konseyleri üzerinde idari baskı kurmaya yöneldiği, bu müzakereci organları felsefesine uygun çalıştırmadığı görülmektedir.

Kent konseylerinin ruhuna uymayan bu tavırlar kuşkusuz önlenabilir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Protokolünde ifade edilen katılım göstergelerine ilişkin İçişleri Bakanlığınca yapılmış henüz bir çalışma da bulunmamaktadır. Kent Konseyleri kuruluş felsefesinden uzaklaştıkça, STK'lar kendi çatıları altında görüş bildirmeyi daha anlamlı olarak değerlendirmektedirler (Toprak, 2013).

3.5.1. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda Sivil Toplum İş Birliği

Burada; *“Belediye Kanunu ve diğer ilgili Kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri ilgisine göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri hakkında da uygulanır”(5216,md.28)* amir hükmü gereğince Büyükşehir Belediye Kanunu ile Belediye Kanunu birlikte değerlendirilmiştir.

Kanunda; sosyo-kültürel faaliyetlere ilişkin olarak, aşağıda yer alan konularda kamu, özel ve sivil iş birliğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları içinde; Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak(md.7-v) vardır.

Kanunda; Alt yapı ve Ulaşım hizmetlerinin karar alma süreçlerinde kamu, özel ve sivil katılımcılığa yer verilmiştir.

Alt yapı Hizmetlerinde İş Birliği; kanuna göre büyükşehirlerdeki alt yapı düzenlemelerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla kurulacak AYKOME (Alt Yapı Koordinasyon Merkezi)'ne *kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların temsilcilerinin* katılacağı, ayrıca gündeme göre şehirdeki *kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından temsilci* davet edileceği belirtilmiştir (md.8).

Ulaşım Hizmetlerinde İş birliği;

Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME); *“Büyükşehir içindeki kara, deniz, su, göl ve demiryolu üzerindeki her türlü taşımacılık hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla büyükşehir belediye başkanı ya da görevlendirdiği kişinin*

başkanlığında, yönetmelikle belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlar ile Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonunun görevlendireceği ilgili odanın temsilcisinin katılımıyla kurulur. İlçe belediye başkanları kendi belediyesini ilgilendiren konuların görüşülmesinde koordinasyon merkezlerine üye olarak katılırlar. Ulaşım Koordinasyon Merkezi toplantılarına ayrıca gündemdeki konularla ilgili üye olarak belirlenmeyen ulaşım sektörü ile ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ihtisas meslek odalarının temsilcileri de davet edilerek görüşleri alınır”(md.9).

3.5.2.5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda İş Birliği;

Belediye Kanunu md. 13’e, göre *herkesin ikamet ettiği beldenin hemşerisi olduğu ve belediyenin “karar ve hizmetlerine katılma, faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. ...Belediye, hemşeriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum örgütleri ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır”* denilmektedir. Bu madde belediyelerin sivil toplumla iş birliğinin yasal çerçevesi açısından önemlidir.

Kanunda iş birliği sözcüğü, kentsel dönüşüm projeleri/programları için kullanılmıştır.

Md.73’e göre “Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı” düzenlemelerine ilişkin konularda Toplu Konut İdaresi” arasındaki iş birliği yapılabileceği belirtilmiştir. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesine ilişkin Kanun ve yönetmeliğinde, sadece kamu ve özel iş birliği kentsel dönüşüm için yöntem olarak ortaya konulmuştur.

Bu düzenleme dışında gönüllü katılım çalışmaları çerçevesinde; Belediye Kanunu’nda İdarenin Görüş Alma yoluyla halkı katılımcılığa daveti ve iş birliği konularına yer verilmiştir.

Gönüllü bir beraberliğe dayanan müzakere ortamları olarak demokratik literatürde önemsenen kamu, özel ve sivil ortaklığında geliştirilen yönetim merkezli “herkese” açık çalışmalar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Belediye Başkanının hazırlaması gereken Stratejik Planda; “... varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri

alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer “(md. 41), hükmüne yer verilmiştir.

- Belediyelerin vesayet denetimi kapsamında uluslararası düzeyde diğer ülkelerin yerel yönetimleriyle ortak proje çalışmaları olabilir. Bu çalışmalar içinde belediye idaresinin katılımcı örgütlenmesi içinden gelen sivil toplum kuruluşları da yer alabilir.

- *“Belediye, belediye meclisinin kararına bağlı olarak görev alanıyla ilgili konularda faaliyet gösteren uluslararası teşekkül ve organizasyonlara, kurucu üye veya üye olabilir. Belediye bu teşekkül, organizasyon ve yabancı mahallî idarelerle ortak faaliyet ve hizmet projeleri gerçekleştirebilir veya kardeş kent ilişkisi (md.74) kurabilir.*

Bunların dışında; belediyelerin, belediye meclisinin kararı üzerine yapacağı anlaşmaya uygun olarak görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda yapabileceği ortak çalışmalar aşağıda yer almaktadır;

- *Mahallî idareler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait yapım, bakım, onarım ve taşıma işlerini bedelli veya bedelsiz üstlenebilir veya bu kuruluşlar ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir ve bu amaçla gerekli kaynak aktarımında bulunabilir. Bu takdirde iş, işin yapımını üstlenen kuruluşun tâbi olduğu mevzuat hükümlerine göre sonuçlandırılır...*

- *Kamu Kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 7/6/2005 tarihli ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir. Diğer dernek ve vakıflar ile gerçekleştirilecek ortak hizmet projeleri için mahallin en büyük mülki idare amirinin izninin alınması gerekir” (md.75).*

Bu madde içeriği incelendiğinde, bu maddenin kamu, özel ve sivil ortaklı ortak hizmet projeleri gerçekleştirmek amacıyla ve çok geniş bir perspektiften düzenlendiği görülmektedir.

Madde 76’da belediyenin bir organı olmayıp, danışma kurulu niteliği taşıyan ve katılımcılığı esas alan önemli bir yapılanma olan Kent Konseyleri yer almıştır.

“... kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık,

sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir”.

Katılımcılığa dönük gönüllü çalışmalarla ilgili olarak;

Md.77’de “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular” hükmüne yer verilmiştir.

Kamu Yönetimi Teşkilatlanmasında önemli bir yere sahip yerel yönetimlere ilişkin mevzuat katılımcı bir anlayışı teşvik etse de, uygulamada yöneticilerin şeffaf ve katılımcı bir yönetime yeterince açık olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla kamusal alanda demokratikleşme göstergeleri yeterince gelişmediği için analitik olarak da izlenmesi mümkün olmamaktadır.

3.6. Engelli Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları

İşbiriliğinin Avantajları

- Engelli STK’ların politika yapımına katılmaları sağlanarak katkıları alınmış olur. İdarenin şeffaflığı, hesap verebilirliği sağlanmış olur.
- Hizmetlerin en doğru şekilde ve en doğru muhatabına ulaşmasına yardımcı olur.
- Hizmetler yapılırken iş birliği yapılarak personel, bütçe gibi maliyetlerde düşüş sağlanabilir.
- STK’lar idare personelinin hizmet üretirken gönüllü denetleyici olurlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA BELEDİYE-SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ: KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ ARAŞTIRMASI

4.1. Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin Kuruluşu

1984'te Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanunla, metropoliten kentlerin yönetimi için iki kademeli büyükşehir yönetim sisteminin uygulanması kabul edilmiş ve İstanbul, Ankara ve İzmir'de büyükşehir kurulmuştur. 1993 yılında; sekiz büyükşehir belediyesi daha kurulmuştur. Bunlar: Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Mersin, İzmit, Samsun ve Şanlıurfa'dır. Söz konusu yeni büyükşehir belediyelerinin teşekkülü sürecinde farklı bir uygulamaya gidilerek 505 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Büyükşehirlerde; ilçe belediyesi yerine ilk kademe belediyesi kurularak ilçe kuruluşu 2008 yılına kadar ertelenmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Yasa'yla Büyükşehir Belediyesi olabilmek için nüfusun 750.000 olması gibi yeni şartlar getirildi. 2013 yılında son yapılan düzenlemeyle büyükşehir sayısı 30'a yükselmiştir.

İzmit Büyükşehir Belediyesi, 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı yasayla İstanbul'la birlikte il sınırının büyükşehir sınırı olarak kabul edilmesiyle; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olarak ismi değiştirilmiştir. 38 belde belediyesi kapatılmış ve yerlerine 12 ilçe belediyesi kurulmuştur.

4.2. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetlerinin Başlaması

Yerel yönetimlerin çalışma alanlarından biri de dezavantajlı gruplardır. Bu gruplar yararına çalışmak, onların hayatını kolaylaştırıcı politikalar geliştirmek asli görevlerdendir. Nitekim 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda görevler ve yapılabilecekler tanımlanmıştır. Ayrıca; belediyelerde engelli hizmet birimleri oluşturulmasına hükmedilmiştir.

Bu kapsamda Kocaeli Büyükşehir Belediye'si bünyesinde 2005 yılında "Engelli Hizmetleri Birimi" kurulmuştur. Daha sonra ilerleyen yıllarda yaşlılarda hizmet alanına eklenerek, birimin adı 2013 yılında "Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Birimi"

olarak güncellenmiştir. 17.12.2015 tarih ve 733 sayılı meclis kararıyla “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü” kurulmuş, hizmet sunumları genişletilmiş ve geliştirilmiştir.

Müdürlük tarafından 2015-2016 yıllarında Marmara Kalkınma Ajansının desteğiyle; Kocaeli Engelli Birey Profil Belirleme ve İhtiyaç Analizi Çalışması yapılarak Kocaeli’ndeki 9 ilçedeki (Başiskele, Çayirova, Darıca, Dilovası, Gebze, Gölcük, Kandıra, Kartepe, Körfez) engellilerin beklentilerine göre bir politika ve hizmet üretilmesi düşünülmüştür. Üç ilçede; (Derince, İzmit, Karamürsel) belediye kendi personeliyle tarama yaptığından projeye dâhil edilmemiştir.

Projede:

- Kocaeli de **2002** yılında yapılan sayım çalışmasıyla **20.934** engelli bireyin yaşadığı tespit edilmiş ve daha sonra bu konuya dair herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Geçen zaman zarfında engelli birey sayısının 30.000 geçtiği öngörülmektedir.
- Engelli bireylerin topluma kazandırılması ve kimseye muhtaç olmadan bağımsız yaşayabilmelerinin en temel yolu hayata adaptasyonlarının sağlanmasıdır.
- Engelli bireylere psikolojik destek, eğitim ve rehabilitasyon desteği, sanat ve sporla rehabilitasyon, danışmanlık ve sosyal rehabilitasyon, istihdam, ulaşım, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik alanlarında hizmet sunumu gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.
- Bu bağlamda; projenin özel amacı; Kocaeli’nin 9 ilçesinde 6.000 engelli ile yapılacak araştırma ve analiz faaliyetleri ile engelli bireylere yönelik tüm hizmet kollarının önündeki engellerin kaldırılmasına katkı sağlamaktır.

Saha çalışmasında **6.000** kişi ile yüz yüze iletişim yöntemiyle görüşülmüş olup; **3.821** erkek birey, **2.179** kadın birey verileri elde edilerek güncellenmiştir. Saha ekiplerince saha taramasında yapılan anket çalışması ile engellilere yöneltilen sorularla güncellenen başlıklar şunlardır;

- Ad- Soyad
- T.C. Kimlik No
- Doğum Tarihi
- Engel Türü
- Varsa İkinci Engel Türü
- Engel Oranı
- Eğitim Durumu

- İlçe
- Mahalle
- Adres
- Telefon

Destek İstenilen Faaliyet ve Organizasyonlar:

- İstihdam Durumu (Evet- Hayır)
- İstihdam Talebi (Evet- Hayır)
- E-KPSS (Evet- Hayır)
- Organizasyon ve Etkinlik (Evet- Hayır)
- Mutluköy Tatil Köyü
- Kaynaştırma Temelli Zihinsel Engelli Yaşam Merkezi
- Organizasyonlar (Engellilik Alanı İle İlgili Önemli Gün ve Haftalar)
- Sanatsal Çalışmalar
- Spor Çalışmaları
- Evde Almak İstenilen Destekler
- Psikolojik Destek
- Manevi Bakım

4.3. Kocaeli Engelli İstatistikleri

Kocaeli ilinde yaşayan engellilerin ilçelere göre sayısı, engel gurupları ve sosyal durumları gösterir tablolar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Kocaeli İlçelere göre Engelli Dağılımı

İlçe	İkamet Eden Engelli Sayısı
Başıskele	2617
Çayırova	3812
Darica	6066
Derince	5691
Dilovası	1854
Gebze	11446
Gölcük	5066
Kandıra	1892
Karamürsel	1413
Kartepe	3708
Körfez	5840
İzmit	12979

Tablo 4.2 Kocaeli İli Engel Grupları Açısından Engelli Dağılımı

Engel Grubu	Engelli Sayısı
Görme	12235
Zihinsel	19485
İşitme	11737
Dil Konuşma	1969
Ortopedik	21849
Down Sendromu	23
Ruhsal ve Duygusal	6142
Otizm	66
Süreğen Hastalıklar	29098

Tablo 4.3 Kocaeli İlinde İkamet Eden Engellilerin Sosyal Durum Dağılımları

Sosyal Durum	Engelli Sayısı
Anne Baba Akraba	91
Evde Bakım Ücreti Alan	19485
Bakım Hizmeti Alan	11737
Toplu Taşıma Kullanan	1969
Vasi Tayin Edilen	21849
Motorlu Aracı Olan	23
Sivil Toplum Kuruluşuna Üye	6142
Aspm Evde Bakım Hizmeti Alan	29098

Yapılan bu anket ve ihtiyaç analizi tarama çalışması sonucu KBB engellilik alanında aşağıdaki çalışmalara başlamıştır.

4.4. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri

Ülke genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde yaşamakta olan engelli ve yaşlı bireylerin de ekonomik, sosyal, fiziksel, psikolojik ve kültürel pek çok sorunları bulunmaktadır. Tespit edilen sorunların çözüme kavuşturulması ve engelli ve yaşlı bireylerin toplumsal hayata en üst düzeyde katılımlarının sağlanması amacıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı bünyesinde izlenebilirlik, denetlenebilirlik ve dokümanite edilebilirlik kriterleri doğrultusunda birçok çalışma ve proje yürütülmektedir.

4.4.1. Engelsiz Taksi Hizmeti

Kocaeli Belediyesince 2007 yılından itibaren engelsiz nakil hizmeti verilmektedir. Sadece bir araçla başlayan hizmet, 2019 yılında 5 araçla, 12 ilçede faaliyet göstermektedir. Sistemli bir şekilde randevulu olarak yürütülen ‘Engelsiz Kocaeli Taksi’ hizmeti ile tekerlekli sandalyede yaşamını devam ettirmek durumunda kalan, tek başlarına toplu taşıma araçlarını kullanamayan veya toplu taşıma hizmetine ulaşamayan engelli bireyler hedeflenmiştir. Öncelikle hastanelere gidiş- geliş istekleri başta olmak üzere, eğitim, resmi işlem, spor, sosyal hayat vb. ihtiyaçlara ilişkin taleplerine destek verilebilmektedir. Vatandaşlar 153 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Çağrı Merkezinden bu hizmete kolaylıkla ulaşabilmektedirler.

Yıllara göre hizmetten yararlanma oranları şöyledir;

Tablo 4.4 Engelsiz Taksi Hizmetinden Yıllara göre hizmetten yararlanma oranları

Hizmet Yılı	Başvuran Kişi Sayısı	Ulaşım Hizmeti Sayısı	Yeni Kayıt Sayısı	Yoğunluk Nedeniyle Verilemeyen Hizmet Sayısı
2007	3053	600	163	2.150
2008	513	637	11	1.700
2009	1100	979	82	750
2010	913	812	44	1.250
2011	793	1362	71	850
2012	728	1345	27	3.500
2013	1148	2042	29	3.000
2014	1421	2426	31	3.050
2015	1128	2023	26	6.850
2016	1573	1999	20	3592
2017	2359	4252	74	314
Toplam	14729	18477	578	27584

Tabloda da görüleceği gibi verilen hizmet talebin oldukça altında kalmaktadır. Engelsiz taksi hizmeti yaygınlaştırılmalıdır.

4.4.2. Engelsiz Ulaşım Asistanı

Proje; toplu ulaşım araçlarını kullanan engelliler için fırsat eşitliğini sağlamak ve Kocaeli'nin engelliler için kolay erişebilir hale getirmek amacıyla 'Ulaşımında Engel Yok' sloganıyla uygulanmaya başlandı. GooglePlay veya App Store'den indirilecek uygulama, engellilerin toplu ulaşımdan faydalanmasını kolaylaştırıyor. Akıllı bilgilendirme sistemiyle ineceği veya bineceği duraklar konusunda engelli gruplar için rahatlama sağlamaktadır.

4.4.3. Danışmanlık, Bilgilendirme ve Yönlendirme Hizmetleri

Sosyal güvenlik, 2022 sayılı kanun kapsamındaki engelli maaşı, evde bakım maaşı, medikal malzeme temini, E-KPSS, istihdam, sağlık işlemleri, ulaşım, genel

olarak belirlenmiş engelli hakları konularında bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti sunulmaktadır. Kayıt tutulmaya başlandığı yıldan itibaren veriler şöyledir;

Tablo 4.5 Danışmanlık Hizmetinden Yaralanan Engellilerin Yıllara göre Dağılımı

Hizmet Yılı	Bilgilendirme Hizmeti Sayısı (Kişi)
2010	838
2011	807
2012	1004
2013	828
2014	947
2015	1102
2016	1368
2017	2463
Toplam	9357

Söz konusu hizmet verilirken bütün engel gruplarına hitap eden yöntemler kullanılmalıdır. İşitme engelliler için işaret dili tercümanı ofiste veya çevrimiçi olabilir. Gene görme engelliler için sesli betimleme yöntemleriyle belediye hizmetlerine ulaşmaları sağlanabilir. Aynı şekilde belediye hizmet binalarının erişilebilirlik yönünden eksikleri bulunmaktadır. Bunların da bir an önce erişilebilir binalar olması sağlanmalıdır.

4.4.4. Engelli Profil Tarama Çalışması (ENGELSİS)

“ENGELSİS” adlı otomasyon programında kayıtlı 35.961 engelli birey kaydı ve 98.760 yaşlı birey kaydı bulunmaktadır. Veri tabanında kayıtlı bulunan engelli bireylere ait bilgilerin güncellenebilmesi ve varsa eksiklerinin tamamlanabilmesi adına yapılan çalışmadır. Bu kapsamda bilgiler telefonla ve yüz yüze görüşme yöntemiyle güncellenmektedir. Şu ana kadar;

Tablo 4.6 Danışmanlık Alan Engellilerin Dağılımları

Telefonla	Yüz yüze
4.529	6.000
Toplam	10.529

Proje güzel olmakla beraber geliştirilmelidir. Ulaşılan-görüşülen kişi sayısı %14 civarındadır. Yılda en az bir kez dahi olsa engellilerle irtibat kurulmalıdır. Onların evlerinden çıkmalarının çeşitli zorluklar barındırdığı göz önüne alındığında bu durum daha hassasiyetle takip edilmeli ve sorunlarının çözümü hızlandırılmalıdır.

4.4.5. Cemil Meriç Engelsiz Yaşam Merkezi

Merkezde zihinsel engellilerin mesleki yeteneklerinin artırılması ve becerilerinin geliştirilmesi, aynı zamanda sosyalleştirilmeleri amacıyla özel eğitim programlarından faydalanılması, rekreasyonel faaliyetler ile destek sağlanarak engelli olmayan kişilerle ortak bir paydada buluşma faaliyetleri gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Hedef kitle olarak; 17-35 yaş grubunda eğitilebilir veya öğretilabilir durumda olan, hafif veya orta seviyede zihinsel kısıtlılar belirlenmiştir.

Merkez 2019 hizmete girmiş ve halen 120 öğrenciye hizmet vermektedir. Merkezde yararlanıcılar için 6 (altı) adet eğitsel, yaşamsal, mesleki ve sanatsal atölye oluşturulmuştur.

Atölyeler şunlardır;

- Seramik Atölyesi
- Müzik ve Halk Oyunları Atölyesi
- Yiyecek- İçecek İşletmeciliği Mutfak Atölyesi
- Drama Atölyesi
- El Sanatları Atölyesi
- Bahçecilik Atölyesi

Ayrıca yararlanıcılar için; bireysel ve grupsal özel eğitimler, dil ve konuşma terapisi, bağımsız yaşam odası, sporla rehabilitasyon ve psikolojik destek hizmetleri sunulmaktadır. Sosyo- kültürel etkinlikler de, merkezin işleyişi içerisinde yerini almaktadır.

Bu tür projelerin sayısı artırılmalıdır. Zihinsel engelliler grubu diğer engelli gruplar arasında toplum hayatına katılma konusunda en fazla zorluk yaşayan kesimdir. Çünkü bu grup çoğunlukla kendini ifade edememekte, mutlaka birilerinin daimi bakımına, refakatına ihtiyaç duymaktadır. Hedef kitle olan zihinsel engellileri günlük yaşam becerileri eğitimine alınarak hem engelli birey rehabilite edilmekte, hem de ailesi engellinin merkezde geçirdiği süre içinde aile rehabilite olmakta, hatta gündüz kendiışleriyle meşgul olabilmektedir. Yapılan hizmet aynı zamanda bir nevi gündüz bakım hizmetidir.

4.4.6. Atla Terapi

Standart klinik alanından uzakta, sakinleştirici doğal tabiat ortamında atların pozitif özelliklerinden faydalanmayı sağlayacak yöntemlerle; duygusal, davranışsal fiziksel ve öğrenim problemleri olan kısıtlıların psiko-sosyal gelişimlerini, fiziksel işlevlerini, yeteneklerini ve özgüvenlerini destekleyip, onların yaşama adaptasyonlarına katkı sağlamak ve hayat standartlarını artırmak için uygulanan tedavi programıdır. Kocaeli Üniversitesi iş birliği ile yürütülen “Atla Terapi Projesi” Kartepe Atçılık Meslek Yüksekokulunda uygulanmaktadır. 2006 yılından bu yana Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı ile Kartepe Atçılık Meslek Yüksekokulunda aktif yürütülmekte olan atla terapi projesi ile; atla terapiye alınacak çocukların tıbbi yönden ve tedavi programı düzenlenmesi açısından Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalında değerlendirilmesi yapılmaktadır. Atların fiziksel ve psikolojik tedavi edici özelliklerinden yararlanarak engelli bireyde, kas gücü gelişimine yardımcı olmak, denge reaksiyonlarını, baş ve gövde kontrolünü, koordinasyon ve sosyal yaşama katılım becerilerini, arkadaşlık ve paylaşım duygularının oluşumunu ya da gelişimini kapsamaktadır.

4.4.7. İş'te Bizde Varız

Projenin engelli birey ve işveren olmak üzere iki temel taşı vardır. Engelli birey açısından; Kocaeli’ de ikamet eden kısıtlı kişilerin topluma kazandırılması, işgücü piyasasına entegrasyonun, hayat enerjisi ve motivasyonunun yükseltilmesi, engelli bireylerin istihdam edilebilme oranlarının arttırması amaçlanmaktadır. İş'te Bizde Varız istihdam destek hizmeti bu kapsamda hayata geçirilmiştir.

İşte Biz 'de Varız Engelli Birey istihdam Destek Hizmeti kapsamında projeye destek vermeleri için **1106** firmaya belediye başkanının davet mektubu ve proje bilgilendirme broşürü gönderilerek, engelli birey istihdam etme potansiyeline sahip firmalar proje hakkında bilgilendirilmeleri sağlanmıştır.

Projeye ilişkin veriler şöyledir;

Tablo 4.7 İş'te Bizde Varız İstihdam Destek Projesi 2019 Yılı Aylara Göre Hizmet Dağılımı

İŞ'TE BİZDE VARIZ İSTİHDAM DESTEK HİZMETİ	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Toplam
Başvuru Sayısı	7	4	9	81	10	13	6	2	2	134
İşverenle Buluşturulma Sayısı	7	4	1	6	2	0	8	1	4	33
İstihdamı Sağlanan Kişi Sayısı	1	0	1	4	0	0	0	0	2	8
İş/Kurs İmkânı Nedeniyle Bilgilendirilen Kişi Sayısı	200	230	1343	90	20	94	110	0	5	2092

Başvurusu alınarak, işverenle buluşturulan engelli bireylerin %26 sının istihdamı sağlanmıştır.

Proje tartışmasız çok önemlidir. İş demek bağımsızlık demektir. Engelli iş sayesinde toplum hayatına katılabilir. Para kazanırsa sinemaya, alışverişe, tatile vb. gidebilir. Ancak yapılan çalışma yetersizdir. Kocaeli gibi bir sanayi kentinin, araç, kimya, metal gibi birçok üretim alanında Türkiye’de ilk sıralarda yer alması rağmen istihdam çalışması düşük görülmektedir. İşverenlerin %3 engelli çalıştırması zorunluluğu düşünüldüğünde daha fazla kişiye iş imkânı sağlanabilir. İşverenlerle görüşülerek, hangi alanda istihdam açığı varsa ona uygun iş eğitimleri verilmeli ve işverenlere yönlendirilmelidir. Kocaeli çok şanslı bir ildir. 2 üniversite, TÜBİTAK, TEKNOKENT, Ticaret ve Sanayi Odaları ve İş ve Kariyer Danışmanlık merkezleriyle bir araya gelinerek projeler üretilebilir.

İstihdamla alakalı; ÖSYM tarafından 2 yıl ara ile yapılan Engelli Kamu Personel Seçme Sınavına Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü tarafından kurslar düzenlenmektedir. 2019 yılı Eylül ayı itibarıyla ALO 153 Çağrı Merkezi ve Online başvuruları alınmıştır. Kurslara Kocaeli genelinde **225** engelli katılmıştır.

4.4.8. Aşmak İçin Hareket

Duyusal, bilişsel ve psiko-motor gelişimlerine katkı sağlayarak, özgüvenlerini destekleyip, sosyal hayata adaptasyonlarını kolaylaştırarak, yaşam standartlarını yükseltmek için hazırlanan spor programıdır. Kağıtspor kulübü iş birliğinde yürütülmektedir. Engelli bireylerde spor faaliyetleri antrenörler tarafından zorluklara

karşı dik durmak ve hareket etme farkındalığını oluşturmak için uygulanan yan egzersizler olarak tanımlanabilir. Proje kapsamında şu veriler sunulabilir:

Tablo 4.8 Engelli Sporcuların Eğitim Dağılımları

Engelli Sporcu Eğitimi Projesi 2019 Yılı	Toplam
Görüşülen Kişi Sayısı	800
İzmit Böl. Spor Branşlarına Yönlendirilen Kişi Sayısı	168
Gebze Böl. Spor Branşlarına Yönlendirilen Kişi Sayısı	115
Özel Eğt. Ok. Ve Reh. Mrkz. Yönlendirilen Kişi Sayısı	100
Aktif spora Başlayan Kişi Sayısı	372

Aktif spor yapan sporcular toplam 11 branşta eğitim almaktadır. Branşlar; Karate, Bilek Güreşi, Taekwondo, Atletizm, Görme Engelli judo, Masa Tenisi, Halter, Jimnastik, Boccia, Yüzme, Satranç.

**Tablo 4.9 Engelli Bireylerin Milli Sporcu olma Durumları ve Branş Dağılımları
2019**

Mevcut Milli Sporcu Sayısı	17
Karate	3
Bilek güreşi	2
Taekwondo	2
Atletizm	2
Görme engelli judo	8

Spor engellilerin öz güvenini geliştirir. Hayata katılmalarında büyük katkı sağlar. Özellikle başarılar da gelmeye başladığında onların evden çıkmalarını teşvik eder. Diğer engellilere örneklik sağlarlar. Belediye bünyesinde olan veya diğer özel spor kulüpleriyle iş birliği artırılmalıdır. Daha çok engelliye spor yapabilme imkânı sağlanmalıdır.

4.4.9. Engelli Farkındalığı Eğitimi ve Farkına Var (Bilgilendirme ve Farkındalık Kartları)

Kısıtlı olmayan kişilerin engelli bireyler ile ne şekilde iletişim kurabilecekleri üzerinde durularak, toplumda doğru olarak bilinen yanlışların düzeltilmesi ve ayrıca toplumda engelli bireylere yönelik farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır.

Engelli bireylerin yaşadıkları en büyük sıkıntılardan biri dışarı çıktıklarında karşılaştıkları ulaşılabilirlik sorunsalıdır. Kocaeli fiziki yapı gereğince tepeliklerden oluşmaktadır. Bu durum kısıtlı kişiler için büyük problem oluşturmaktadır. Ayrıca çoğu bölgenin ulaşılabilirliğe uygun olmaması engelli bireylerin dışarı çıkmasını engellemektedir. Bunun yanında kabartma yol üzerine yapılan parklar, engelli araçlara ayrılan yerlere yapılan yanlış parklar, tekerlekli sandalye kullanan bireylerin ulaşımına engel teşkil edecek şekilde araçların konumlandırılması, bu konuda bilincin oluşmaması engelli bireyler için sorun sarmalı haline gelmiştir. Ayrıca işitme engelli bireylerin dışarı çıktıklarında iletişim sorunları yaşamaları, işaret dilinin bilinirliğinin olmaması; engelli bireylerin eve kapanmasına ve sosyal hayattan uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olarak bu konuda bilincin oluşmasına katkıda bulunmak için farkındalık kartlarının basılmıştır. Basılan kartlar şehir merkezinde ve 12 ilçede merkezde bulunan esnaflara, engelli derneklerine, kent konseyi engelli meclisine, KOU öğrencilerine ve işitme engellilere dağıtılmaktadır.

Dağıtılan kartlar;

- Yaşamını tekerlekli sandalye ile devam ettiren engelli bireylerin erişilebilirliğine engel teşkil edecek şekilde park eden araçlara,
- Görme açısından kısıtlılık yaşayan kişiler için planlanan kabartma yol üzerine park eden araçlara ve geçişe engel olan herhangi eşyaya,
- Kısıtlı insanlara özel olarak hazırlanan park alanlarına park eden araçlara,
- İşitme engelli kişilerin iletişim kurmaya çalıştığı bireylere bırakılmaktadır.

2017 yılında toplam 10000 kart gerekli yerlere dağıtılmıştır.

4.4.10. Sosyo-Kültürel Etkinlikler

Engelli ve yaşlı bireylerin hayattan kopmamalarını sağlamak için; geziler, kültürel faaliyetler ve piknik organizasyonları gibi etkinlikler yapılmaktadır.

Engellilere gitmedikleri mekânlar gezdirilerek motivasyonlarının artırılması sağlanmaktadır. Bu kapsamda il sınırları içerisinde Tarihi Mekânlar ve Darıca Hayvanat Bahçesi gezileri, il dışı ise İstanbul, Çanakkale ve Bursa kültür gezileri düzenlenmektedir.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü toplumsal engellilik ve yaşlılık bilincini arttırmak ve oluşturmak amacıyla kısıtlı olan bireyleri dışarı çıkarak farklı ve keyifli zaman geçirmeleri amacıyla etkinlikler düzenlenmektedir. 2019 yılında toplam 98 adet etkinlik yapılmıştır.

Engelli ve yaşlı bireylerin kültürel etkinliklere gerek izleyici gerek sanatçı olarak katılımını sağlamayı amaçlamaktadır.

Her yıl engelli ve yaşlı bireylere yönelik; Çanakkale, Bursa, İstanbul ve Bilecik kültürel geziler, Engelsiz Bahar Festivalleri adı altında piknikler, iftarlar, vapurla mehtap turları, bowling, deniz ve plaj etkinlikleri, 18-24 Mart Yaşlılara Saygı haftası, 1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü, Mayıs Engelliler Haftası, 3 Aralık Dünya Engelliler Günü, 2-8 Kasım Lösemili Çocuklar Haftası için organizasyonlar olmak üzere çok sayıda etkinlik düzenlenmektedir.

4.4.11. Evde Bakım

2017 Yılı Ekim ayında başlanılan projede 2019 yılı (07.11.2019) tarihi itibarıyla 3633 kişiye hizmet verilmiştir. 07.11.2019 tarihi itibarıyla 1512 kişiye öz bakım hizmeti, 277 aileye ev temizliği hizmeti ve 241 aileye Öz bakım ve Ev temizliği hizmeti birlikte verilmiştir. Toplamda aktif olarak hizmet alan kişi sayısı 2.030'dur.

Firmada 20 Şoför, 14 Temizlik Personeli, 15 öz bakım personeli ve 1 koordinatör olmak üzere 50 kişi çalışmaktadır. 15 öz bakım ve 7 temizlik ekibi ile 20 araç hizmet vermektedir.

Evde Bakım Biriminde 4 Saha Elemanı (Hemşire), 4 Büro Personeli ve 1 Birim Sorumlusu olarak 9 kişi hizmet vermektedir.

4.4.12. Erişilebilirlik Çalışmaları

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli, yaşlı, çocuk, hamile vb. hareket kısıtlılığı yaşayan herkesin şehir yaşamına katılımını sağlayabilmek adına erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

Erişilebilirlik ve ulaşılabilirlikle ilgili; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi uhdesinde bulunan açık veya kapalı olan bütün fiziksel alanların, işletmesi ve denetimindeki tüm ulaşım ağlarının ve iletişim araçlarının ulusal ya da uluslararası standartlar göz önünde bulundurularak tüm bireylerin erişimine ve kullanımına imkân verecek şekilde revize edilmesini teşvik edecek çalışmaları koordine etme çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca; erişilebilirlik ile ilgili danışmanlık, bilgilendirme hizmetlerini yürütme, bu hizmetleri imkânlar el verdiğince diğer kurum ve kuruluşlara verme görevini üstlenmiştir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi erişilebilirlik konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu adımların dayanağı olarak da; 30.06.2016 tarihli 1199 sayılı Başkanlık Tebliği imzalanmıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nin 10. Maddesinin c ve m bentlerinde "Mevcut durumda uygulanan yasalar ve yönetmeliklerde karşılaşılan problemleri ve ikilikleri sonlandırmak maksadıyla bağlantılı kurumları aydınlatmak ve teklifler sunmak," "Kısıtlı ve yaşlılar için, fiziksel çevrenin, ulaşım ağının, bilginin ve iletişimin kamuya açık olan tesislerin veya halka sunulan hizmetlerin erişilebilir ve ulaşılabilir olması için girişimlerde bulunmak, bu girişimleri uygulama aşamasında Büyükşehir Belediyesi birimleri arasında ve Kamu Kurum ve Kuruluşları ile entegrasyonu sağlamak" görevini Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün yürüteceği ifade edilmektedir.

Belediye sınırları bünyesinde yapılan projelerin herkesin erişilebilirliğine uygun olarak yapılabilmesi amacıyla aşağıda verilen standartların esas alınması gerekmektedir.

- TS ISO 23600 – Aralık 2012: Görme engelliler ile görme ve işitme engelliler için yardımcı mamuller – Yaya trafik ışıkları için sesli ve hissedilebilir sinyaller,
- TS ISO 13536 – Aralık 2012: TS ISO 23599'un uygulanmasına yönelik tamamlayıcı standart,
- TS 23599/TI – Aralık 2012: Görme Özürlü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller – Hissedilebilir Yürüme Yüzey İşaretleri,
- TS12716 – Temmuz 2012: Şehir İçi Yollar – Yaya Kaldırımlarındaki Koruyucu Engeller İçin Tasarım Kuralları,
- TS 12174 – Haziran 2012: Şehir İçi Yollar – Yaya Yolu ve Yaya Bölgeleri Tasarım Kuralları,
- TS 23599 – Haziran 2012: Görme Özürlü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller – Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri,
- TS 12576 – Haziran 2012: Şehir İçi Yollar – Kaldırım ve yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik için Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları,
- TS 911 – Kasım 2011: Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri.

Bu kapsamda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyeleri bünyesinde yapılmakta olan çalışmaların yukarda belirtilen standartlar dikkate alınarak herkesin erişimine uygun olacak şekilde yapılmasını, yapılması planlanan projelerin ihale sürecinde hazırlanan şartnamelere işin konusu ile ilgili standart/standartların eklenmesini ve herhangi bir aksaklığa sebebiyet verilmemesi yönünde karar alınmıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyeleri bu yönetmelik kapsamında, yapılan tüm projelerde bu standartlar dikkate alınarak yapılmaktadır.

4.4.13. Sivil Toplum İş Birliği İle Yürütülen

Çalışmalar

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve STK iş birliği yapılan protokollerle yapılan bazı projeler şunlardır.

- **Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Ve İzmit Bizim Bahçe Şizofreni Yakınları Derneği İş Birliği Protokolü**

Bu protokolle Kocaeli’nde yaşayan şizofreni tanısı konmuş engelli ve yakınlarına destek olmak, eğitim, istihdam, rehabilitasyonlarına yardımcı olmak ve onların toplum hayatına entegrasyonunda yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sağlamak için belediye STK iş birliği amaçlanmıştır.

- **Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Ve Bizimköy Engelliler Üretim Merkezi Vakfı İş Birliği Protokolü**

Proje 2005 yılında başlamıştır. Proje ortakları KBB’nin yanında; Kocaeli Valiliği, Kocaeli Sanayi Odası, Türk Anneler Derneği, İŞKUR’dur. Avrupa Birliği Desteği ’de alınmıştır.

Projede; hazır giyim, mantar, sera, sebze ve meyve yetiştirme gibi tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. 100 civarı engelli istihdam edilmektedir. Proje halen aktif şekilde yürümektedir. Bu başarının en büyük kaynağı destek veren kurumların birlikte yaptığı çalışmadır.

- **Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Ve İzmit Zihinsel Engelliler Beceri Geliştirme Derneği Arasında Engellilere Yönelik Özel Eğitim Ve**

Rehabilitasyon Merkezi Açılması Ve İşletilmesine İlişkin Ortak Proje Protokolü

Protokolle; Özel Eğitim ve Rehabilitasyon ihtiyacı olan zihinsel engellileri rehabilite etmek ve eğitim ihtiyacını karşılamak amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için gündüz ve seans esaslı hizmet verecek Rehabilitasyon Merkezi açılması ve iş birliği yapılarak işletilmesidir. Projenin diğer destekçileri; MEB ve EVYAP firmasıdır.

- **Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve +1 Fark ile Gölcük Down Sendromlular Derneği İş Birliği Protokolü**

Projeyle; engellilerin hayata katılması için eğitim, rehabilitasyon, sportif faaliyetler yapılmasının yanında Gölcük ilçesinde Down sendromlu engellilerin çalışacağı Down Kafe açılması ve işletilmesi amaçlanmaktadır.

- **Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve Kocaeli Otistik Çocuklar Derneği İş Birliği Protokolü**

Bu protokolle Kocaeli'nde yaşayan otistik engellilerin rehabilitasyonuna destek olmak ve derneğe belediye tarafından mekân tahsisi yapmak karara bağlanmıştır.

- **Mutluköy Tatil Köyü**

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Derince "Tahtalı Gölet'i" kıyısında engelli ve yaşlı bireyler, aileleri ile sosyal dezavantajlı gruplar için yaşam ve rekreatif etkinliklerin uygulanabileceği "Mutlu Köy Yaşam Merkezi" inşa etmeyi planlamaktadır. Bir nevi kamp hizmeti verilecek bu mekânda engelliler belirli sürelerle aileleriyle birlikte tatil yapma imkânına sahip olacaklardır.

4.5. Kocaeli Örnekleme Araştırması

TÜİK kayıtlarına göre: Kocaeli nüfusu 2019 yılı için 1.953.035'dir. Bu nüfus, 988.098 erkek ve 964.937 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,59 erkek, %49,41 kadındır. Aldığı göçün verdiği göçe oranı çok yakındır(0,3).

Araştırma Kocaeli ili Başiskele, Darıca, Derince, Dilovası, Gebze, Çayırova, Körfez, İzmit, Kandıra, Kartepe, Gölcük, Karamürsel ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu ilçelerde yaşayan 63095 engelli birey, 38 STK ve engelliler yararına çalışan dernek çalışanları araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma

grubunun seçilme aşamasında evren içinden oluşturulan modele bağlı kalarak planlanmış rastlantısal seçim modeli uygulanmıştır (Karasar, 2012). Çalışmanın tamamının süresi Temmuz-2017 ile Mayıs-2019 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın uygulama kısmı 2019 Kasım - Aralık tarihlerinde yapılmıştır. Verilerin toplanması amacı ile Sosyo-demografik form, Belediye Hizmetlerinden Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçeklerin gerek geliştirenlerden gerek ise uyarlamasını gerçekleştiren kişilerden gerekli izinleri alınarak uygulamaya geçilmiştir.

4.5.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın sinama modeli taramadır. Tarama modeli kullanılarak yapılan çalışmalarda çalışma grubunun var olan durumu belirtilmektedir (Karasar, 2016). Betimsel amaçlı çalışmaların temel amacı katılımcıların var olan durumunu yansıtmaktadır. Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek amacı ile tarama modelin yanı sıra ilişki modeli bir araştırma modeli gerçekleştirilecektir. İlişki modeli araştırmalar ise iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek için kullanılmaktadır (Karasar, 2012).

4.5.2. Araştırmanın Sınırlılıklar

- Bu araştırmanın sonuçları, engelli derneklerine bağlı bulunan 18 yaşından büyük engelli katılımcıları betimlemektedir.
- Bu nedenle araştırmanın genellenmek istenen evreni derneklere üye kişilerdir.
- Zihinsel engelli kişilerin ise (kendisi dolduramayacağından) yakınları aracılığıyla engelli kişiye yönelik anket formu doldurulmuştur.

4.5.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın genellenmek istenen evreni Kocaeli’nde yaşayan engelliler, araştırmanın çalışma grubu ise yukarıda sayılan Kocaeli ilçelerinde yaşayan engelli kişilerdir. Araştırmada kullanılan çalışma grubu üzerine yapılan analizler bu ana kitleye genellenmeye çalışılacaktır. Ana kitlenin kişi sayısı %95 güven aralığı %,05 hata payı ile hesaplanarak uygulama için rastlantısal olarak seçilecektir. Yapılan bu seçim sırasında ana kitlenin nominal kriterleri gözetilecek, fakat rastlantısal seçimden ayrılmayacaktır. Planlanmış rastlantısallık ile seçilen 381 katılımcının ana kitleyi temsil ettiği varsayılmaktadır. Evren ve çalışma grubu hesabı yapılırken seçilen %,05’lik hata payı sosyal bilimler araştırmaları tarafından yaygın kabul edilen değerdir (Karasar, 2012).

4.5.4. Örnekleme Formülü

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}} \quad n_0 = \left[\frac{(tS)^2}{d^2} \right]$$

4.5.5. Veriler ve Toplanması

Araştırmada verilerin toplanmasından önce STK ve derneklerin ilgili bölümlerinden araştırma için izin alınmıştır.

Araştırma için seçilen çalışma grubuna ulaşmak amacı ile Kocaeli ilinde faaliyet gösteren STK ve derneklere başvurulmuştur. STK ve dernekler yolu ile çalışma grubuna ulaşılmasının nedeni ölçme değerlendirme kriterlerinden tasarrufluluk ve verimlilik ilkeleri gözetilmesi durumudur. Çalışma grubuna ulaşmak amacı ile izlenen bu yöntem hem zaman hem de maddi kaynak durumu gözetilerek seçilmiştir.

Uygulama esnasında kullanılan sosyo-demografik form ve ölçek, çalışma grubunu oluşturan engelli bireylere uygun alanlarda yaptırılmıştır. Veri toplama araçlarının pratize edilmesi araştırmacının denetiminde yapılmıştır. Öncesinde katılımcılara sözlü ve yazılı şekilde araştırmanın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Bu araştırmanın uygulama kısmı anket şekli ile gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama sırasında etik ve hak temelli ilkelerden ayrılmadan tam bilgilendirilmiş onam kullanılmıştır. Kişilerin bu araştırmaya katılmama hakları hatırlatılıp uygulamaya başlanmıştır.

4.5.6. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın denencelerini analiz etmek amacıyla sosyo-demografik form, Belediye Hizmetlerinden Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekler bağımlı değişkenleri ölçerek çalışma grubunun sosyo-demografik değişkenleri ile beraber analiz edilmiştir.

Araştırmada verileri analiz etmeden önce tüm verilerin tanımlayıcı istatistikleri çıkarılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Her ölçek alt ölçeklerine göre ayrılmıştır. Ters kodlama yapılması gereken maddeler kodlanmıştır. Kullanılan demografik formların frekansları alınmıştır. Araştırmada kullanılacak istatistiki analiz yöntemlerinin varsayımlarını test etmek amacı ile çoklu normallik testleri yapılmıştır. Normallik testlerinin yapılması ve verilerin normallik durumlarının sınanmasının nedeni istatistik yöntemlerini seçerken nasıl bir yol izleyeceğimizi belirlemek amacı taşımaktadır.

Normallik testleri sonucunda normal dağılımı sahip olan verilere parametrik testler grubundan yöntem seçilerek değerlendirmeler yapılmıştır. Veriler normal dağılmadığı zaman ise parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın sınamalarını gerçekleştirirken farkın analiz edildiği durumlarda eğer bağımsız değişken 2 gruptan oluşur ise parametrik olan bağımsız örneklemeler “t” testi kullanılacaktır. 2 gruptan oluşan fakat verileri normal dağılmayan analizlerde ise Man Whitney U testinden yararlanılacaktır. Bağımsız örneklem grubunun 3 veya daha fazla olduğu durumlarda ise parametrik olan tek yönlü varyans analizi kullanılması planlanmaktadır, fakat eğer veriler normal dağılıma sahip değil ise Kruskal Wallis testi ile değerlendirmeler yapılacaktır.

Araştırmada bağımlı değişkenlerin ölçüldüğü durumlarda değişkenler arası ilişki testi olarak Pearson korelasyon analizi istatistiki yöntemi kullanılacaktır. Bu yöntemde yapılacak analizler sonucunda değişkenler arası korelasyonun pozitif, negatif veya nötr olma durumları saptanacaktır, ve bu ilişkinin kuvveti hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Araştırma sırasında toplanan veriler IBM SPSS v20 paket programı kullanılarak analiz edilecektir.

4.5.7. Veri Toplama Araçları

4.5.7.1. Kişisel Bilgi Formu (Ek: 1)

Araştırmacı tarafından ve danışman öğretim üyesinin tavsiyeleri ile katılımcı grubuna en uygun şekilde sosyo-demografik form hazırlanmıştır. Bu formun içinde katılımcı kişilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan sorular bulunmaktadır. Bu sorular: cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir algısı, engellilik durumu, üye olunan STK ve dernek gibi durumları tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu form 17 maddeden oluşmakta nominal ve ordinal cevaplanacak şekilde hazırlanmıştır.

4.5.7.2. Belediye Hizmetlerinden Memnuniyet Ölçeği Formu (Ek: 2)

Bu araştırmada kullanılan ölçek, altı alt ölçekten meydana gelmektedir. Bu alt ölçekler sıra ile “*Engellilerde Hizmet Farkındalığı (3 madde)*, *Kentin Genel Yapısının Engellilere Uygunluğu (4 madde)*, *Engelli STK’ları ve Derneklerin Engellilere Yönelik Faaliyetleri(4 madde)*, *Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin Sosyal Hizmetleri (3 madde)*, *Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin Engellilere Yönelik Hizmetleri (5 madde)* ve

Engellilere Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi(11 madde)” ve toplamda 30 madde şeklinde sıralanmaktadır. Ölçek 5’li Likert tipte araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Maddelerin örneği tanımlaması bakımından 1’den 5’e kendilerini değerlendirmeleri beklenmiştir. 1 beni hiç tanımlamıyor, 5 beni tamamen tanımlıyor olmak üzere seçim yapılabilir. Ölçekten alınan puanın artması durumunda artan memnuniyeti, azalması durumunda ise azalan memnuniyeti göstermektedir.

Verilerin toplanmasından sonra veri analizi kısmında yapılan Cronbach Alpha testi sonucunda iç tutarlılık katsayısının 0.75 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda sosyal bilimler için kabul edilebilir ölçülerin içerisinde.

4.5.8. Bulgular

Tablo 4.10 Kocaeli’nde yaşayan engelliler hangi hizmetin hangi kurum veya kuruluş tarafından sunulduğunu bilmektedir. (Madde 1)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	80	22.5	22.5
Beni Tanımlamıyor	92	25.8	48.3
Beni Kısmen Tanımlıyor	90	25.3	73.6
Beni Tanımlıyor	38	10.7	84.3
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	56	15.7	100
Toplam	356	100	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %48,3’lük bir oranla Kocaeli ilinde yaşayan engellilerin kurum ve hizmetlerinden haberdar olmadığını belirtmiştir. %51,7’lik bir oran ise kurumlar ve hizmetlerden haberdar olduğu kanısındadır. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt verenler toplam katılımcı sayısının yarısına çok yakındır, yani 2 kişiden 1 bu maddenin yargısına katılmamaktadır.

Tablo 4.11 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetlerinden memnuniyet (Madde 2)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	48	13.5	13.5
Beni Tanımlamıyor	88	24.7	38.2
Beni Kısmen Tanımlıyor	122	34.3	72.5
Beni Tanımlıyor	36	10.1	82.6
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	62	17.4	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %38,2'lik bir oranla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetlerinden memnun olmadığını belirtmiştir. %61,8'lik bir oran ise faaliyetlerden memnundur. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt verenler toplam katılımcıların 3/1 inden biraz fazladır.

Tablo 4.12 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yeterince ulaşılabilir olduğu kanaatindeyim (Madde 3)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	70	19.7	19.7
Beni Tanımlamıyor	110	30.9	50.6
Beni Kısmen Tanımlıyor	102	28.7	79.2
Beni Tanımlıyor	28	7.9	87.1
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	46	12.9	100
Toplam	356	100	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %50,6'lık bir oranla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ulaşılabilir olmadığını belirtmiştir. %49,4'lik bir kısmı ise bakanlığın ulaşılabilir olduğu kanısındadır. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların neredeyse yarısına eşittir.

Tablo 4.13 Kocaeli sınırları içerisinde kamu binalarının engellilerin kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum (Madde 4)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	76	21.3	21.3
Beni Tanımlamıyor	98	27.5	48.9
Beni Kısmen Tanımlıyor	106	29.8	78.7
Beni Tanımlıyor	40	11.2	89.9
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	36	10.1	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %48,9'luk bir oranla kamu binalarının engellilere uygun olmadığını belirtmiştir. %51,1'lik bir kısmı ise binaların engellilere uygun olduğu kanısındadır. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların neredeyse yarısına eşittir.

Tablo 4.14 Kocaeli sınırları içerisindeki kaldırım, asansör ve yaya geçitleri ile sosyal alanların engellilere kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum (Madde 5)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	76	21.3	21.3
Beni Tanımlamıyor	106	29.8	51.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	84	23.6	74.7
Beni Tanımlıyor	48	13.5	88.2
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	42	11.8	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %51,1'lik bir oranla Kocaeli sınırları içerisindeki kaldırım, asansör, ve yaya geçitleri ile sosyal alanların engellilere kullanımına uygun olmadığını belirtmiştir. %48,9'luk bir kısmı ise uygun olduğu kanısındadır. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların neredeyse yarısına eşittir.

Tablo 4.15 Şehir içi toplu taşıma araçlarının engelli kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum (Madde 6)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	102	28.7	28.7
Beni Tanımlamıyor	80	22.5	51.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	82	23.0	74.2
Beni Tanımlıyor	48	13.5	87.6
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	44	12.4	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %51,1'lik bir oranla şehir içi toplu taşıma araçlarının engelli kullanımına uygun olmadığını belirtmiştir. %48,9'lık bir kısmı ise uygun olduğu kanısındadır. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların neredeyse yarısına eşittir.

Tablo 4.16 Şehir içerisinde ulaşım hizmetlerinden faydalanırken refakatçi ihtiyacı hissetmiyorum (Madde 7)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	68	19.1	19.1
Beni Tanımlamıyor	76	21.3	40.4
Beni Kısmen Tanımlıyor	76	21.3	61.8
Beni Tanımlıyor	42	11.8	73.6
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	94	26.4	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %40,4'lük bir oranla Şehir içerisinde ulaşım hizmetlerinden faydalanırken refakatçi ihtiyacı hissettiğini belirtmiştir. %59,6'lık bir kısım engellinin ise refakatçi ihtiyacı hissetmediği saptanmıştır.

Tablo 4.17 Engelli STK ve derneklerin varoluş amaçlarına uygun olarak engellilere hizmet ettikleri ve onlara destek oldukları kanaatindeyim (Madde 8)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	56	15.7	15.7
Beni Tanımlamıyor	86	24.2	39.9
Beni Kısmen Tanımlıyor	90	25.3	65.2
Beni Tanımlıyor	34	9.6	74.7
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	90	25.3	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %39,9'lık bir oranla STK ve derneklerin engelli bireylere destek olmadığı kanaatindedir. %60,1'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir.

Tablo 4.18 Engelli STK ve derneklerin engellilerin sorunlarına çözüm bulma noktasında kamuoyu oluşturduklarını görmekteyim. (Madde 9)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	46	12.9	12.9
Beni Tanımlamıyor	82	23.0	36.0
Beni Kısmen Tanımlıyor	108	30.3	66.3
Beni Tanımlıyor	44	12.4	78.7
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	76	21.3	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %36,0'lük bir oranla STK ve derneklerin kamuoyu oluşturmakta yetersiz olduğunu belirtmektedir. %64,0'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 3/1'ine eşittir.

Tablo 4.19 Engelli STK ve derneklerin çözümünü istediği konuların bireysel başvurulara göre daha hızlı çözüme ulaştığını görmekteyim. (Madde 10)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	60	16.9	16.9
Beni Tanımlamıyor	68	19.1	36.0
Beni Kısmen Tanımlıyor	112	31.5	67.4
Beni Tanımlıyor	40	11.2	78.7
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	76	21.3	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %36,0'lük bir oranla STK ve derneklerin daha hızlı çözüme ulaşamadığı kanaatindedir. %64,0'lık bir kısım tam tersi fikre sahiptir. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 3/1'ine eşittir.

Tablo 4.20 Engelli STK ve derneklerin bulunmadığı bir sistemde engellilere yönelik hizmetlerin daha rasyonel ve amaca uygun bir şekilde sunulamayacağı düşüncesindeyim. (Madde 11)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	50	14.0	14.0
Beni Tanımlamıyor	76	21.3	35.4
Beni Kısmen Tanımlıyor	104	29.2	64.6
Beni Tanımlıyor	42	11.8	76.4
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	84	23.6	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %35,4'lük bir oranla STK ve derneklerin engellilere sunulan hizmette katkısı olduğu kanaatindedir. %64,7'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 3/1'ine eşittir.

Tablo 4.21 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Tarafından Sağlanan sosyal hizmetlerden genel olarak memnunum. (Madde 12)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	62	17.4	17.4
Beni Tanımlamıyor	80	22.5	39.9
Beni Kısmen Tanımlıyor	100	28.1	68.0
Beni Tanımlıyor	58	16.3	84.3
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	56	15.7	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %39,9'luk bir oranla Kocaeli Büyükşehir Belediyesinden aldıkları hizmetten memnun değildir. %60,1'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 3/1'ine eşittir.

**Tablo 4.22 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumlarına uygun hizmet sunum yöntemleri uygulamaktadır.
(Madde 13)**

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	66	18.5	18.5
Beni Tanımlamıyor	86	24.2	42.7
Beni Kısmen Tanımlıyor	98	27.5	70.2
Beni Tanımlıyor	60	16.9	87.1
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	46	12.9	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %42,7'lik bir oranla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulan hizmetlerin uygun olmadığı algısına sahiptir. %57,3'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir.

Tablo 4.23 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi her yıl bütçesinde sosyal hizmetler için gerekli mali kaynağı ayırarak bu hizmetleri ihtiyacı giderecek şekilde sunmaktadır (Madde 14)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	72	20.2	20.2
Beni Tanımlamıyor	98	27.5	47.8
Beni Kısmen Tanımlıyor	100	28.1	75.8
Beni Tanımlıyor	44	12.4	88.2
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	42	11.8	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %47,8'lik bir oranla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulan hizmetlerin uygun olmadığı algısına sahiptir. %52,2'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 2/1'ine eşittir.

Tablo 4.24 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Çalışanlarının engelliler ile ilgili gerekli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyorum (Madde 15)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	74	20.8	20.8
Beni Tanımlamıyor	76	21.3	42.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	108	30.3	72.5
Beni Tanımlıyor	46	12.9	85.4
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	52	14.6	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %42,1'lik bir oranla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi çalışanlarının engellilik konusunda yeterli farkındalığa sahip olduğunu düşünmemektedir. %57,9'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir.

Tablo 4.25 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli bireylerin engel gruplarına göre ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yapmaktadır (Madde 16)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	72	20.2	20.2
Beni Tanımlamıyor	90	25.3	45.5
Beni Kısmen Tanımlıyor	102	28.7	74.2
Beni Tanımlıyor	42	11.8	86.0
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	50	14.0	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %45,5'lik bir oranla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli bireylerin engel gruplarına göre ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yaptığını düşünmemektedir. %55,5'lik bir kısım tam tersi fikre sahiptir. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 2/1'ine eşittir.

Tablo 4.26 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yaşayan engellilere yönelik hizmetler il mülki sınırı kapsamında eşit kaliteli ve dengeli bir şekilde sunulmaktadır. (Madde 17)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	70	19.7	19.7
Beni Tanımlamıyor	98	27.5	47.2
Beni Kısmen Tanımlıyor	98	27.5	74.7
Beni Tanımlıyor	42	11.8	86.5
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	48	13.5	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; toplamda %47,2'lik bir oranla maddenin önermesine katılmamaktadır. %52,8'lik bir kısım maddenin önermesine katılmaktadır. Bu maddenin yargısına katılmayan ve olumsuz yanıt veren toplam katılımcıların nerdeyse 2/1'ine eşittir.

Tablo 4.27 Kocaeli Büyükşehir Belediyesince, engelli STK ve dernekleri ile hizmetten yararlananların geri bildirimleri dikkate alınmakta ve gerekli çalışmalar gecikmeksizin yapılarak hizmetler iyileştirilmektedir. (Madde 18)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	70	19.7	19.7
Beni Tanımlamıyor	94	26.4	46.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	110	30.9	77.0
Beni Tanımlıyor	36	10.1	87.1
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	46	12.9	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan engelliler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; %46.1'lik bir oranla hizmetlerin iyileştirildiğini düşünmemektedir. %53.9 luk kısım ise bu maddenin önermesine katılmaktadır.

Tablo 4.28 Kocaeli'nde yaşayan insanların engelli haklarına saygılı olduklarını ve bu noktada belediye hizmetlerinin sunulmasına yardımcı oldukları kanaatindeyim. (Madde 19)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	64	18.0	18.0
Beni Tanımlamıyor	84	23.6	41.6
Beni Kısmen Tanımlıyor	122	34.3	75.8
Beni Tanımlıyor	38	10.7	86.5
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	48	13.5	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan engelli bireyler, bu maddeye verdikleri cevaplara göre; %41.6'lık bir oranla maddenin önermesine katılmamaktadır. %58.4 lük kısım ise bu maddenin önermesine katılmaktadır.

Tablo 4.29 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin e-belediye hizmetlerinin engelliler için uygun bir şekilde tasarlandığını düşünüyorum. (Madde 20)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	68	19.1	19.1
Beni Tanımlamıyor	86	24.2	43.3
Beni Kısmen Tanımlıyor	126	35.4	78.7
Beni Tanımlıyor	36	10.1	88.8
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	40	11.2	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan engelliler, Bu maddeye verdikleri cevapları açısından; %43,3 lük bir oranda, e-belediye hizmetlerinin engellilere uygun tasarlanmadığı görüşündedir. %56.7 'lik kısım ise bu hizmetlerin engellilere uygun olarak tasarlandığını düşünmektedir.

Tablo 4.30 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin çağrı merkezi hizmetlerinin engellilere uygun bir şekilde hazırlandığı kanaatindeyim. (Madde 21)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	64	18.0	18.0
Beni Tanımlamıyor	92	25.8	43.8
Beni Kısmen Tanımlıyor	122	34.3	78.1
Beni Tanımlıyor	36	10.1	88.2
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	42	11.8	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan engelli bireyler bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; %43.8 'lik bir oranla çağrı merkezi hizmetlerinin engellilere yönelik olmadığı görüşündedir. %56.2lik kısım ise tam tersi görüştedir.

Tablo 4.31 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından engellilere yönelik olarak sunulan engelsiz taksi hizmetinden memnunum. (Madde 22)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	64	18.0	18.0
Beni Tanımlamıyor	98	27.5	45.5
Beni Kısmen Tanımlıyor	100	28.1	73.6
Beni Tanımlıyor	48	13.5	87.1
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	46	12.9	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan bireyler bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; %45.5 lik bir oranla engelsiz taksi hizmetinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. %54.5 lik kısmın hizmetten memnun oldukları görülmektedir.

Tablo 4.32 Engellilere yönelik Danışmanlık, Bilgilendirme ve Yönlendirme hizmetlerinden memnunum. (Madde 23)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	60	16.9	16.9
Beni Tanımlamıyor	98	27.5	44.4
Beni Kısmen Tanımlıyor	110	30.9	75.3
Beni Tanımlıyor	40	11.2	86.5
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	48	13.5	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan bireyler; bu maddeye verdikleri cevaplar açısından %44.4 lük bir oranla bu hizmetlerden memnun olmadıklarını belirtmiştir. % 55.6 lik kısım ise bu hizmetlerden memnun oldukları görülmektedir.

Tablo 4.33 Engellilere yönelik gezi, piknik, tatil organizasyonu gibi sosyal ve kültürel faaliyetlerden memnunum. (Madde 24)

	n	%	Kümülatif Yüzde
--	---	---	--------------------

Beni Hiç Tanımlamıyor	62	17.4	17.4
Beni Tanımlamıyor	88	24.7	42.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	88	24.7	66.9
Beni Tanımlıyor	54	15.2	82.0
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	64	18.0	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan bireyler bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; %42,1'lik bir oranla sosyal ve kültürel faaliyetlerden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. %57.9luk kısım ise bu faaliyetlerden memnun olduklarını belirtmiştir.

Tablo 4.34 Engelsiz yaşam merkezleri ile burada gerçekleştirilen mesleki beceri kazandırma gibi eğitimlerde ve engellileri iş hayatına dâhil etme çalışmalarından memnunum. (Madde 25)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	74	20.8	20.8
Beni Tanımlamıyor	68	19.1	39.9
Beni Kısmen Tanımlıyor	102	28.7	68.5
Beni Tanımlıyor	50	14.0	82.6
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	62	17.4	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete katılan bireyler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından %39.9'luk bir oranla bu çalışmalardan memnun olmadıkları görüşündedir. %60.1'lik kısım ise tam tersi görüştedir.

Tablo 4.35 Engellilere yönelik atölye eğitimi ve faaliyetlerinden memnunum. (Madde 26)

	n	%	Kümülatif Yüzde

Beni Hiç Tanımlamıyor	74	20.8	20.8
Beni Tanımlamıyor	76	21.3	42.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	104	29.2	71.3
Beni Tanımlıyor	50	14.0	85.4
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	52	14.6	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dahil olan bireyler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından %42.1'lik bir oranla atölye eğitimi ve faaliyetlerinden memnun olmadıklarını belirtmiştir. %57.9'luk kısım ise bu faaliyetlerden memnun olduklarını belirtmiştir.

Tablo 4.36 Engellilere yönelik spor faaliyetlerinden memnunum. (Madde 27)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	76	21.3	21.3
Beni Tanımlamıyor	74	20.8	42.1
Beni Kısmen Tanımlıyor	84	23.6	65.7
Beni Tanımlıyor	40	11.2	77.0
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	82	23.0	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan bireyler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından %42.1'lik bir oranla spor faaliyetlerinden memnun olmadıklarını belirtmiştir. %57.9'luk kısım ise spor faaliyetlerinden memnun oldukları görüşündedir.

Tablo 4.37 Engellilere yönelik atla tedavi gibi alternatif tedavi yöntemi hizmetlerinden memnunum. (Madde 28)

	n	%	Kümülatif Yüzde
--	---	---	--------------------

Beni Hiç Tanımlamıyor	74	20.8	20.8
Beni Tanımlamıyor	72	20.2	41.0
Beni Kısmen Tanımlıyor	94	26.4	67.4
Beni Tanımlıyor	64	18.0	85.4
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	52	14.6	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan bireyler bu maddeye verdikleri cevaplar açısından; %41'lik bir oranla alternatif tedavi yöntemlerinden memnun olmadıklarını belirtmiştir. %59'luk kısım ise alternatif tedavi yöntemlerinden memnun oldukları görüşündedir.

Tablo 4.38 Engellilere sunulan rehabilitasyon hizmetleri ile bakım, tedavi ve gerekli engelli araçları ile engellilerin desteklenmesi hizmetlerinden memnunum. (Madde 29)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	70	19.7	19.7
Beni Tanımlamıyor	78	21.9	41.6
Beni Kısmen Tanımlıyor	94	26.4	68.0
Beni Tanımlıyor	62	17.4	85.4
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	52	14.6	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan bireyler, bu maddeye verdikleri cevaplar açısından %41,6'lık bir oranla bu hizmetlerden memnun olmadıklarını belirtmiştir. %58.4'lük kısım bu hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 4.39 Engellilerin günlük hayatta yaşam alanları dışında karşılaştıkları sorunları en aza indireyecek şekilde farkındalık yaratan bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları engellilerin günlük hayatını kolaylaştırmaktadır. (Madde 30)

	n	%	Kümülatif Yüzde
Beni Hiç Tanımlamıyor	68	19.1	19.1
Beni Tanımlamıyor	80	22.5	41.6
Beni Kısmen Tanımlıyor	92	25.8	67.4
Beni Tanımlıyor	68	19.1	86.5
Tamamıyla Beni Tanımlıyor	48	13.5	100.0
Toplam	356	100.0	

Ankete dâhil olan bireyler bu maddeye verdikleri cevaplar açısından %41.6lık bir oranla bu çalışmaların engellileri günlük hayatını kolaylaştırmadığı görüşündedir. %58.4lük kısım ise bunun tam tersi bir görüştedir.

4.5.9.Tartışma Ve Öneriler

Çalışmada 2004 yılı itibariyle il mülki sınırı dâhilinde hizmet üreten ve sunan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kapsamında engellilere yönelik hizmetlerin sunulmasında belediye ve STK ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma kapsamında 381 engelli bireyle görüşülmüş, engelli hizmetlerinin sunulması sürecinde belediye-STK ilişkisini anlamlandıracak şekilde 30 soru sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre aşağıdaki öneriler sunulmaktadır.

1. Kocaeli’nde yaşayan engelliler tarafından hangi hizmetin hangi idare tarafından sunulduğu noktasında kayda değer bir bilgisizlik halinin olduğu belirlenmiştir. Bu hususta engelli bireylerin ve ailelerinin yeterince aydınlatılamadığı kanaati oluşmuş olup, bu konuda merkezi yönetim ve yerel yönetimler ile STK’larca; engelli hizmetlerinin sunumunda kimin yetkili olduğu hususunda bir bilgilendirme yapılması noktasında önemli bir görev düştüğü değerlendirilmektedir. Türkiye’nin sosyal bir hukuk devleti olduğu göz önüne alındığında engellilere yönelik olarak hayli sosyal hak tanınmış olup, anılan hakların bütün engellilerce bilinmesi ve kullanılması noktasında azami özenin gösterilmesi yararlı olacaktır. Engelli STK’ların sadece sosyal yardımlaşma amacı gütmemeleri, hak arama Derneklerine dönüşmeleri, özellikle ayrımcılıkla mücadele, erişilebilirlik, istihdam, eğitim gibi sorun yaşanan alanlarla faal durumda bulunmaları önerilmektedir.

2. Engelli bireylerin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetlerinden memnuniyeti de bu anket kapsamında sorulmuş, genel olarak bir

memnuniyet tespit edilse de % 38,2 oranında memnuniyetsizliğin de anılan Bakanlık eliyle sebeplerinin araştırılması ve değerlendirilmesinde yarar görülmektedir.

3. Ankete katılan engelli bireylerin yarısı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yeterince ulaşılabilir olduğu kanaatinde iken diğer yarısı da Bakanlığın ve dolayısıyla da hizmetlerinin yeterince ulaşılabilir olmadığı yönünde kanaat belirtmişlerdir. Bu noktada da merkezi idare tarafından sunulan hizmetlerin yerelde taşra örgütlerince daha ulaşılabilir kılınmasında yarar görülmektedir. Nitekim bu hususta yerel yönetimlerce sağlanacak olan koordinasyonun memnuniyeti ve ulaşılabilirliği artıracığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan söz konusu Bakanlık engellilerin kendisine ulaşılabilirliğini artırmak için çalışmalar yapmalı, özellikle farklı engel gruplarına yönelik iletişim dilleri geliştirilmelidir. Online danışmanlık (özellikle işaret dili), görme engelliler için erişilebilir bilgiye erişim kaynakları geliştirilmelidir. Braille Alfabe ve sesli betimlemeye dayalı kaynakların artırılması anılan iletişim engellerini önemli düzeyde azaltacaktır.

4. Kocaeli sınırları içerisinde kamu binaları, kaldırım, asansör, yaya geçitleri, şehir içi toplu taşıma araçlarının ile sosyal alanların engellilerin kullanımına uygun olduğunu yönündeki kanaate engelli bireylerin yarısı katılırken diğer yarısı katılmadıklarını belirtmişlerdir. Engellilerin kullanımına dönük olan kamu hizmetlerinin sunucuları tarafından söz konusu kamusal alanların engellilere hızla uygun hale getirilmesinin kanuni bir zorunluluk olduğu aşikârdır. Bu hususunun kamuoyu ve STK'larca söz konusu idareler üzerinde sürekli olarak denetlenmesi ve izlenmesi yararlı olacaktır.

5. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Engelsiz Taksi hizmeti ve Belediyenin uhdesinde bulunan bütün toplu taşıma araçlarının erişilebilir olması güzel bir çalışmadır. Ancak yapılması gereken; belediyeler ve merkezi yönetimin öncülüğünde şehirdeki bütün toplu taşıma araçlarının erişilebilir hale getirilmesi, taksilerin ve dolmuşların da belli oranda erişilebilir olmasının teşvik edilmesi ve zorlanmasıdır. Örneğin bir durağa veya bölgeye taksi dolmuş plakası ruhsatı verilirken belli bir erişilebilir araç kotası getirilebilir.

6. Kocaeli'nin erişilebilirliğinden engellilerin yarısının memnuniyetsiz olduğu sonucu çıkartılabilir. Bu konuda merkezi yönetime ve yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Öncelikle 20 Temmuz 2013 yılında Valiliklerde kurulan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonlarının daha aktif çalışması, engelli STK'ların bunun takipçisi olması, Kocaeli'ndeki ilgili kamu kurumlarını bu yönde

harekete geçirilmesidir. Bunun yanında sadece kamunun görev alanındaki bina, meydan, park vb. ve ulaşım araçları değil, özel sektörün alanına giren alışveriş merkezleri, dolmuş-taksi gibi araçlarında erişilebilirliğini sağlamada gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Erişilebilirlik, ulaşılabilirlik engelliler için çok önemlidir. Ancak erişilebilirlik deyince sadece engelliler akla gelmemelidir. Yaşlılar, hamileler, bebek arabası kullanan insanlar, geçici sakatlar, şişmanlar, çok kısa veya çok uzunlar, hareket zorluğu yaşayan bir kısım hastalar veya en basitinden pazar arabası kullananlar dahi erişilebilirliğin muhatabıdır. Yani olay nüfusun %12'si olarak ifade edilen engelliler değil yaklaşık %60'ı oluşturan büyük bir kitledir. Çok sağlıklı bir insan dahi bir yere ulaşmak için alternatif olarak merdiven ve rampa yol varsa rampa yolu tercih edecektir. İBB Engelliler Müdürlüğü(İSEM) 2008 yılında; bu durumu en güzel biçimde ifade eden “herkes için erişilebilir İstanbul” sloganını üretmiştir. Erişilebilirlik herkes için olmalıdır.

Erişilebilirlik; engellilerin toplum hayatına katılabilmesi, herkes gibi eşit haklarını kullanabilmesinin yegâne önemdeki bir yapıtaşdır. Özellikle Türkiye gibi engelli hakları konusunda yapılan düzenlemelerde geç kalınmış ülkelerde bu alanda çok hızlı çalışmalar yapılmalıdır. Daha önce imar kanunları üzerinden bazı küçük düzenlemeler yapılmış olsa da mevzuattaki ilk düzenleme 2005 yılında çıkarılan o zaman ki adıyla Özürlüler Kanununda yapılmıştır. Bu kanunun 3. Maddesi tanımlar kısmının f) bendinde *“Erişilebilirlik: Yapıların, ortak kullanım alanlarının, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, kısıtlı bireyler tarafından emniyetli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını”* şeklinde tanımlanmış ve erişilebilirlik standartları, Türk Standartları Enstitüsü tarafından yayınlanacak standartlar olarak belirlemiştir. Gene aynı maddenin j) bendinde “makul düzenleme” tanımı getirilerek engellilerin diğer insanlarla haklarını eşit şekilde alabilmeleri için gereksinim duyulan düzenlemelerin “orantısız ve fazlaca yük getirmeyen, lüzumlu ve uygun değişiklikler” şeklinde tanımlamıştır. Aynı kanunun geçici 2. Maddesinde: *“Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yayageçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir”,* denilmiştir.

Bu “yedi yıllık” süre kurumların yeterince çalışma yapmaması sebebiyle 2012 yılında “sekiz yıl” olarak değiştirilmiştir. Görüldüğü gibi mevzuat erişilebilirliğin hayata geçmesi noktasında hazır olmayan yerel yönetimlerin yaptırımlarla karşı karşıya gelmemesi açısından sürekli ertelemeler yapmıştır.

Bütün bu süre uzatımlarına rağmen kentlerin erişilebilirliği konusunda henüz istenilen düzeyde olduğu söylenemez. Bunun bir sebebi konuyla alakalı çalışmalara geç başlanılmış olması diğer sebebi ise toplumda, karar alıcılarda, yöneticilerde yeterli duyarlılığın oluşmaması söylenebilir. Türkiye’de mevzuat yönünden erişilebilirlikle ilgili bütün emredici yasal düzenlemelerin yapıldığı, TSE tarafından gerekli standartların oluşturulduğu söylenilebilir. Ancak uygulamada zorluklar yaşanabilmektedir:

Bütçe: Erişilebilirlik çalışmalarında; binalar, meydanlar, parklar gibi kamusal alanlarla, toplu taşıma araçları, bilgi erişim kanallarıyla ilgili düzenlemeler tabi ki maliyet getirmektedir. Bu durum yöneticiler tarafından bir mali yük olarak görülmektedir. Bu konuda belediyeler bir milat koyup yeni yapılan bina vs. gibi alanlar için mutlaka erişilebilirlik standartlarına uygun çalışmalıdır. Yapılan bir yapıyı sonradan erişilebilir yapmak için oluşacak maliyet çok daha fazladır. Bu konuda merkezi yönetim erişilebilirliği teşvik için bazı destek projeleri sağlamaktadır. Bunlar Avrupa Birliğinden IPA kapsamında sağlanan hibeler, Engelli Destek Projeleri(EDES) kapsamında sağlanan destekler ve diğer mali yardımlardır. Teşvik için “engelsiz şehir” uygulamaları yapılabilir. Konuyla alakalı zorlamaların yanında birçok Bakanlık(özellikle Ulaştırma Bakanlığı) teşvik amaçlı projeler yürütmektedir. Gören Göz Projesi gibi. Bu projede görme engellilere verilen bir GPS cihazıyla; kenti gezerken rehberlik eden, sesli bilgiler veren bir uygulamadır. Eylül 2011 de açıklanan “İstanbul Taksisini Seçiyor- Taksi ve Durak Tasarım Proje Yarışması” kapsamında belirlenen “İstanbul Taksi”nin erişilebilirlik kriterlerine uygun olması da güzel bir örnektir.

Yukarıda bahsedildiği gibi eski yapıların ve araçların erişilebilir yapılması daha zordur. Bu konuda Aile, Ulaştırma, Çevre ve Şehircilik, İçişler, Kültür ve Sanayi Bakanlıkları kendi alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Örneğin Sanayi Bakanlığı erişilebilir olmayan toplu taşıma araçlarının üretimine izin vermemektedir.

Duyarlılık: Bu tabir farkındalıktan daha vurgulu olması düşüncesiyle kullanıldı. Yaşanan birçok tecrübe sonrası görüldü ki üst yöneticilerin erişilebilirliğe bakışı bu konuda ki yapılan çalışmaların başarısı açısından çok önemlidir. Üst yönetici

engelliler için erişilebilirlik politikalarına sahip çıkarsa dönüşüm daha hızlı olmaktadır. Güzel bir uygulama örneği olarak “Herkes İçin Erişilebilir İstanbul Koordinasyon Kurulu” verilebilir. Komisyon 2008 yılında zamanın belediye başkanı Kadir TOPBAŞ’ın teşvikiyle kurulmuştur. Komisyon; Türkiye Ortopedik Özürlüler Derneği Başkanı, Omurilik Felçliler Derneği Başkanı, İBB Engelliler Müdürlüğünden Mimar Şükrü SÜRMEN ve Başkan Danışmanından oluşmuştur. Bu komisyonun sekretaryasını İBB Engelliler Müdürlüğü(İSEM) yürütmüştür. Toplantılara ilçe belediye başkanlarından ziyade teknik başkan yardımcıları, fen işleri müdürleri gibi doğrudan ilgili kişiler çağırılmıştır. Komisyon iki haftalık periyodlarla elli beş toplantı yapmıştır. Toplantılara İBB’nin ilgili birimlerinin yanı sıra İstanbul’un tamamının erişilebilir kılınması amacıyla bütün ilçe belediyelerinin teknik birimleri katılmıştır. Çünkü erişilebilirlik bir zincirdir. Halkalardan birisi eksik olursa yapılan iş yarım kalır. Örneğin bir engelli evinden çıkıp işe gidecekse birçok merhaleden geçer. Evinden çıktığında öncelikle sokağındaki kaldırımların, rampaların uygun olması gerekir ki bu alanlar ilçe belediyelerinin sorumluluk alanındadır. Sokaktan bir dolmuş veya otobüse binecekse bunların erişilebilir olması gerekir. Bu tür araçların uygunluk ruhsatları ve denetimi BŞB ve Ulaştırma Bakanlığınca yapılmaktadır. Dolmuştan inip metroya veya gemiye binecekse uygunluk gerekir. İş yerine geldiğinde binanın erişilebilir olması gerekmektedir. Ancak bunların tamamının sağlanması durumunda tam anlamıyla erişilebilirlik sağlanmış olur.

Bu toplantıların en büyük amaçlarından birisi ilgili tarafları bir araya getirmektir. Bir tarafta yerel yönetimler diğer taraftan hizmetlerin faydalanıcısı engelli sivil toplum kuruluşlarıdır. Toplantıda doğrudan muhataplarına eksik yapıların fotoğrafları, yapılmayan işler gösterilebilmektedir. Hatta birlikte alan ziyaretleri yapılarak sorunlar yerinde görülmektedir.

Duyarlılıkla ilgili diğer bir konu buradaki bulgularda da görüldüğü gibi; yöneticilerin bazılarının “kentte engelli mi var ki bu kadar maliyete katlanalım” gibi basit algılara sahip olmalarıdır. Bu konuda çalıştaylarda hep örnek verilir. İki binli yılların başında bir Alman turist Sultanahmet’i gezerken “ne güzel ülkenizde hiç engelli yok” demesi, ülkemiz açısından acı bir örnektir. Engellinin olmaması değil var olan, engellilerin sokağa çıkamamasıdır. Sırf uygun tuvalet olmadığı için şehri gezemeyen engellilerin olduğu dönemlerden geçti bu ülke. Erişilebilirlik sadece maliyet temelli düşünülecek bir konu değildir. Bir kentte bir milyon kişi de bir kişi bile engelli olsa ona

uygun yapısal ve ulaşım gibi düzenlemeler yapılmalıdır. Bu engellilere yapılan bir lütuf değil onlara verilmesi gereken bir haktır.

Diğer bir sorun alanı tarihi yapıların erişilebilir yapılmasının zorluğudur. Her ne kadar Kocaeli'nde İstanbul'a oranla tarihi mekân sayısı az olsa da genel olarak İzmit, Gebze gibi ilçelerde çok sayıda camii, konak, kale gibi tarihi mekânlar vardır. Engellilerin de buraları ziyaret etmek en doğal hakkıdır. Ancak buraların erişilebilir olması için asansör, rampa gibi düzenlemelerin yapılması oldukça zordur. Çünkü sadece maliyet değil Anıtlar Kurulu gibi yerlerden izin almak gerekir. Yapı teknolojilerinin ilerlemesiyle yapılara zarar vermeden seyyar rampa gibi uygulamalarla çözümler üretilebilmektedir.

Komisyon toplantılarında süreç içerisinde kurumlarda standartlarla alakalı bilgi eksikliği olduğu fark edilmiştir. Örneğin belediye rampayı yapmış ama eğim uygun değil. Engelli wc yapmış ama kapı girişi genişliği uygun değil. Üstgeçitlere engelli asansörü yapılmış ama çalıştırma metotları eksik. Bu gibi konularda ilgili kişilere gerekli eğitimler verilerek önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

7. Engelli STK ve derneklerin varoluş amaçlarına uygun olarak engellilere hizmet ettikleri ve onlara destek oldukları, bu amaçla kamuoyu oluşturdukları, STK eliyle sorunların daha hızlı çözüldüğü kanaatinin engelliler arasında yaygın olduğu görüşü hâkimdir. Başka bir deyişle Kocaeli'nde yaşayan engelliler hayatlarını kolaylaştırma ve sorunlarını çözmede STK'lardan genel olarak memnun oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. **Bu sonuç çalışmanın hipotezinin doğruluğunu genel olarak ispatlamaktadır.** Bu yaygın kanaatin artırılması adına; STK'ların daha ulaşılır hale gelmesi, bireysel kaygılardan ziyade STK'ların varoluş amaçlarının her koşulda ön planda tutulması, sorunların çözümü noktasında kamuoyu oluşturularak anılan sürece bütün engellilerin katılımının ve katkısının sunulmasında azami özen göstermeleri yararlı olacaktır. Bunları gerçekleştirebilmek için:

STK'lar engelliler için daha ulaşılabilir olmalı, amaçlarına uygun çalışmalı, hak aramada daha aktif olmalıdır. Engellilerle daha sık iletişime geçerek güven tazeleme, iş yapabilme kapasitelerini geliştirmelidirler.

Özellikle Batı'da ve Türkiye'de AB katılım müzakereleri sonrası Sivil Toplum çalışmaları son yıllarda oldukça ilerlemiştir. Gene engelli sivil toplum örgütleri Birleşmiş Milletler, AB Komisyonu gibi kuruluşların engelli hakları gibi komitelerinin, yerel yönetimler ve kamu kurumları gibi doğrudan üyesidirler.

Aslında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi çalışmada incelendiği gibi; bir çok belediyede olmadığı kadar STK'larla protokol yaparak iş birliği yapmaktadır. Ancak bunun dahi yetersiz olduğu görülmektedir. Kocaeli Kent Konseyi, ilçe belediyeleri, sendikalar, meslek odaları, üniversiteler ve hatta siyasi partiler gibi yapılar engelli hakları konusunda iş birliği geliştirmeli ve alanda çalışmalarını artırmalıdır.

Diğer yandan verilere bakıldığında engellilerin küçük bir kısmının STK üyesi olduğu görülmektedir. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü verilerine göre; Türkiye'de 1393 dernek ve 54 vakıf olarak örgütlenmiş Engelli STK'sı vardır. Söz konusu derneklere üye sayısı 30 Kasım 2019 tarihi itibarıyla 99528'dir. Türkiye'deki engelli nüfusa oranı %1 kadardır. Engellilerin STK'ların sorun çözme konusunda yeterince etkin olmadığı konusunda pozitif bir algıya sahip oldukları söylenebilir. Gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimin ve asıl konunun tarafı olan STK'lar engellileri örgütlenme konusunda gerekli çalışmaları yapmalıdır. Bu çalışmanın "ayrımcılık ve lütuf meselesi" başlıklı bölümünde uzun bir şekilde anlatıldığı gibi engelli haklarını savunan ve engelliler adına hizmet ürettiğini düşünen STK'lar kendilerini daha da geliştirmelidir ve haklarındaki olumsuz algıları gidermelidir.

8. Ankete katılanların Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlanan sosyal hizmetlerden genel olarak memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Belediyenin kısıtlı, yaşlı, bakıma muhtaç ve yoksulların durumlarına göre hizmet sunum yöntemleri uyguladığı noktasında önemli düzeyde olumlu bir kanaatin olduğu tespit edilse de bu hususlarda memnuniyet duymayan engelli vatandaşların da dikkate alınarak memnuniyetsizliklerine konu hizmetler özelinde iyileştirmeye gidilmesi yararlı olacaktır. Ancak genel olarak merkezi idarece sunulan hizmetlerden duyulan memnuniyete nazaran yerel yönetimlerin hizmetlerinin vatandaşlara daha yakın bir şekilde sunulması sebebiyle daha ulaşılabilir ve amaca dönük bir mahiyet içerdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

9. Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin her yıl bütçesinde sosyal hizmetler için gerekli mali kaynağı ayırarak bu hizmetleri ihtiyacı giderecek şekilde sunduğu görüşü de yine engelli bireylerin yarısı tarafından kabul edilirken diğer yarısı bu görüşe katılmamıştır. Bu noktada belediye; yıllık sosyal hizmetlere ayırdığı bütçeyi şeffaf bir şekilde gerekli mecralardan duyurmalı ve engellilerle, engellilerin hangi alanlardaki sorunlarına çözüm noktasında ne kadar bütçe ayırması gerektiği hususunda birlikte hareket etmelidir.

10. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi çalışanlarının engelliler ile ilgili gerekli farkındalığa sahip olduğunu düşüncesine genel olarak engelli bireyler arasında bir katılım söz konusu olmakla birlikte, engelli bireylere yönelik hizmet sunan çalışanların daha titiz davranmaları adına farkındalığın artırılması, özellikle bu alanın sürekli bir iyileştirme faaliyeti altında tutulmasında yarar görülmektedir.

11. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli bireylerin engel gruplarına göre ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yaptığı ve bu hizmetleri il mülki sınırı kapsamında eşit, kaliteli ve dengeli bir şekilde sunduğu görüşüne de ankete katılan engelli bireylerin yarısı katılırken diğer yarısı bu kanaate katılmamışlardır. Bu noktada engelli ve engelli STK'larının belediyenin engelli politikaları ve stratejileri oluştururken karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, hizmetlerin kent genelinde dengeli ve adil bir şekilde sunabilmek için küçük hizmet modelleri tesis ederek yaygınlaştırmalıdır.

12. Kocaeli Büyükşehir Belediyesince, engelli STK ve dernekleri ile hizmetten yararlananların geri bildirimleri dikkate alınmakta ve gerekli çalışmalar gecikmeksizin yapılarak hizmetler iyileştirildiği engelliler tarafından genel olarak kabul görmekle birlikte, önemli bir kısmı bu yargıya katılmamaktadır. Memnuniyetsiz kesimle alakalı yukarıdaki önerilerde olduğu gibi engelliler daha fazla yönetime katılma süreçlerine dâhil edilmelidir.

13. Engelliler; Kocaeli'nde yaşayan insanların engelli haklarına saygılı olduklarını ve bu noktada belediye hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olduklarını düşünmektedirler. Ancak olumsuz düşünenlerin oranı da oldukça yüksektir. Bu sorunun cevabından farkındalık konusunda çok daha büyük çalışmalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Farkındalık Türkiye'de engellilerin en büyük sorunlarından. Örneğin; Türkiye'de kanun koyucu bütün engelliler için eğitimi hak olarak görmüş, okullar için zorunlu hale getirmiş ve her türlü teşviki kanunlarla düzenlemiştir. Rehberlik Araştırma Merkezleri kurulmuş, engellinin nasıl bir eğitime tabi tutulacağı bu merkez üzerinden düzenlemiştir. Okullarda kaynaştırma eğitim düzenlemeleri, yeterli sayıda eğitimci atamaları yapılmış, hatta engelli okula gidemiyorsa engellinin evine öğretmen gönderilmesine kadar gerekli kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Ancak uygulamada engelliler açısından çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır.

Örneğin bir engelli okul geldiğinde ilk sorun okulun erişilebilir olup olmamasıdır. Arkasından bazı okul yöneticilerinin çeşitli kaygılarla engelliye kabul etmemesidir. Onu da ikna edebilirse bu kez sınıf öğretmenin engelli öğrencinin

eğitimine özel çaba harcaması gerekeceği vb. gerekçelerle zorluk çıkarmasıdır. Bunların hepsini aşarsa; sınıftaki diğer velilerin direnişi, şikâyeti ile karşılaşabilmektedir. Onlar da kendi çocuklarının eğitimlerini, başarısını düşürecek gibi kaygılarla zorluk çıkartabilmektedir. Son yıllarda azalmış olsa da maalesef bu sorunlar halen yaşanabilmektedir. Bu durum Türkiye’de bazı kesimlerin engellik konusunda henüz yeterince farkındalık sahibi olamadığı söylenebilir.

Farkındalık konusunda;

a) Konferanslar, empati programları, basın yayın, TV, sosyal mecralar gibi alanlarda çalışmalar yapılarak insanların zihnindeki engelli algısı düzeltilebilir.

b) Alanında öne çıkan başarı ve iyi uygulama örneklerinin hem engelliler ve hem de topluma tanıtılmasıdır. Örneğin siyasette milletvekili bir engelli, sporda dünya şampiyonu, bürokraside bir genel müdür, sanatta, müzikte vs. başarılı engellilerin tanıtılması engelliler için bir motivasyon kaynağı, engelli olmayanlar cephesinden ise fırsat verildiğinde engellilerin de başarılı olabileceğini göstermek açısından önemlidir.

c) Belediye yönetiminde daha çok engelliye yer vermektir. Gene karar alıcı kurum olan belediye meclisinde her parti meclis üyeliği için engelli kotası getirmelidir.

d) Farkındalık yaratmak adına gerek tüzel kişilerin gerekse de gerçek kişilerin farkındalığını artıracak derecede görsel ve işitsel önlemlerin kamu eliyle alınmasında ve yaygınlaştırılmasında yarar görülmektedir.

14. Anket sonucuna göre; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi e-belediyecilikle ilgili çalışmalarını daha da geliştirmelidir. Özellikle engellilerin evinden çıkmada zorluklar yaşadığı göz önüne alındığında online ve e-belediye hizmetlerinin artırılması büyük önem arz etmektedir. Belediyenin hizmet sunumu ile ilgili engellilere uygun yöntemler geliştirilmelidir. Deprem, sel, yangın gibi acil durumlar için engelliler için koruyucu düzenlemeler yapılmalıdır. Örneğin evi yanan bir işitme engellinin itfaiyeye telefon açıp haber veremeyeceğine göre belki bir mesaj sistemi ile bu ihtiyaç karşılanabilir. Gene bilindiği gibi depremi yaşamış ve deprem bölgesinde olan Kocaeli’nde; engellilere nasıl ulaşılacağı, nasıl kurtarılacağı, nasıl tahliye edileceği gibi alanlarda çalışmalar, tatbikatlar yapılmalıdır.

15. Her ne kadar Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin engelli çağrı merkezi hizmetlerinden memnuniyet gözükse de bu alanda azımsanamayacak kadar karşı görüş vardır. Kaldı ki engellilere hizmet verilirken –bu çalışmanın ana felsefesi de

budur- bir engelli bile bir kuruma erişemiyorsa/ulaşamıyorsa bu bir sorundur. Bunun çözülmesi için: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi çağrı merkezini engellilere uygun bir şekilde dizayn etmelidir. Ortopedik engelliler için uygun bankolar, işitme engelliler için işaret dili bilen danışmanlar ve ses yükseltici teknolojiler, görme engelliler için Braille broşürler ve sesli doküman ve yayınlar geliştirilmelidir.

16. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin engelsiz taksi hizmetinden memnuniyet söz konusudur. Buradaki sorun talebe karşı taksi sayısının eksikliğinden dolayı bir memnuniyetsizliğin söz konusu olduğu değerlendirilmektedir. Yapılması gereken kısa vadede engelsiz taksi sayısının artırılması, uzun vadede ise yukarıda belirtilen ulaşılabilirlikle ilgili önerilerin hayata geçirilmesidir.

17. Engellilere yönelik Danışmanlık, Bilgilendirme ve Yönlendirme hizmetlerinden genel olarak bir memnuniyet söz konusudur. Tamamen memnuniyeti sağlamak için:

a) Söz konusu hizmet verilirken bütün engel gruplarına hitap eden yöntemler kullanılmalıdır. İşitme engelliler için işaret dili tercümanı ofiste veya çevrimiçi olabilir. Gene görme engelliler için sesli betimleme yöntemleriyle belediye hizmetlerine ulaşmaları sağlanabilir. Aynı şekilde bazı belediye hizmet binalarının erişilebilirlik yönünden eksikleri bulunmaktadır. Bunların da bir an önce erişilebilir binalar olması sağlanmalıdır.

b) Engellilik alanında çalışan personelin niteliğinin artırılmasıdır. Yasal haklar konusunda danışmanlık yapacak bir hukukçu istihdam edilmelidir. Gene engelli hakları konusuna hâkim sosyolog, psikolog gibi çalışanların artırılmasıdır.

c) Engellilerin hakları konusunda broşür, kısa film, bilgilendirici toplantılar, evde danışmanlık gibi çalışmaların artırılmasıdır.

18. Engellilere yönelik gezi, piknik, tatil organizasyonu gibi sosyal ve kültürel faaliyetlerden büyük oranda memnun görünmektedir. Olumsuz veya yetersiz görenler için aşağıdaki çalışmalar yapılabilir:

Bu tür hizmetler engellilerin sokağa çıkması toplum hayatına katılması için artırılmalıdır. Belli bir bölgedeki, belirli engellilere yönelik değil Kocaelinin tamamındaki engellilere ulaşarak, her engellinin adil bir şekilde bu hizmetlerden faydalanması sağlanmalıdır. Bazı engelliler hizmete kolay ulaşabilirken bazı engelliler coğrafi veya engel durumundan dolayı bu hizmetlere ulaşamayabilmektedir. Çözüm için; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kendisine ulaşamayan engellileri de tespit edip bu tür hizmetlerden yararlandırmalıdır.

19 Engelsiz yaşam merkezleri ile burada gerçekleştirilen mesleki beceri kazandırma, atölye çalışmaları gibi eğitimler ile engellileri iş hayatına dâhil etme çalışmalarından memnuniyet söz konusudur. Bu hizmet halen KBB’ce sadece İzmit ilçesinde verilmektedir. Engellilerin hem zaman geçirebileceği ve hem de meslek sahibi olabileceği atölye çalışmaları artırılmalı, engellilere en yakın yerlerde bu hizmetler verilmelidir. Diğer bölgelere de yaygınlaştırılmalıdır. Öncelikle Kocaeli nüfusunun yarısını barındıran bölge dikkate alınarak Gebze bölgesin ’de faaliyete geçirilmelidir. Sonrasında diğer ilçelere yaygınlaştırılabilir. Bu hizmetlerin belirli bir bütçe imkânı dâhilinde yapılabilmesi açıktır. Bu konuda ilçe belediyeleri ve kaymakamlıkların desteği alınabilir. Örneğin bina tahsisini ilçe belediyesi ve kaymakamlık yapar, işletmesini KBB yapar. Bu şekilde hem bütçe yükü paylaşılmış olur hem de ilçe kaymakamlığı ve ilçe belediyesi işin yönetimine ve denetimine katılmış olur. Verilen hizmet daha kaliteli hale gelir.

20 Engellilere yönelik spor faaliyetlerinden memnuniyet yüksektir. Spor engellilerin öz güvenini geliştirir. Hayata katılmalarında büyük katkı sağlar. Özellikle başarılar da gelmeye başladığında onların evlerinden çıkmalarını teşvik eder. Örneklik sağlarlar. Sporu her engelliye ulaştırıp memnuniyeti daha artırmak için çalışmalar artırılmalıdır. Aslında KBB’nin engellilerin spora katılımı konusundaki çalışmasının Türkiye’ye model olabileceği söylenebilir. Şöyle ki bu modelde belediyenin Gençlik ve Spor Müdürlüğü Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü ve Belediyeye bağlı hizmet vermekte olan Kağıtspor Kulübünün iş birliği söz konusudur. Gençlik ve Spor Müdürlüğü salon ve bütçe tahsisi, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü; engellilerin tespiti ve ulaşım desteği ve Kağıtspor Kulübü ise antrenör ve müsabakalara katılım konusunda destek sağlamaktadır. Bu model diğer il belediyelerine de model olarak önerilebilir. Ayrıca Kocaeli açısından yaygınlaşma noktasında geliştirilmelidir ve diğer özel spor kulüpleriyle iş birliği artırılmalıdır. Daha çok engelliye spor yapabilme imkânı sağlanmalıdır.

21 Engelliler atla tedavi gibi alternatif tedavi yöntemi hizmetlerinden memnundur. Bu projede yapılan çalışmalarda Sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra bilimsel destek amaçlı üniversitelerle de iş birliği önemlidir. Akademik camianın projelere dâhil edilmesi bilimsel yönden hizmetleri geliştirecek, Türkiye ve dünyadaki gelişmelerin takibini kolaylaştıracaktır. Yerel yönetimlerin tecrübelerden yararlanmasıyla belki yapılacak hatalardan önceden dönülmüş olacaktır. Özellikle atla

terapi gibi pahalı bir hizmet olan çalışmaların yapılmasında bütçe ve zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır.

22 Engellilere sunulan rehabilitasyon hizmetleri ile bakım, tedavi ve gerekli engelli araçları ile engellilerin desteklenmesi hizmetlerinden genel olarak memnuniyet söz konusudur. Bu konunun muhatabı hem merkezi hem de yerel yönetimlerdir. Merkezi yönetime düşen rehabilitasyon, eğitim, bakım gibi hizmetlerin yanında engellilerin toplum hayatına katılımı için gerekli medikal malzemeyi sosyal devlet olmanın gereği olarak güvence kapsamında karşılamasıdır. Yerel yönetime düşense devletin yetişemediği alanlarda gerekli destekleri sağlamak, özellikle engellilerin hakları konusunda gerekli danışmanlık hizmetlerini sağlamaktır. Çünkü çok sayıda engelli hakları konusunda hangi kurumun görevli-yetkili olduğunu bilmemektedir.

Engellilerin günlük hayatta yaşam alanları dışında karşılaştıkları sorunları en aza indireyecek şekilde farkındalık yaratan bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının engellilerin günlük hayatını kolaylaştırmadaki önemi yadsınamaz. Yukarıda farkındalık kısmında da ifade edilen görüşler paralelinde çalışmalar yapılmalıdır.

SONUÇ

Sosyal Devlet ilkesinin bir gereği olarak gerek merkezi gerekse de yerel yönetimler tarafından engele sahip kişilerin toplumda günlük hayatlarını sorunsuz bir şekilde yaşayabilmeleri için birtakım önlemler alınması gerekmiş olup, özellikle son yıllarda bu konuda azami hassasiyetin gösterildiği görülmektedir. Ancak bu noktada subsidiarite ilkesinin de bir gereği olarak mahalli müşterek nitelikli hizmetlerin, söz konusu hizmetlerden istifade eden bireylere en yakındaki birim tarafından ve en uygun yöntemlerle sunulması gereği doğmaktadır.

Engelli bireylerin istifade edeceği hizmetler kapsamında, söz konusu hizmetlerin merkezi idareye, yani günümüzde Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü eliyle ülke genelinde dengeli bir şekilde sunulması güç gözükmemektedir. Engellilere yönelik hizmet sunan ve direkt Başbakanlığa bağlı olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı; süreç içerisinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü şeklinde bağlanmıştır. Akabinde de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile teşekkül ettirilen Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak örgütlenmesi nazara alındığında merkezi idarenin engelliler konusunda teşkilatını giderek artırdığı, artık icracı bir kurum haline geldiği de anlaşılmaktadır. Hâlbuki aslolan merkezin genel politika yapan, yön veren bir konumda bulunmasıdır. 5302 sayılı Özel İdare Kanunun 6. Maddesiyle Bakanlığa bağlı taşra teşkilatındaki merkezlerin özel idarelere sonrasında belediyelere devri gündeme gelmiş olmasına rağmen bu gerçekleşmemiştir.

Yerelde ise bu zorunluluğa bağlı olarak belediyeler tarafından, merkezi idarece belirlenen engelli politikalarını uygulamak ve ayrıca mahalli müşterek nitelikli hizmetleri vermek adına müdürlük ve daire başkanlığı şeklinde birimlerin teşekkül ettirildiği görülmektedir. Bu birimler engelli haklarını gözetecek faaliyetler belirlemeli ve gerekli hizmetleri sunmalıdır. Yerelin artan fonksiyonu ve vatandaşa olan yakınlığı sebebiyle engelliler konusunda önemli hizmetlerin ifa edildiği, sunulan hizmetlerin sürekli olarak çeşitlendirildiği ve kalitesinin de artırıldığı görülmektedir. Hizmetlerin sürdürülebilirliği için; merkezden yerele yetki devri yapılırken yerel yönetimlerin de mali ve insan kaynağı yönünden desteklenmesi, bağımsız bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Önemli bir sorun alanı da Büyükşehir Belediye Sisteminde; büyükşehirlerin mali yönden güçlü ilçe belediyelerin ise zayıf olduğudur. İlçe belediyeleri büyükşehir

bağımlıdır. Burada büyükşehir belediyesi vesayetinden söz edilebilir. İlçenin yapması gereken yereldeki sosyal hizmetleri de büyükşehir belediyeleri üstlenmektedir.

Türkiye’de henüz yerel yönetimlerin hizmet sunumuyla ilgili oturmuş bir standart oluşmamıştır. Kanunlardaki düzenlemeler yetersizdir. Bu hizmetler daha çok yöneticilerin inisiyatifi, farkındalığı ve öncelik sırasına alma durumuna göre yürütülmektedir.

Kamusal anlamdaki bu çabaların ayrıca STK’lar eliyle de zenginleştirilmesi, söz konusu yapıların kamusal politikalara yön vermesi, denetlemesi ve desteklemesi de zaruridir.

Sonuç olarak engelli hizmetlerinin yürütülmesinde şöyle bir model önerilebilir:

BMEHS ve Avrupa Birliği ilerleme raporlarında tavsiye edilen çerçeve de göz önünde bulundurularak merkezi yönetim genel politikaları belirlemelidir. Bu politikalar; engellinin toplumsal hayata katılımı için farkındalık oluşturma, eğitim, istihdam, bakım, sosyal güvenlik, rehabilitasyon, spor, erişilebilirlik gibi genel konuları kapsamalı ve daha ziyade politika ve standartları belirleme şeklinde olmalıdır.

Bu politikalar oluşturulurken engellileri en üst düzeyde temsil eden engelli konfederasyonları süreçlere dâhil edilmelidir. Düzenlemeler yapılırken il-ilçe belediye ve büyükşehirlerde büyükşehir-ilçe belediyelerinin görev alanları daha net belirlenmelidir. Hizmet sunacak kurumlara gerekli mali ve insan kaynağı desteği sağlanmalıdır. Yereldeki kurumlar arası iş birliği geliştirilmelidir.

Özellikle STK’lar ile protokoller yapılarak hizmetlerin daha etkin ve verimli olması noktasında gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Kent genelinde dengeli ve adil bir şekilde sunulmasında hizmet sunucusu durumunda olan belediye ve hizmetten yararlanan engelliler açısından STK’ların katkısı oldukça asli bir unsurdur. STK’lar gerek ihtiyacın belirlenmesi ve gerekse de kamuoyu yaratılarak söz konusu hizmetlerin amaca uygun bir şekilde engellilerin yararına sunulabilmesi için bir rehber ve denetleyici oluşum olma vasfını üstlenmektedirler. Bu tüzel kişiliklerin fonksiyonlarının artırılması, belediyeler tarafından bu örgütlerin paydaş olarak görülmesi, engellilere yönelik hizmetlerin geliştirilmesinde karar alma süreçlerine dâhil edilmesi ve dolayısıyla da memnuniyet oranının artırılmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Bu hususların gerçekleşmesi halinde hem engellilerin tamamına doğru hizmetlerin doğru şekilde ulaştırılması gerçekleşecek, hem de kaynakların kullanımında verimlilik artacak, zaman ve maddi açıdan tasarruf sağlanacaktır.

Diğer taraftan Türkiye'deki STK'larında alacağı önemli mesafeler vardır. İlk olarak engelli STK'lar da bu yönde adımlar atılmalıdır. Kendilerini sürekli geliştirmeli ve daha çok hak arama, engellilerin eğitimi, bilinçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapmalıdır. Belediyeler başta olmak üzere merkezi idare ve STK'ların iş birliği sağlandığında, engelli hizmetlerinde istenilen düzeye ulaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Adamson, J., Beswick, A., & Ebrahim, S. (2004). "Is Stroke The Most Common Cause Of Disability?". *Journal Of Stroke And Cerebrovascular Diseases*, 13(4), 171-177.

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). **Engelliler İçin Bilgilendirme Rehberi**, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/17688/engelli-bilgilendirme-27-09.pdf>. (Çevrimiçi) 13.01.2020.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2010). **Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması**, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5602/ozurlulerin-sorun-ve-beklentileri-arastirmasi-2010.pdf>. (Çevrimiçi) 13.01.2020

Akpınar, A. G. (2001). **Sivil Toplum: Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi**, Ankara: Altkitap.

Albar, B. Ö. (2019). "Engellilerin Çalışma Hayatındaki ve İşyerindeki Sorunları," **Karatahta/İş Yazıları Dergisi**, Sayı: 14, s: 125-134.

Alcock Pete, Haux Tina, May Margaret, Wright Sharon (2016), **The Student's Companion to Social Policy**, (5th Edition), Wiley-Blackwell, London.

Altan, Ö. Z. (2004). **Sosyal Politika** (No. 790). Anadolu Üniversitesi.

Aslan, S. (2010). "Sivil Toplum ve Demokrasi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15 (2), 357-374.

Ateş, İ. (1982). "Hayri Ve Sosyal Hizmetler Açısından Vakıflar", **Vakıflar Dergisi**, 15 (1982):

Aydın, M. K. (2017). "Sosyal Devletin Temelleri", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, (2) 11-19.

Ayhan, B. (2014). **Uzun Süreli Bakım Sistemleri Ve Finansman Yöntemleri: Türkiye Açısından Değerlendirmeler**, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Babaoğlu, C. (2015). **Türkiye’de Engelli Politikaları Ve Sivil Toplum Örgütlerinin Kentsel Engelli Politikalarına Etkisi: Ankara Örneği**, Hacettepe

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.

Bahar, G. Bahar, A., & Savaş, H. A. (2009). "Yaşlılık Ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler". **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**,4(12), 85-98.

Başbakanlık Özürlüler İdresi Başkanlığı (2004)Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası - Ankara.

Bayhan, V. (2002). "Demokrasi Ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj Ve Nepotizm". **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 26(1), 1-13.

Beresford, P. (1996). **Poverty And Disabled People: Challenging Dominant Debates And Policies**. <https://doi.org/10.1080/09687599627598> (Çevrimiçi) 05.05.2020.

Bozkurt, Ö. (2015). "Sosyal Hizmet İşletmelerinde Yenilik Yönetimi". **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 89-106.

Buğra, A. (2016). **Kapitalizm, Yoksulluk Ve Türkiye'de Sosyal Politika, İletişim Yayınları**.

Burcu, E. (2011). "Türkiye'deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara örneği". **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 28(1).

Cankurtaran, Ö., Beydili, E. (2016). "Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliliği Üzerine". <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/514836>, (Çevrimiçi) 10.03.2020)

Colak, M., Özer, Y. E. (2015). "Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal Ve Yerel Düzeydeki Analizi". **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(55), 115-124.

Çabalar, M., Tatlıdede, A. D., Yazar, T., Güveli, B., & Yayla, V. (2011). "Nörolojik Hastalıkların Özürlülük Derecelerinin Sağlık Kurulunda Değerlendirilmesi". **Bakırköy Tıp Dergisi**, 7(4), 142-6.

ÇAHA, Ö. (2004). **Açık Toplum Yazıları**, Ankara: Liberte Yayınları.

Çelik, A. (2014). **Avrupa Birliği Sosyal Politikası Ve Türkiye**. Kitap Yayınevi. İstanbul.

Çoban, A. İ., & Özbesler, C. (2009). "Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika Ve Hizmetler". **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 18(18), 31-41.

Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik Mi Ayrımcılık Mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları Ve Kadın İstihdamı. *Çalışma Ve Toplum*, 2(21), 41-54.

DeFries, J. C., & Gillis, J. J. (1993). **Genetics of reading disability**. In R. Plomin & G. E. McClearn (Eds.), "Nature, nurture & psychology" (p. 121–145). American Psychological Association <https://doi.org/10.1037/10131-006>. (Çevrimiçi) 12.09.2020.

Devlet Personel Başkanlığı (2019). Engelli Personel İstatistikleri, <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler>. (Çevrimiçi) 24.12.2019.

Dışişleri Bakanlığı (2019). **Türkiye-AB Mali İşbirliği** <http://www.mfa.gov.tr/mali-isbirligi.tr.mfa>. (Çevrimiçi) 24.12.2019

Dilik, S. (1980). "Sosyal Güvenlik Ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 35(01).

Erten Ş, Aktel M. (2016). "Ulusal Program ve Düzenli İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye'nin Engelli Politikaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Y.2016, C.21

Erten, Ş. (2017). "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Engellilik Alanına Yaklaşımı: Hükümet Programları Üzerinden Bir Değerlendirme", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 1, 165-177.

Foucault, M. (2006). **Deliliğin Tarihi**. Çev. Kılıçbay M. A., İmge Yayınları. İstanbul.

Gil, D. G. (1973). **Unravelling Social Policy: Theory, Analysis, And Political Action Towards Social Equality** (P. 13). Cambridge, Massachusetts: Schenkman Publishing Company.

Glennerster, H., & Lowethom, R. (1995). **British Social Policy Since 1945** (Vol. 186). Oxford: Blackwell.

Goodley, D., & Lawthom, R. (Eds.). (2005). **Disability and Psychology: Critical Introductions and Reflections**. Red Globe Press, Manchester.

Görmüş, A. (2007). "Türkiye’de Sosyal Diyalogun Gelişimi". **Çalışma Ve Toplum**, 3(14), 115-140.

Güleç, C. (2015). **Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları Ve Türkiye’ye Yansımaları**. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tesamakademi/issue/12946/156436>. (Çevrimiçi) 11.05.2020.

Güler, B. A. (2006). "Sosyal Devlet Ve Yerelleşme". **Memleket Siyaset Yönetim Dergisi**, 2, 29-43.

Güneş, F. (2012). "Göç, Yoksulluk Ve Sosyal Politika" **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, 183-199.

Hakan, A. Mürüvvet, A. & Acar, Y. B. (2016). "Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Değer Yönelimleri". **Kastamonu Education Journal**, 24(1), 97-118.

Halvorsen, R., Hvinden B., Bickenbach J., Ferri D., Rodriguez M.G. (Ed.), The "Changing Disability Policy System: Active Citizenship and Disability in Europe" Volume 1, **Routledge Advances in Disability Studies**, Taylor & Francis, 2017, 12-34.

Hill, M. J., & Irving, Z. (1997). **Understanding Social Policy**. Oxford: Blackwell.

<http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx>, (Çevrimiçi) 10.10.2020.

<http://www.sivilsayfalar.org/2017/10/09/sivil-toplum-kuruluslarinin-is-birligi-ile-imtihani-2/> (Çevrimiçi) 26.12.2019.

Işıkkhan, V. (1999). "Sosyal Hizmet Ve Sağlık Alanında Görev Yapan Yöneticileri Etkileyen İş Stres Faktörleri". **Amme İdaresi Dergisi (TODAİE)**, 32(2).

Jencks, C. (1992). **Rethinking Social Policy: Race, Poverty And The Underclass**. The Western Michigan University School of Social Work.

Kayacı, E. (2007). **Özürllüler İçin Verimli Bir İstihdam Politikası Oluşturulması**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi. Ankara.

Kazdin A.E. (2001), **Social Policy, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**. Pergamon.

Kesgin, B. (2012). "Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik". **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012(26), 169-180.

Kesgin, B. (2015). "Etkinlikle Verimlilik Arasında Belediyeler", **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Yıl:7 Sayı:14, s. 157-175.

Kesgin, B. (2016). "Sosyal Hizmetin Yerelleşmesi Ve Sosyal Hizmette Yerel Yönetimlerin Artan Rolü", **MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı: 4, s.319-340.

Keyman, F. (2004). "Türkiye’de Ve Avrupa’da Sivil Toplum". **Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları** no 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Koray, M. (2005). **Sosyal Politika** (3. Baskı).Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Koray, M. (2007). "Sosyal Politikanın Anlamı Ve İşlevini Tartışmak". **Çalışma Ve Toplum**, 4(15), 19-56.

Koray, M. (2011). Avrupa Birliği Ve Türkiye’de "Cinsiyet" Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri". **Çalışma Ve Toplum Dergisi**, 29, 13-53.

Koray, M. ve Topçuoğlu, A. (1987). **Sosyal Politika**. Ezgi Kitabevi, Bursa.

Kösterelioğlu, İ. (2013). "Engelli Bireylerin Eğitilmesine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi". **Journal of Kırşehir Education Faculty**, 14(3).

Köten, E., & Erdoğan, B. (2014). **Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma Ve İnternet**. İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları / İstanbul Gelişim University Press.

Kwon Huck-Ju. (2017). "Implications Of The Sustainable Development Goals For Global Social Policy", **Global Social Policy**, Vol 17, Issue 2, 2017.

Lindsey, E. (1996). Health Within İllness: Experiences Of Chronically İll/Disabled People. **Journal Of Advanced Nursing**, 24(3), 465-472.

Livingston, G., Manela, M., & Katona, C. (1996). **Depression and Other Psychiatric Morbidity in Carers of Elderly People Living at Home**. **Bmj**, 312(7024), 153-156.

Clarke, John; Cochrane, Allan and McLaughlin, Eugene eds. (1994). **Managing Social Policy**. London, U.K.

Metin, O. (2011). "Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar". **Çalışma Ve Toplum**,1(28), 179-200.

Negiz, N. (2011). "Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma Ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma". **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16(2), 323-341.

Oliver, M., & Sapey, B. (1999). **Social Work With Disabled People**. Macmillan International Higher Education.

Özateş, Ö. S. (2010). "Sosyal Hizmet Etiğinin Felsefi Temelleri". **Journal Of Society & Social Work**, 21(1).

Özaydın, M. M. (2008). "Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak". **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(1), 163-180.

Özbesler, C., & Duyan, V. (2010). "Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet". **Eğitim Ve Bilim**, 34(154).

Özdemir, S. (2004). "Sosyal Refah'ın Sağlanması Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması" Ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar". **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (48).

Özdemir, S. (2012). "Dini Sosyal Hizmetlerin Temelleri". **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012(25), 193-211.

Özgökçeler S., Alper, Y. (2010). "Özürlüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi", **İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, s. 33-54.

Özmete, E. (2010). "Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı: Kavramsal Analiz". **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 22(22), 79-90.

Öztürk, H., & Gül, H. (2012). "Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete Ve Sosyal Haklara Bir Alternatif Mi?". **IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu**, 377-392.

Pektaş, E. K. (2010). "Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları Ve Temel Sorunlar". **Akademik İncelemeler Dergisi** (AID), 5(1), 4-22.

Priestley, M., Corker, M., & Watson, N. (1999). **Unfinished Business: Disabled Children And Disability Identity**. https://kb.osu.edu/bitstream/handle/1811/85708/DSQ_v19n2_1999_090.pdf, (çevrimiçi) 27.11.2020.

Savran, G. (1987). **Sivil Toplum Ve Ötesi**. Alan Yayınları, İstanbul.

Serpen, A., & Hasgül, E. (2015). "Sosyal Hizmet Uygulamalarında Empatinin Önemi Ve Yardım İlişkisi Üzerindeki Etkisi". **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, (35).

Sürmen, Ş. (2004). **Ben Sa-Kat-Lan-Dım**, Nüans Yay. İstanbul.

Şenel, A. (2018). **Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi**. İmge Kitabevi, İstanbul.

Şener, Ü. (2010). **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları**. TEPAV Politika Notu, 2-22.

Şenkal, A. (2003). "Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:45

Şenkal, A. (2003). "Sosyal Politika Ve Uluslararası Sosyal Standartlar". **Kamu-İş İş Hukuku Ve İktisat Dergisi**. S, 2, 445-476.

Şenkal, A. (2005). "Sivil Toplum Ve Sosyal Sermaye: Sosyal Politikaya Dayalı Alternatif Kalkınma Modeli Arayışları". **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**,55(1), 791-810.

Şenkal, A. (2006). "Sosyal Politika Ve Sosyal Vatandaşlık: Kölelikten Sosyal Vatandaşlığa (Avrupa Birliği Sosyal Vatandaşlık Örneği)". **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (50), 225-258.

Şenkal, A. (2007). **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Şenkal, A., & Sarıipek, D. B. (2007). "Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri Ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü". **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (14), 146-175.

Şişman, Y. (2014). "Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı", **Sosyal Politikalar Dergisi**, (32), s. 57-85.

Talas, C. (1981). "Sosyal Haklar Ve Türk Anayasalarında Sosyal Hakların Evrimi". **İnsan Hakları Yıllığı**, 3, 4.

Talas, C. (1992). **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**. Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Talas, C. (1997a). **Toplumsal Politika**. İmge Kitabevi, İstanbul.

Talas, C. (1997b). Toplumsal Ekonomi: Çalışma Ekonomisi. İmge Kitabevi, İstanbul.

Talas, M. (2011). "Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi". **Türklük Bilimi Araştırmaları**, (29), 387-401.

Tokol, A. (1997). **Sosyal Politika**. Uludağ Üniversitesi.

Topcuoğlu, R. A., & Akbaş, E. (2009). Küreselleşme Sürecinde Daralan Sosyal Haklar Ve Türkiye'de Sosyal Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşümün Kuramsal Ve Politik Çerçevesi. **Toplum Ve Sosyoloji**. 27(1), 175-180.

Toprak Z. (2013). "**Ortadoğu ve Sivil Toplum Diyalogu Çalıştayı Tebliğ**, 6-7 Nisan 2013 Gaziantep.

Toprak, D., Şataf, C. (2009). "Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı". **Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 1(1), 11-24.

Tufan, B., Sayar, Ö. Ö., Koçyıldırım, G. (2009). "Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet". **Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu**, 76-86.

Tuncay, T., & İl, S. (2009). "Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek". **Journal Of Society & Social Work**, 20(2).

Türkiye İş Kurumu (2019). **İstatistik Bültenleri**, (Çevrimiçi) 01.12.2019).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO). Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Recommendation, (No. 168), https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R168 (Çevrimiçi) 05.03.2018).

Yıldırım, A. (2014). "Belediyelerin Sosyal Politika Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme: Malatya Belediyesi Örneği", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(17), 485-509.

Yıldırım, M. (2003). "Sivil Toplum ve Devlet". **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 27(2), 226-242.

Yılmaz, V. (2010). **The Political Economy of Disability in Turkey's Welfare Regime**, Atatürk Institute for Modern Turkish History of Bogaziçi University.

Zengin, E., Şahin, A., Özcan, S. (2012). "Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları". **Yönetim Ve Ekonomi**, 19(2), 133-142.

Zengin, O., Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. **Toplum Ve Sosyal Hizmet**, 27(1), 179-190.

EKLER

EK: 1 DEMOGRAFİK BİLGİLER:

1. Cinsiyetiniz:

Kadın _____ Erkek _____

2. Yaşınız: _____

3. Medeni durumunuz

Evli _____ Bekâr _____ Boşanmış/Eşi Vefat _____

4. Ücretli Olarak Çalışıyor musunuz?

Ücretli _____ Emekli _____ Kendi Adına Çalışan _____ Ücret Almayan Aile
İşçisi _____ İşsiz _____

5. Ailenizin Aylık Geliri Toplam Ne Kadardır?

1.001-2.000 TL _____ 2.001-3.000 TL _____

3.001-4.000 TL _____ 4.001 TL ve üstü _____

6. Gelir düzeyinizi nasıl tanımlarsınız?

Yüksek _____ Normal _____ Düşük _____

7. Eğitim durumunuz nedir? (Son Mezun Olduğunuz Seviye)

Eğitim Yok _____ İlkokul _____ Ortaokul _____ Lise _____ Önlisans ve
Üstü _____

8. Şuanda hangi yerleşim biriminde yaşıyorsunuz?

Köy _____ Şehir _____

9. Hangi ilçede ikamet etmektesiniz? :

Başiskele _____ Çayırova _____

Darica _____ Derince _____

Dilovası _____ Gebze _____

İzmit _____ Körfez _____

Gölcük _____ Karamürsel _____

Kartepe _____ Kandıra _____

10. Herhangi Bir Engelli Sivil Toplum Kuruluşuna veya Engelliler Derneğine Üye Misiniz?

Evet _____ Hayır _____

11. Engel durumunuzu nasıl tanımlamaktasınız?

Zihinsel _____ Ortopedik _____

Dil ve Konuşma _____ Genel _____

İşitme _____ Görme _____

Birden Fazla engel durumuna sahibim _____

12. Özürlüler için Sağlık Kurulu raporunuz varsa oranı ne kadardır?

%20 ile %39 arası _____ %40 ile %59 arası _____

%60 ile %79 arası _____ %80 ve üzeri _____

Rapor yok _____

13. Engelli Hizmetlerini kim tarafından verilmesini istersiniz.

Merkezi Yönetim(Devlet) _____ Yerel Yönetim(Belediye) _____

14. Kocaeli Büyükşehir Belediyesinden son bir yıl için herhangi hizmet talep/şikâyet ettiniz mi?

Evet _____ Hayır _____

15. İstek, şikâyet ve önerilerinizi genel olarak hangi yolla belediyemize iletiyorsunuz?

Dilekçe _____ İnternet _____

STK ve Dernekler aracılığıyla _____ Çağrı Merkezi _____

CİMER _____ Fikrim Yok _____

16. Kocaeli Büyükşehir Belediye ile ilgili işlerinizi hangi yolla yürütüyorsunuz?

Şahsen/doğrudan _____ STK/Dernek yolu ile _____

17. Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin çalışmaları genel olarak nasıl haberdar oluyorsunuz?

İlan Panoları _____ Gazete, dergi _____

STK _____ Kısa mesaj _____

İnternet _____

EK: 2 ANKET SORULARI:

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra kendinizi 1 ile 5 arasında; 1 beni hiç tanımlamıyor, 5 beni tamamen tanımlıyor olmak üzere, derecelendirin. İfadelerin karşısındaki uygun rakamı daire içine alarak işaretleyiniz.

		1	2	3	4	5
	Engellilerde Hizmet Farkındalığı					
1	Kocaeli'nde yaşayan engelliler hangi hizmetin hangi kurum veya kuruluş tarafından sunulduğunu bilmektedir.					
2	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetlerinden memnunum.					
3	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yeterince ulaşılabilir olmadığı kanaatindeyim.					
	Kentin Genel Yapısının Engellilere Uygunluğu					
4	Kocaeli sınırları içerisindeki kamu binalarının engellilerin kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum.					
5	Kocaeli sınırları içerisindeki kaldırım, asansör ve yaya geçitleri ile sosyal alanların engellilerin kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum.					
6	Şehir içi toplu taşıma araçlarının engelli kullanımına uygun olduğunu düşünüyorum. (Otobüs, Minibüs, Dolmuş, Tramvay, Vapur, Deniz Motoru)					
7	Şehir içerisinde ulaşım hizmetlerinden faydalanırken refakatçi ihtiyacı hissetmiyorum					

	Engelli STK'ları ve Derneklerin Engellilere Yönelik Faaliyetleri					
8	Engelli STK ve derneklerinin varoluş amaçlarına uygun olarak engellilere hizmet ettikleri ve onlara destek oldukları kanaatindeyim.					
9	Engelli STK ve derneklerinin engellilerin sorunlarına çözüm bulma noktasında kamuoyu oluşturduklarını görmekteyim.					
10	Engelli STK ve derneklerin çözümünü istediği konuların bireysel başvurulara göre daha hızlı çözüme ulaştığını görmekteyim.					
11	Engelli STK ve derneklerinin bulunmadığı bir sistemde engellilere yönelik hizmetlerin daha rasyonel ve amaca uygun bir şekilde sunulamayacağı düşüncesindeyim.					
	Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin Sosyal Hizmetleri					
12	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlanan sosyal hizmetlerden genel olarak memnunum.					
13	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi engelli, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumlarına uygun hizmet sunum yöntemleri uygulamaktadır.					
14	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi her yıl bütçesinde sosyal hizmetler için gerekli mali kaynağı ayırarak bu hizmetleri ihtiyacı giderecek şekilde sunulmasını sağlamaktadır.					
	Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin Engellilere Yönelik Hizmetleri					
15	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi çalışanlarının engelliler ile ilgili gerekli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyorum.					

16	Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin engelli bireylerin engel gruplarına göre ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yapmaktadır.					
17	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yaşayan engellilere yönelik hizmetler il mülki sınırı kapsamında eşit, kaliteli ve dengeli bir şekilde sunulmaktadır.					
18	Kocaeli Büyükşehir Belediyesince, engelli STK ve dernekleri ile hizmetten yararlananların geri bildirimleri dikkate alınmakta ve gerekli çalışmalar gecikmeksizin yapılmak, hizmetler sürekli olarak iyileştirilmektedir.					
19	Kocaeli’nde yaşayan insanların engelli haklarına saygılı olduklarını ve bu noktada belediye hizmetlerinin sunulmasına yardımcı oldukları kanaatindeyim.					
	Engellilere Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi					
20	Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin e-belediye hizmetlerinin engelliler için uygun bir şekilde tasarlandığını düşünüyorum.					
21	Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin çağrı merkezi hizmetlerinin engellilere uygun bir şekilde hazırlandığı kanaatindeyim.					
22	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından engellilere yönelik olarak sunulan engelsiz taksi hizmetinden memnunum.					
23	Engellilere yönelik Danışmanlık, Bilgilendirme ve Yönlendirme Hizmetlerinden memnunum.					
24	Engellilere yönelik gezi, piknik, tatil organizasyonu gibi sosyal ve kültürel faaliyetlerden memnunum.					

25	Engelsiz yaşam merkezleri ile burada gerçekleştirilen mesleki beceri kazandırma gibi eğitimlerden ve engellileri iş hayatına dâhil etme çalışmalarından memnunum.					
26	Engellilere yönelik atölye eğitimi ve faaliyetlerinden memnunum.					
27	Engellilere yönelik spor faaliyetlerinden memnunum.					
28	Engellilere yönelik atla tedavi gibi alternatif tedavi yöntemi hizmetlerinden memnunum.					
29	Engellilere sunulan rehabilitasyon hizmetleri ile bakım, tedavi ve gerekli engelli araçları ile engellilerin desteklenmesi hizmetlerinden memnunum.					
30	Engellilerin günlük hayatta yaşam alanları dışında karşılaştıkları sorunları en aza indirgeyecek şekilde farkındalık yaratan bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları engellilerin günlük hayatını kolaylaştırmaktadır.					

ÖZGEÇMİŞ

EĞİTİM BİLGİLERİ

Çorum İmam Hatip Lisesi 1990, İstanbul Üniversitesi-Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü 1994 mezunudur. Yüksek Lisansını Marmara Üniversitesi-SBE Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı'nda tamamladı. 1 Şubat 2021'de İstanbul Üniversitesi-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim dalında doktorasını tamamlamıştır. Ayrıca Beykent Üniversitesinde MBl yapmıştır.

İŞ TECRÜBESİ

Memuriyete 1997'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Araştırma Müdürlüğü'nde başladı. Araştırma Müdür Yardımcılığı yaptı. 18.03.1999'da Teftiş Kurulu Başkanlığı'na Müfettiş olarak atandı.

23.12.2004 tarihinde İstanbul Valiliği İl Mahalli İdareler Müdürlüğü görevine atandı. 08.12.2006 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü görevine atandı. 22 Haziran 2010 – 15 Haziran 2011 tarihlerinde Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı yaptı. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı görevini yürütmüştür. Halen Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Teftiş Kurulu Başkanlığında Müfettiş olarak çalışmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kağıtspor Kulübü, Siyasal Vakfı, İlim Yayma Mezunları(Vefader), Türkiye Milli Paralimpik Komitesi gibi sivil toplum kuruluşları üyeliğinde bulundu.